

«НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА»

ПРИВАТНА УСТАНОВА

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

СТЕПАНЧЕНКО АНДРІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 343.985.7: 343.359.3

ДИСЕРТАЦІЯ

**КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ
РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ
ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ,
БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **А. В. Степанченко**

Науковий керівник: **Чорноус Юлія Миколаївна**,
доктор юридичних наук, професор

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Степанченко Андрій. Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» (081 – Право). Науково-дослідний інститут публічного права, Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2025. 220 с.

У дисертації розроблено криміналістичну характеристику, надані теоретичні положення та практичні рекомендації щодо особливостей розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Опрацьовано праці вчених, які досліджували питання розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (Латишев В. П., Шевців В. М) та доробку науковців, які розглядали розслідування «суміжних» кримінальних правопорушень (Аркуша Л. І., Журавель В. А., Чернявський С. С.). Засвідчено необхідність подальших наукових напрацювань і виокремлено напрями наукового пошуку.

Обґрунтовано, що необхідність наукового дослідження розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги пов'язана із потребою вирішення ряду практичних завдань: з'ясування розгалуженого механізму реалізації протиправної діяльності; встановлення даних про всіх співучасників учинення кримінального правопорушення, дій кожного з них під час реалізації протиправного умислу; викриття корупційних механізмів, системи «кругової поруки» при реалізації протиправної діяльності, її окремих складових; викриття

системи протиправної діяльності не лише в Україні, але й на території іноземних держав та ін.

Сформовано систему нормативно-правових актів, що визначають правові засади криміналістичної характеристики та забезпечують правове регулювання розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги відповідно до виокремлених груп:

а) нормативно-правові акти, які визначають інститут благодійництва та надання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги як інституту соціальної та правової держави, регламентують порядок реалізації відповідної процедури;

б) нормативно-правові акти, які закріплюють кримінальну відповідальність за дії з незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та засади кримінального провадження за даними фактами;

в) нормативно-правові акти, які регламентують діяльність уповноважених органів та інших компетентних суб'єктів щодо виконання завдань кримінального провадження за фактами незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

г) нормативно-правові акти, які регламентують окремі аспекти реалізації кримінального провадження за фактами незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги і стосуються: особливостей взаємодії слідчого з іншими суб'єктами у ході кримінального провадження; використання спеціальних знань у ході кримінального провадження;

д) нормативно-правові акти, які регламентують особливості кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та засади кримінального провадження щодо даних фактів за умов воєнного стану в Україні.

Підкреслено, що механізм вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, нерідко характеризується виходом протиправної діяльності за межі однієї держави, набуттям злочинністю транснаціонального характеру й необхідністю застосування заходів міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Одним із дієвих механізмів розслідування транснаціональних кримінальних правопорушень є створення і діяльність спільних слідчих груп. Обґрунтована доцільність розробки спеціального нормативно-правового акту, наприклад, міжвідомчої інструкції чи спеціального порядку, що регламентуватиме порядок взаємодії учасників спільних слідчих груп при розслідуванні кримінальних правопорушень, у тому числі пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Криміналістичну характеристику незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги визначено як інформаційну модель, що складається із системи ознак певного виду (групи) кримінальних правопорушень що посягають на сферу благодійництва, що визначає алгоритм дій слідчого щодо встановлення її елементів: предмету посягання, способу вчинення кримінального правопорушення, обстановки та слідчої картини події, особи правопорушника. У дисертації розкрито зміст елементів криміналістичної характеристики.

Одним із ключових елементів криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, є предмет посягання.

Основи тлумачення предмету кримінального правопорушення розкриті положеннях законів України «Про гуманітарну допомогу» 1999 року та «Про благодійну діяльність та благодійні організації» 2012 року. Враховано й положення інших нормативно-правових актів, теоретичні й емпіричні джерела.

Проведені емпіричні дослідження засвідчили, що предметом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних

пожертв або безоплатної допомоги є: продовольство, санітарно-гігієнічні засоби, лікарські засоби та медичні вироби, одяг/взуття, технічні засоби, транспортні засоби, паливо та ін.

Виокремлено способи незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: продаж товарів чи предметів гуманітарної допомоги, тобто будь-яка їх оплатна передача; використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги – тобто розпорядження ними у будь-який спосіб не за фактичним цільовим призначенням; укладання будь-яких інших правочинів щодо розпорядження будь-чим із зазначеного вище. Окрім того, характеристика способу реалізації протиправного умислу залежить від таких особливостей: а) вчинення протиправних дій повторно; б) вчинення протиправних дій за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища; в) вчинення протиправних дій організованою групою; г) вчинення протиправних дій у значному розмірі, особливо великому розмірі, особливо великому розмірі; д) вчинення під час надзвичайного або воєнного стану.

Акцентовано увагу, що слідова картина кримінальних правопорушень за ст. 201-2 КК України включає три блоки слідової інформації: матеріальні сліди; ідеальні сліди; електронні (цифрові) сліди.

Особа правопорушника, що вчиняє незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, за загальними ознаками – це будь-яка особа, яка наділена усіма обов'язковими ознаками (шістнадцятирічний вік, осудність, фізична особа). У ч. 2 ст. 201-2 КК України виділено спеціального суб'єкта – службову особу, яка у своїй протиправній діяльності використовує службове становище. У результаті проведених емпіричних досліджень з'ясовані криміналістично значущі ознаки особи правопорушника.

Обґрунтований розгляд ситуаційного методу як методу пізнання при побудові криміналістичної характеристики та визначенні особливостей

розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Криміналістичні ситуації (ті, що складаються у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення і необхідності його розслідування), залежно від сфери їх виникнення (діяльності суб'єктів), розподілені на такі, що виникають: у сфері реалізації протиправної діяльності; у сфері оперативно-розшукової діяльності; у сфері кримінальної процесуальної діяльності; у сфері криміналістичної діяльності.

Криміналістичні ситуації у сфері реалізації протиправної діяльності під час вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, класифіковано на:

1) ситуації, що передують вчиненню кримінального правопорушення (виникнення задуму, вивчення нормативно-правової основи щодо порядку оформлення гуманітарної допомоги, пошук варіантів реалізації речей гуманітарної допомоги, підбір співучасників);

2) ситуації вчинення кримінального правопорушення (суб'єкт кримінального правопорушення взаємодіє із навколишнім світом і реалізує протиправний намір);

3) ситуації, що склалися після вчинення кримінального правопорушення (завершення протиправної діяльності, наступними будуть криміналістичні ситуації розслідування). Характерно, що на цій стадії відбувається знищення/приховування слідів кримінального правопорушення, у тому числі шляхом інсценування господарських операцій, фальсифікації документів та ін.

Протилежній протиправній діяльності є діяльність, пов'язана з розкриттям та розслідуванням кримінальних правопорушень (пошуково-пізнавальна діяльність). Відповідно, діяльність із розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги реалізується у три етапи, що й обумовлює виникнення відповідних криміналістичних ситуацій: початкового етапу розслідування; наступного етапу розслідування; завершального етапу розслідування.

Розкрито тактику проведення окремих, найбільш поширених слідчих (розшукових) дій, які проводяться під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Це: 1) обшук, а саме обшук житла та іншого володіння особи, підприємств, установ, організацій, особистий обшук особи; 2) огляд, а саме огляд місця події, речей, документів, комп'ютерних даних; 3) допит, а саме допит свідків та підозрюваних.

Акцентовано увагу на проведення судових експертиз під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, а саме: криміналістичних (почеркознавча, технічна експертиза документів, експертиза зброї, трасологічна); а також судової економічної, товарознавчої, комп'ютерно-технічної експертиз.

Встановлено, що у межах підрозділу органу досудового розслідування під час кримінального провадження щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, були реалізовані такі форми взаємодії: 1) діяльність у складі слідчо-оперативних груп (відповідно до функціонально-цільового призначення, а саме: для проведення слідчих (розшукових) дій; розкриття кримінальних правопорушень під час добового чергування; розкриття і розслідування конкретного кримінального правопорушення); 2) виявлення кримінальних правопорушень; 3) спільне переведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій та непроцесуальних заходів; 4) виконання доручень слідчого; 5) обмін інформацією та ін.

Підкреслено значення взаємодії, яка реалізується на міжвідомчому рівні, між практичними підрозділами різних правоохоронних органів та на міжнародному рівні, у складі спільних слідчих груп.

Ключові слова: досудове розслідування, кримінальне провадження, гуманітарна допомога, благодійна жертва, безоплатна допомога, криміналістична характеристика, слідча (розшукова) дія, слідча ситуація, слідчий, допит, обшук, огляд.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Степанченко А.В. Взаємодія під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 4 (86). С. 326-331.

2. Stepanchenko, A. Conducting forensic expertise during the investigation of the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 3. pp. 143-148.

3. Степанченко А.В. Предмет посягання у структурі криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Випуск 1. С. 101-106.

4. Степанченко А.В. Криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Випуск 2. С. 142-147.

5. Степанченко А.В. Правові засади розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2025. № 1 (69). С. 192-195.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Степанченко А.В. Криміналістичні ситуації розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.* – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 121–123.

7. Степанченко А.В. Врахування міжнародного досвіду як запорука ефективного розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 квітня 2024 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 136–139.

8. Степанченко А.В. Спосіб незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 18–19 вересня 2024 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 144–147.

9. Степанченко А.В. Стан наукових досліджень проблематики розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Перспективні напрями розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 18–19 лютого 2025 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 71–73.

SUMMARY

Stepanchenko Andriy. Forensic characteristics and features of the investigation of the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance. – *Qualification scientific work in the form of a manuscript.*

Dissertation for the degree of Candidate of Legal Sciences in the specialty 12.00.09 “Criminal process and forensics; forensic examination; operational and investigative activities” (081 – Law). Research Institute of Public Law, National Academy of Internal Affairs. Kyiv, 2025. 220 p.

The dissertation develops a forensic characteristic, provides theoretical provisions and practical recommendations on the features of the investigation of the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance.

The works of scientists who studied the issue of investigating the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit (Latyshev V. P., Shevtsiv V. M.) and the achievements of scientists who considered the investigation of "related" criminal offenses (Arkusha L. I., Zhuravel V. A., Chernyavsky S. S.) are reviewed. The need for further scientific developments is confirmed and the directions of scientific research are identified.

It is substantiated that the need for scientific research into the investigation of the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit is associated with the need to solve a number of practical problems: clarifying the extensive mechanism of the implementation of illegal activity; establishing data on all accomplices in the commission of a criminal offense, the actions of each of them during the implementation of the illegal intent; exposing corruption mechanisms, the system of "circular suretyship" in the implementation of illegal activity, its individual components; exposing the system of illegal activities not only in Ukraine, but also on the territory of foreign states, etc.

A system of regulatory and legal acts has been formed that determine the legal principles of forensic characteristics and provide legal regulation of the investigation of

the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance in accordance with the identified groups:

a) regulatory and legal acts that determine the institution of charity and the provision of humanitarian aid, charitable donations or free assistance as an institution of a social and legal state, regulate the procedure for implementing the relevant procedure;

b) regulatory and legal acts that establish criminal liability for actions involving the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance and the principles of criminal proceedings based on these facts;

c) regulatory legal acts that regulate the activities of authorized bodies and other competent entities in the performance of tasks of criminal proceedings on the facts of illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance;

d) regulatory legal acts that regulate certain aspects of the implementation of criminal proceedings on the facts of illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance and relate to: the features of the investigator's interaction with other entities during criminal proceedings; the use of special knowledge during criminal proceedings;

e) regulatory legal acts that regulate the features of criminal liability for the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance and the principles of criminal proceedings regarding these facts under martial law in Ukraine.

It is emphasized that the mechanism of committing criminal offenses related to the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit is often characterized by the extension of illegal activity beyond the borders of one state, the acquisition of a transnational nature of crime and the need to apply measures of international cooperation in criminal proceedings. One of the effective mechanisms for investigating transnational criminal offenses is the creation and operation of joint investigative groups. The feasibility of developing a special regulatory act, for example, an interdepartmental instruction or a special procedure, which will regulate the procedure for interaction of participants in joint investigative groups in the investigation of criminal offenses, including those related to the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit, is substantiated.

The forensic characterization of the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit is defined as an information model consisting of a system of signs of a certain type (group) of criminal offenses that encroach on the sphere of charity, which determines the algorithm of the investigator's actions to establish its elements: the subject of the offense, the method of committing the criminal offense, the circumstances and the trace picture of the event, the identity of the offender. The dissertation reveals the content of the elements of the forensic characteristic.

One of the key elements of the forensic characteristic of the illegal use for the purpose of obtaining profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance is the subject of the offense.

The basics of interpreting the subject of the criminal offense are disclosed in the provisions of the laws of Ukraine "On Humanitarian Aid" of 1999 and "On Charitable Activities and Charitable Organizations" of 2012. The provisions of other regulatory legal acts, theoretical and empirical sources are also taken into account.

Empirical studies have shown that the subject of illegal use for the purpose of obtaining profit from humanitarian aid, charitable donations or free aid is: food, sanitary and hygienic products, medicines and medical products, clothing/footwear, technical means, vehicles, fuel, etc.

The following methods of illegal use for the purpose of obtaining profit from humanitarian aid, charitable donations or free aid have been identified: sale of goods or items of humanitarian aid, i.e. any transfer for a fee; use of charitable donations, free aid - i.e. disposal of them in any way not for their actual intended purpose; conclusion of any other transactions regarding the disposal of any of the above. In addition, the characteristics of the method of implementing the illegal intent depend on the following features: a) committing illegal acts repeatedly; b) committing illegal acts in prior collusion by a group of persons, or by an official using his official position; c) commission of illegal actions by an organized group; d) commission of illegal actions on a significant scale, especially on a large scale, especially on a large scale; e) commission during a state of emergency or martial law.

It is emphasized that the trace picture of criminal offenses under Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine includes three blocks of trace information: material traces; ideal traces; electronic (digital) traces.

The person of the offender who commits illegal use for the purpose of obtaining profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance, according to general characteristics is any person who is endowed with all the mandatory characteristics (sixteen years of age, sanity, natural person). In Part 2 of Art. 201-2 of the Criminal Code of Ukraine, a special subject is distinguished - an official who uses his official position in his illegal activity. As a result of the empirical research, the forensically significant features of the offender's personality were clarified.

A substantiated consideration of the situational method as a method of cognition in constructing a forensic characteristic and determining the features of the investigation of the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance.

Forensic situations (those that arise in connection with the commission of a criminal offense and the need to investigate it), depending on the scope of their occurrence (activity of subjects), are divided into those that arise: in the field of illegal activity; in the field of operational and investigative activity; in the field of criminal procedural activity; in the field of forensic activity.

Forensic situations in the field of illegal activity during the commission of illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance are classified into:

- 1) situations preceding the commission of a criminal offense (the emergence of an idea, studying the regulatory framework for the procedure for issuing humanitarian aid, searching for options for implementing humanitarian aid items, selecting accomplices);
- 2) situations of committing a criminal offense (the subject of a criminal offense interacts with the surrounding world and implements an illegal intention);
- 3) situations that have developed after the commission of a criminal offense (the completion of illegal activity, the following will be forensic investigation situations).

The opposite of illegal activity is the activity related to the disclosure and investigation of criminal offenses (search and investigation activities). Accordingly, the

activity of investigating the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance is implemented in three stages, which determines the emergence of the corresponding forensic situations: the initial stage of the investigation; the next stage of the investigation; the final stage of the investigation.

The tactics of conducting individual, most common investigative (search) actions that are carried out during the investigation of the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance. These are: 1) a search, namely a search of a person's home and other property, enterprises, institutions, organizations, a personal search of a person; 2) an inspection, namely an inspection of the scene of the incident, things, documents, computer data; 3) an interrogation, namely an interrogation of witnesses and suspects. The emphasis is on conducting forensic examinations during the investigation of the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance, namely: forensic (handwriting, technical examination of documents, weapons examination, trace examination); as well as forensic economic, commodity, computer-technical examinations.

It was established that within the pre-trial investigation unit during criminal proceedings regarding the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance, the following forms of interaction were implemented: 1) activity as part of investigative and operational groups (in accordance with the functional purpose, namely: for conducting investigative (search) actions; revealing criminal offenses during daily duty; revealing and investigating a specific criminal offense); 2) detection of criminal offenses; 3) joint transfer of investigative (search) actions, covert investigative (search) actions, other procedural actions and non-procedural measures; 4) execution of the investigator's instructions; 5) exchange of information, etc.

The importance of interaction, which is implemented at the interdepartmental level, between practical units of various law enforcement agencies and at the international level, as part of joint investigative groups, was emphasized.

Keywords: pre-trial investigation, criminal proceedings, humanitarian aid, charitable donation, free assistance, forensic characteristics, investigative (search) action, investigative situation, investigator, interrogation, search, inspection.

ЗМІСТ

ВСТУП	17
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ	
1.1. Розвиток наукових досліджень щодо криміналістичної характеристики та особливостей розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.....	29
1.2. Правові засади криміналістичної характеристики та розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги	43
1.3. Міжнародний досвід розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.....	54
Висновки до розділу 1	67
РОЗДІЛ 2. КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ	
2.1. Предмет посягання у структурі криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги	70
2.2. Спосіб вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги	83

2.3. Обстановка вчинення та слідова картина незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги 94

2.4. Особа правопорушника, що вчиняє незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги 100

Висновки до розділу 2.....107

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

3.1. Криміналістичні ситуації розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги 111

3.2. Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги 119

3.3. Особливості проведення судових експертиз під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги 133

3.4. Особливості взаємодії слідчого із правоохоронними органами та іншими суб'єктами під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.....146

Висновки до розділу 3.....157

ВИСНОВКИ.....162

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....176

ДОДАТКИ.....197

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах сьогодення, у зв'язку із запровадженням з 24 лютого 2022 року в Україні воєнного стану, подоланням збройної агресії російської федерації, увага всього демократичного світу зосереджена на необхідності допомоги нашій державі та її громадянам. Ідеться як про надання матеріально-технічної та медичної допомоги, необхідного озброєння для військових і правоохоронних структур, так і гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги для підтримки українців у надзвичайно складний час.

Обсяги благодійних пожертв небайдужих до долі українців вражають. Загалом західні країни-донори виділили Україні впродовж трьох років війни проти РФ близько 267 млрд євро допомоги, тобто понад 80 млрд євро щороку. Зокрема, близько 130 млрд євро було виділено на військову допомогу, 118 млрд євро – на фінансову підтримку та 19 млрд євро – на гуманітарну допомогу [44]. Однак нерідко надана іноземними партнерами гуманітарна допомога, благодійні пожертви або безоплатна допомога використовується «не за призначенням», не доходить до свого адресата, а стає предметом посягання правопорушників.

Аналіз статистичних даних Офісу Генерального прокурора про стан кримінальних правопорушень у державі засвідчує проблемність ситуації. Так, за ст. 201-2 Кримінального кодексу (КК) України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», протягом 2022 року зареєстровано 384 кримінальні правопорушення (вручено повідомлень про підозру – 58, направлено до суду з обвинувальним актом – 25 кримінальних проваджень); 2023 року – 189 (36 та 25 відповідно); 2024 року – 107 (26 та 12 відповідно) [37].

На державному рівні здійснюються системні заходи щодо протидії зловживанням у сфері недопущення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Так, постановою Верховної Ради України від 20 вересня 2022 року № 2603-IX утворено Тимчасову слідчу комісію Верховної Ради України з питань

розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб і забезпечення інших потреб держави.

Вживаються комплексні заходи щодо попередження випадків зловживань у цій сфері. Так, з 1 грудня 2023 року запрацювала Автоматизована система реєстрації гуманітарної допомоги. Ключова мета такого інструменту – зробити процедуру ввезення та обліку гуманітарної допомоги зручнішою та прозорішою.

Однак, попри докладені зусилля, процеси виявлення, розслідування та попередження незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги поки залишаються ускладненими низкою обставин. Причинами є приховування зацікавленими особами протиправної діяльності; наявність системи корупційних зв'язків, «кругової поруки», зокрема в державних і правоохоронних органах; недостатній рівень знань та практичного досвіду працівників правоохоронних органів щодо розслідування цього виду кримінальних правопорушень; складність відмежування складу кримінального правопорушення, визначеного ст. 201-2 КК України, з такими кримінально протиправними діяннями, як шахрайство (ст. 190 КК України), легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України) тощо, що своєю чергою ускладнює визначення правильної кваліфікації та проведення подальшого повного й швидкого розслідування. Таким чином, проблеми нормативно-правового регулювання, відсутність змістовних наукових розробок і навчально-методичних праць, присвячених вказаній проблематиці, запити практики підтверджують актуальність і практичне значення обраної теми дослідження.

Безпосередньо підслідність кримінальних правопорушень за ст. 201-2 КК України віднесена до Національної поліції України. Проте, з огляду на складний механізм реалізації протиправної діяльності, до процесу розслідування досліджуваного виду кримінальних правопорушень у межах своєї компетенції

долучаються органи досудового розслідування Бюро економічної безпеки (БЕБ), Національного антикорупційного бюро України (НАБУ), Державного бюро розслідувань (ДБР).

Вказані обставини зумовлюють потребу в проведенні комплексного дослідження, що враховуватиме особливості розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги за сучасних умов.

Теоретичне підґрунтя дисертації становлять праці, у яких висвітлено концептуальні засади криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень, а саме дослідження: В. П. Бахіна, Г. П. Власової, В. О. Гусевої, В. Г. Дрозд, В. А. Журавля, А. П. Запотоцького, А. В. Іщенко, В. О. Коновалової, В. С. Кузьмічова, В. Г. Лукашевича, Є. Д. Лук'янчикова, М. А. Погорецького, Д. Б. Сергєєвої, Р. Л. Степанюка, В. В. Тіщенко, О. С. Тарасенка, О. В. Таран, Г. К. Тетерятник, Л. Д. Удалової, П. В. Цимбала, М. С. Цуцкірідзе, К. О. Чаплинського, С. С. Чернявського, Ю. М. Чорноус, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька, Б. В. Щура, В. В. Юсупова та ін.

Проблематику розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних зі сферою незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, висвітлено в монографічних дослідженнях таких науковців: В. М. Шевців «Методика розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» (2023), В. М. Латишев «Основи методики розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги» (2023).

Водночас криміналістична характеристика й особливості розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги потребують додаткового наукового дослідження. Нині нагальною є потреба в комплексному висвітленні цієї тематики в контексті сучасних суспільних і правових реалій, наявних особливостей розслідування кримінальних правопорушень за умов воєнного стану в Україні та

подолання збройної агресії російської федерації, необхідності використання досвіду іноземних держав у протидії цим кримінальним правопорушенням. Вказані та інші обставини засвідчують актуальність досліджуваної проблематики.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII; положень Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020); Стратегії воєнної безпеки України (Указ Президента України від 25 березня 2021 р. № 121/2021); Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023); Національної економічної стратегії на період до 2030 року (постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179); Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220); Стратегії інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 687-р); Плану реалізації зовнішньополітичної діяльності України (розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2023 року №327-р). Наукову роботу виконано відповідно до тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022–2026 роки (наказ МОН України від 3 лютого 2022 р. № 109); Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025–2029 роки (наказ МВС України від 21 травня 2024 р. № 326); Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 грудня 2020 р., протокол № 23); Основних напрямів наукових досліджень Науково-дослідного інституту публічного права на 2021–2025 рр.

Мета і задачі дослідження. *Мета* роботи полягає у формуванні криміналістичної характеристики, виокремленні теоретичних засад та наданні практичних рекомендацій щодо особливостей розслідування незаконного

використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі *задачі*:

– з'ясувати стан наукового дослідження проблематики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

– визначити правові засади криміналістичної характеристики та розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

– обґрунтувати міжнародний досвід розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, та окреслити напрями його використання в Україні;

– проаналізувати предмет посягання в структурі криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

– розкрити спосіб вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

– висвітлити обстановку вчинення та слідову картину незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

– схарактеризувати особу правопорушника, що вчиняє незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

– виокремити криміналістичні ситуації розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

– встановити особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

– розкрити специфіку проведення судових експертиз під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

– окреслити особливості взаємодії слідчого з правоохоронними органами та іншими суб'єктами під час розслідування досліджуваного кримінального правопорушення.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають у процесі розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Предмет дослідження – криміналістична характеристика й особливості розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети в роботі використано систему загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема: *методи формальної логіки* (аналіз, синтез, дедукція, індукція, аналогія) – з метою з'ясування змісту розглядуваних питань (у всіх розділах дисертації); *спеціально-правові методи*, а саме *порівняльно-правовий*, – під час вивчення норм права, наукових понять («гуманітарна допомога», «благодійні жертви», «безоплатна допомога») (підрозділи 1.2, 2.1); *компаративістський* – задля вивчення позитивного міжнародного досвіду щодо протидії цьому виду кримінального правопорушення (підрозділ 1.3); *системно-структурний* – для побудови криміналістичної характеристики кримінального правопорушення відповідно до визначених елементів (розділ 2), виокремлення завдань слідчого в процесі розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (розділ 3); *метод системного аналізу* – у контексті визначення вдосконалення процесу використання наукових положень і практичних рекомендацій щодо вирішення криміналістичних ситуацій,

побудови тактики слідчих (розшукових) дій (підрозділи 3.1, 3.2); *статистичний* – з метою підтвердження висновків статистичними даними, узагальненням результатів вивчення емпіричних джерел (у всіх розділах дисертації); *соціологічний* – для підтвердження висновків даними анкетування слідчих НП України, детективів БЕБ (у всіх розділах дисертації).

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні й аналітичні матеріали МВС України, НП України, БЕБ, НАБУ, ДБР, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України за 2020–2024 роки; дані, отримані внаслідок вивчення 56 кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких за ст. 201-2 КК України здійснювалось протягом 2022–2024 років; результати анкетування 144 слідчих Національної поліції України, 36 детективів БЕБ. Емпіричні дослідження проводилися в усіх регіонах України. Використано власний практичний досвід здобувача з проблематики дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першим монографічним дослідженням, у якому комплексно сформовано криміналістичну характеристику, виокремлено теоретичні засади та надано практичні рекомендації щодо особливостей розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги за сучасних умов, сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, що мають наукову новизну, зокрема:

вперше:

– сформовано криміналістичну характеристику незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги як науково розроблену парадигму дослідження криміналістичної сутності вказаних кримінальних правопорушень – їх діяльнісного (функціонального) та слідового (інформаційного) аспектів з метою формування вихідної бази для побудови криміналістичної методики їх розслідування, формування відповідного теоретико-методологічного інструментарію та практичних рекомендацій для практичної діяльності підрозділів органів

досудового розслідування відповідно до складових: предмет посягання, спосіб вчинення, обстановка, слідова картина й особа правопорушника;

– визначено систему типових криміналістичних ситуацій розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, які виникають як у процесі вчинення кримінального правопорушення, так і під час його розслідування. Класифіковано криміналістичні ситуації на групи залежно від сфери їх виникнення та діяльності суб'єктів: у сфері реалізації протиправної діяльності; у сфері оперативно-розшукової діяльності; у сфері кримінальної процесуальної діяльності; у сфері криміналістичної діяльності;

– обґрунтовано теоретичні положення й практичні рекомендації щодо застосування заходів міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні, що виражається у формі створення та діяльності спільних слідчих груп (ЖІГ) за умови розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги транснаціонального характеру;

удосконалено:

– систему нормативно-правових актів, що визначають правові засади криміналістичної характеристики та забезпечують правове регулювання розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги відповідно до таких груп: а) визначають інститут благодійництва та надання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги як інституту соціальної та правової держави, регламентують порядок реалізації відповідної процедури; б) закріплюють кримінальну відповідальність за дії з незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та засади кримінального провадження за даними фактами; в) регламентують діяльність уповноважених органів та інших компетентних суб'єктів щодо виконання завдань кримінального провадження за даних умов; г) регламентують окремі аспекти реалізації кримінального провадження (особливості

взаємодії, використання спеціальних знань); д) визначають особливості кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення та засади кримінального провадження за умов воєнного стану в Україні;

– характеристику предмета кримінального правопорушення в кримінальних провадженнях щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, якими є: продовольство, санітарно-гігієнічні засоби, лікарські засоби й медичні вироби, одяг/взуття, технічні засоби, транспортні засоби, паливо тощо, за умови відповідності Порядку пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2023 року № 953, та дотримання інших вимог щодо оформлення товарів (предметів) гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

– обґрунтування способів незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги відповідно до таких форм реалізації: продаж товарів чи предметів гуманітарної допомоги, тобто будь-яка їх оплатна передача; використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги, тобто розпорядження ними в будь-який спосіб не за фактичним цільовим призначенням; укладання будь-яких інших правочинів щодо розпорядження будь-чим із зазначеного вище;

– положення щодо обстановки вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, відповідно до реалізації протиправних дій у сферах суспільних відносин: надання допомоги підрозділам Збройних Сил України, правоохоронним органам, іншим державним органам, які належать до складу сектору безпеки й оборони України, а також для використання військовослужбовцями з метою забезпечення проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації, іншим військовим формуванням; надання допомоги органам державної влади під час дії правового режиму воєнного стану для сприяння обороноздатності

й мобілізаційній готовності країни, захисту населення; надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок війни, та іншим вразливим категоріям громадян;

– характеристику особи правопорушника, що вчиняє незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, відповідно до груп ознак: біологічних, соціальних, ознак спеціального суб'єкта та наявності співучасті під час вчинення кримінального правопорушення;

дістали подальший розвиток:

– визначення стану наукового дослідження проблематики розслідування кримінальних правопорушень у сфері незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги з виокремленням питань для першочергового опрацювання (формування криміналістичної характеристики, розробка криміналістичної методики розслідування, врахування особливостей розслідування за умов воєнного стану; забезпечення взаємодії на державному та міжнародному рівнях);

– твердження щодо системи типових слідчих ситуацій розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги відповідно до їх класифікації: за формою виразу (об'єктивна (реальна), суб'єктивна); за ступенем інформаційної визначеності (проста та складна); за ступенем збігу цілей в учасників розслідування (конфліктна й безконфліктна); за ступенем складності організаційних питань (організаційно упорядкована, організаційно неупорядкована); за кількістю елементів, що визначають характер слідчої ситуації (комплексні, спрощені слідчі ситуації);

– теоретичні положення й практичні рекомендації щодо реалізації взаємодії під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги на таких рівнях: підрозділу (у складі слідчо-оперативної групи, з окремими працівниками

(оперативний працівник, спеціаліст-криміналіст)); відомчому рівні взаємодії (НПУ, БЕБ, НАБУ, ДБР); міжнародному рівні взаємодії (спільні слідчі групи);

– обґрунтування тактики обшуку, огляду та допиту як найбільш поширених слідчих (розшукових) дій, які проводяться під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

– теоретичні положення та практичні рекомендації щодо призначення та проведення найбільш поширених видів судових експертиз під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, а саме: криміналістичних (почеркознавчої, технічної експертизи документів, експертизи зброї, трасологічної), а також судової економічної, товарознавчої, комп'ютерно-технічної експертиз.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено та може бути використано в:

– *правозастосовній діяльності* – для вдосконалення досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (акт Головного слідчого управління Національної поліції України № 83217-2025);

– *освітньому процесі* – під час викладання навчальних дисциплін з кримінального процесу та криміналістики, підготовки навчально-методичних праць (акт Національної академії внутрішніх справ від 29 травня 2025 року № 96 о/п);

– *науково-дослідній діяльності* – для подальшого дослідження питань розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (акт Національної академії внутрішніх справ від 29 травня 2025 року № 97 н/д).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та висновки дослідження оприлюднено в доповідях і виступах на міжнародних науково-

практичних конференціях: «Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України» (м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.), «Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення» (м. Київ, 16–17 квітня 2024 р.), «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 18–19 вересня 2024 р.), «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у XXI столітті» (м. Київ, 18–19 лютого 2025 р.).

Публікації. Основні положення та висновки, сформульовані в дисертації, відображено в дев'яти наукових публікаціях, серед яких: чотири статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття в іноземному науковому виданні, чотири тези наукових доповідей, опубліковані за результатами участі в міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота містить вступ, три розділи, що мають одинадцять підрозділів, висновки, список використаних джерел (170 найменувань) і п'ять додатків. Загальний обсяг дисертації становить 220 сторінок, з них основний текст – 175 сторінок.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

1.1. Розвиток наукових досліджень щодо криміналістичної характеристики та особливостей розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Проблеми розслідування кримінальних правопорушень у сфері незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, перебувають у центрі дослідницької уваги не так давно, лише з 2022 року у зв'язку із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги» [96].

Інститут кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є новим у вітчизняному законодавстві.

Однак, вчені досліджували питання виявлення та розслідування кримінальних правопорушень з проблематики, щодо яких кримінально протиправні дії з незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги – кваліфікувалися раніше, до доповнення законодавства спеціальною нормою – ст. 201-2 КК України.

Це такі кримінально протиправні дії як:

а) шахрайство (ст. 190 КК України):

– Чернявський С. С. Теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства (Київ, 2010) [148];

б) заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 ККК України):

– Антонюк Н.О. Кримінальна відповідальність за заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (Львів, 2008) [3];

в) незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї (ст. 193 КК України);

г) придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного кримінально протиправним шляхом (ст. 198 КК України);

д) протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації (ст. 206-2 КК України);

е) легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України):

– Аркуша Л. І. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності (Одеса, 2010) [4];

– Головіна В. П. Основи методики розслідування легалізації (відмивання) грошових коштів, здобутих злочинним шляхом, з використанням кредитно-банківської системи (Київ, 2005) [24];

– Журавель В. А. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (Харків, 2005) [39];

– Халін О. В. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (Херсон, 2018) [144].

Вказані кримінальні правопорушення, особливості їх виявлення та розслідування досліджувалися в окремих наукових роботах вітчизняних вчених і стали теоретичним підґрунтям для нашого наукового дослідження.

Крім того, проведені емпіричні дослідження засвідчили високий рівень латентності досліджуваного кримінального правопорушення. Також статистичні дані не враховують, що частина незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

– так і продовжують кваліфікуватися за іншими статтями КК України. Зазначене спричиняє латентність цього кримінального правопорушення, перешкоджає встановленню обставин кримінального правопорушення і досягненню завдань кримінального провадження, й зумовлює необхідність застосування адекватних заходів реагування. Тому вивчення наукових праць, які досліджують «суміжні» кримінальні правопорушення – вбачається доцільним.

Під час розробки криміналістичної характеристики та особливостей розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, слід враховувати наявність чинників корупційного характеру і необхідності забезпечення адекватної протидії. В її основі – врахування актуальних наукових праць з проблематики:

– Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції (Київ, 2002) [76];

– Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії (Київ, 2015) [11];

– Кимлик Н. В. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних із корупцією (Ірпінь, 2013) [57];

– Чичирко С. В. Основи виявлення та розслідування окремих проявів корупційної діяльності у правоохоронних та судових органах (Одеса, 2011) [149].

Фундаментальною теоретичною основою є наукові праці видатних вчених з актуальних проблем криміналістики і безпосередньо – криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень:

– Степанюк Р. Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України (Харків, 2012) [135];

– Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів (Одеса, 2007) [140];

– Черноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру (Київ, 2013) [151];

- Шевчишен А. В. Доказування стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг (Київ, 2019) [158];
- Шевчук В. М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації (Харків, 2013) [161];
- Шумейко Д. О. Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (Київ, 2015) [164];
- Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик (Харків, 2011) [166].

С.О. Книженко влучно вважає, що окрему криміналістичну методику можна визначити як обумовлену слідчими (судовими) ситуаціями та предметом доказування з врахуванням особливостей злочинної діяльності і пристосувань досягнень інших структурних частин криміналістики систему типізованих криміналістичних рекомендацій у певній формі щодо організації проведення комплексу процесуальних дій, оперативно-розшукових заходів і тактичних операцій, спрямованих на ефективне виявлення, закріплення, оцінку та використання доказової інформації у кримінальному провадженні [58, с. 42]. Види окремих криміналістичних методик виділяються за різними ознаками, які враховують як кримінально-правові, так і криміналістичні критерії та складають такі рівні: групові, підвидові, видові, родові, міжродові (комплексні) [58, с. 47].

Підтримуємо науковий висновок В.М. Шевчука, що структура базової криміналістичної методики в широкому розумінні, незалежно від її класифікаційного виду, межі застосування якої поширюються й на досудове розслідування, так і судовий розгляд, повинна містити такі структурні елементи: криміналістичну характеристику кримінального правопорушення певного виду чи групи (у тому числі й судового розгляду); типові слідчі ситуації й судові ситуації етапів розслідування й судового розгляду та відповідні комплекси слідчих (розшукових), судових дій й тактичних операцій; особливості тактики окремих слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), судових дій і тактичних операцій; криміналістичну профілактику розслідування кримінальних

правопорушень і судового розгляду. Наведена структура елементів базової криміналістичної методики вбачається оптимальною, але не обов'язковою. Зазначені методики як інформаційно-пізнавальні моделі та результат науково-дослідних розробок, враховуючи специфіку видів (груп) кримінальних правопорушень і суттєві відмінності в підставах їх об'єднання (виокремлення, групування), що входять до об'єкта дослідження, можуть мати також і дещо іншу структурну побудову залежно від поставлених дослідником завдань, об'єктивних і суб'єктивних передумов і чинників-детермінантів, які зумовлюють особливості побудови (формування) досліджуваних окремих криміналістичних методик [162, с. 362].

Заслужують на увагу фундаментальні напрацювання у галузі криміналістичної методики В.В. Тіщенко. Так, слід прийняти за основу підхід, який сформував вчений щодо базової програми поетапного розслідування злочину незалежно від його виду, що містить такі алгоритми [138, с. 361-381].

Початковий етап розслідування.

1. Аналіз отриманої інформації щодо сутності кримінально-релевантної події, виокремлення ознак, що вказують на певний вид кримінального правопорушення і створюють можливість здійснення його попередньої кваліфікації та визначення предмета й напряму розслідування.

2. Аналіз вихідної інформації з метою віднесення події до певного типу, роду, виду, підвиду кримінальних правопорушень на підставі наукової криміналістичної класифікації, що дає змогу правильно обрати й застосувати відповідну методику розслідування або констатувати брак такої, визначити типові та специфічні ознаки конкретного кримінального правопорушення й застосувати метод евристичного програмування з використанням елементів моделі базової методики.

3. Використання даних криміналістичної характеристики відповідного виду кримінальних правопорушень, до якого належить розслідуване кримінальне правопорушення, що надасть можливість використати типову модель цієї категорії кримінальних правопорушень, сформулювати загальні й окремі версії, з'ясувати

характер, місцезнаходження та значення слідів учинення таких кримінальних правопорушень.

4. З'ясування змісту конкретної слідчої ситуації та її зіставлення з типовими ситуаціями, викладеними у відповідних криміналістичних методиках. Визначення джерел вихідної інформації, її негативні риси (неповнота, недостовірність, невизначеність), шляхи її перевірки, конкретизації.

5. Формулювання тактичних завдань, що впливають із конкретної слідчої ситуації, планування слідчих дій або тактичних операцій для їх вирішення.

6. Розроблення конкретних версій, зміст яких впливає з характеру, ступеня повноти й достовірності інформації щодо сутності події, з оцінювання слідчої ситуації та необхідності встановлення криміналістично значущих обставин події, яку розслідують.

7. Використання взаємодії слідчого з оперативними підрозділами правоохоронних органів, патрульної поліції, усіх реальних можливостей для швидких, рішучих і раптових для підозрюваного заходів із його затримання та припинення кримінального правопорушення, його розкриття за «гарячими слідами».

Подальший етап розслідування.

8. Аналіз і синтез результатів виконання тактичних завдань і перевірки версій, отриманих на початковому етапі розслідування.

9. Побудова інформаційної моделі кримінально-релевантної події, яку розслідують, на підставі даних, отриманих на початковому етапі розслідування.

10. З'ясування ступеня реалізації завдань, що постали на початковому етапі розслідування, причин, які завадили виконанню певних завдань, і нових методів та засобів їх реалізації.

11. Складання розгорнутого плану розслідування, деталізація його щодо певних обставин кримінального правопорушення, перевірка версій стосовно запідозрених осіб.

12. Визначення комплексу дій з пошуку й установлення всіх учасників підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення (злочинної діяльності), ролі кожного з них, характеру зв'язків між ними та з потерпілими.

13. Визначення тактичних операцій щодо встановлення всіх епізодів злочинної діяльності, форм злочинної організованості, тривалості й масштабу.

14. Вивчення особи підозрюваного, його ролі в підготовці та здійсненні кримінального правопорушення (злочинної діяльності) з метою ефективного застосування запобіжних заходів, тактичних прийомів або їх комплексів і викриття правопорушника, встановлення обставин, які обтяжують або пом'якшують його відповідальність.

15. Виявлення протидії розслідуванню з боку зацікавлених осіб і визначення засобів її подолання.

16. Установлення розміру шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням щодо кожного потерпілого, ужиття заходів для розшуку викраденого майна та відшкодування матеріального збитку.

Таку базову програму розслідування можна доповнювати, деталізувати, уточнювати залежно від характеру, масштабів злочинної діяльності, кількості її епізодів, кола учасників і потерпілих, конкретних обставин цієї діяльності, ступеня і змісту протидії розслідуванню [138, с. 374].

Широке коло окреслених питань вимагає комплексного дослідження, й вирішення всіх поставлених завдань потребує увагу не лише окремого дослідника, але й авторських колективів, за умови проведення ґрунтовних наукових розвідок і емпіричних досліджень.

Варто підкреслити, що у центрі криміналістичної методики розслідування будь-якого кримінального правопорушення перебуває його криміналістична характеристика.

В. В. Тіщенко, А. А. Барцицька вказують, що криміналістична характеристика як структурний елемент окремих методик розслідування кримінальних правопорушень заслуговує подальшого теоретичного дослідження [139, с. 151].

Структура криміналістичної характеристики кримінального правопорушення складає сукупність найбільш значущої для виявлення, розкриття та розслідування злочину інформації про особливості суспільно небезпечних діянь і кримінального переслідування осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, а також є ефективним засобом для формулювання версій [7, с. 14].

Криміналістична характеристика кримінального правопорушення є «фундаментом» у побудові системи розслідування події, має свою науково та практично обґрунтовану структуру, ключовими елементами котрої є такі: «предмет посягання», «спосіб вчинення», «обстановка» та «слідова картина», «особа правопорушника», «особа потерпілого».

Вивчення теоретичних джерел засвідчило, що розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги обумовлено необхідністю вирішення ряду практичних завдань (що підтверджено думкою опитаних практиків, додаток А):

- з'ясування розгалуженого механізму реалізації кримінально протиправної діяльності (на думку 90,3% слідчих, 83,3% детективів);
- встановлення даних про всіх співучасників учинення кримінального правопорушення, дій кожного з них під час реалізації протиправного умислу (86,8% слідчих, 86,1% детективів);
- викриття корупційних механізмів, системи «кругової поруки» при реалізації протиправної діяльності, її окремих складових (70,8% слідчих, 88,9% детективів);
- з'ясування даних про осіб, які безпосередньо не вчинювали протиправні дії й прямо не сприяли їх реалізації, але були обізнані із протиправною діяльністю суб'єктів, «закривали» очі на такі факти, не повідомляли компетентним суб'єктам, таким чином опосередковано сприяючи реалізації протиправного умислу (55,6% слідчих, 72,2% детективів);
- розкриття механізмів приховування кримінального правопорушення: від способів підготування, до безпосереднього вчинення та власне приховування (52,8% слідчих, 74,4% детективів);

– викриття системи протиправної діяльності не лише в Україні, але й на території іноземних держав (48,6% слідчих, 66,7% детективів) та ін.

Саме побудова повної, вичерпної криміналістичної характеристики спрямована на вирішення вказаних та інших важливих завдань розслідування.

На думку М.В. Салтевського, криміналістична характеристика – це інформаційна модель, що являє собою якісно-кількісний опис типових ознак конкретного виду (групи) злочинів [121, с. 419].

З позиції В.Ю. Шепітька, криміналістична характеристика визначається як система відомостей про певні види злочинів, ознаки суб'єкта злочину, його мотиви, предмет посягання, обстановку, злочинні способи, які мають значення для виявлення й розкриття таких діянь криміналістичними засобами, прийомами та методами [70, с. 144 – 147].

В.К. Весельський криміналістичну характеристику злочину визначав як засновану на практиці правоохоронних органів і криміналістичних досліджень модель системи зведених відомостей про криміналістично значимі ознаки виду, групи або конкретного злочину, яка має за мету оптимізацію процесу розкриття та розслідування злочину [14, с. 114].

Як зазначає Е. Оржинська, криміналістична характеристика, акумулюючи значні комплекси об'єктивних даних стосовно різних аспектів злочинної діяльності певного виду, систематизує їх та видає у вигляді програмованого знання, яке є важливим елементом у структурі окремої методики досудового розслідування кримінальних правопорушень. Отже, криміналістична характеристика – це інформаційна система, що складається із криміналістично важливих і закономірно взаємозалежних ознак, виявлених у процесі узагальнення практики розслідування і досудового розгляду певної категорії кримінальних правопорушень і виражених у певній їх сукупності, виділеній відповідно до об'єктивних закономірностей. До того ж криміналістична характеристика кримінального правопорушення являє собою абстрактне наукове поняття, саме в такому значенні вона використовується у криміналістиці. Її можна розглядати як вірогідну інформаційну модель і відповідно використовувати слідчим лише як орієнтуючу інформацію [80, с. 102].

Погоджуючись із вченими, слід додати, що криміналістична характеристика досліджує змістовну характеристику кримінального правопорушення, його діяльнісну сторону, механізм вчинення події, процес і результат слідоутворення.

Отже, криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги – це науково розроблена парадигма дослідження криміналістичної сутності вказаних кримінальних правопорушень – їх діяльнісного (функціонального) і слідового (інформаційного) аспектів з метою формування вихідної бази для побудови криміналістичної методики їх розслідування, формування відповідного теоретико-методологічного інструментарію та практичних рекомендацій для практичної діяльності органів досудового розслідування.

З іншого погляду, на підставі наведених наукових підходів, можна визначити криміналістичну характеристику незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, як ймовірну модель кримінального правопорушення, основу для побудови умовиводів – слідчих версій та орієнтир встановлення обставин кримінального провадження, досягнення його завдань.

Побудова криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, повинна ґрунтуватися на вивченні механізму кримінального правопорушення та закономірностей слідоутворення, із врахуванням особливого предмета посягання – гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Криміналістична характеристика як система ознак, притаманних конкретному виду кримінального правопорушення, а відносно нашого дослідження – незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги – включає в себе певні елементи. Точки зору дослідників з даного приводу різняться.

Вивчивши різні точки зору, ми долучаємося до наукової позиції, сформованої М.В. Салтевським, що криміналістична характеристика має чотири основні елементи: предмет безпосереднього замаху; спосіб вчинення злочину в його широкому розумінні; «слідова картина» в її широкій інтерпретації; особа злочинця [122, с. 115-117]. Така структура криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги актуальна і у контексті нашого дослідження.

Елементи криміналістичної характеристики пов'язані між собою, вони мають кореляційні зв'язки, що важливо з'ясувати під час дослідження. З даного приводу актуальним є дослідження В. Л. Синчука «Кореляційні залежності між елементами криміналістичної характеристики та їх використання в методиці розслідування вбивств» (Харків, 2004) [123]. Отож, встановлення кореляційних зв'язків між елементами криміналістичної характеристики дозволяє розкрити дане теоретичне поняття з діяльнісного, праксеологічного аспекту, уявити механізм кримінального правопорушення «в динаміці».

Слід враховувати, що здійснення кримінального провадження за даних умов має ряд особливостей, обумовлених правовим статусом гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Як зазначають А.В. Шевчук, О.М. Боднарук законодавець відніс зазначене діяння до посягань у сфері господарської діяльності, визначивши як обов'язкову ознаку об'єкту предмет кримінального правопорушення – благодійні пожертви, гуманітарну чи безоплатну допомогу (власне, що стосується гуманітарної допомоги, то формально йдеться саме про товари чи предмети). Відповідно до п. 1 Примітки до ст. 201-2 КК України, для розуміння змісту перелічених вище предметів необхідно брати до уваги положення, визначені профільними законами [159, с. 186].

Важливими для організації розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є праці вчених, які розкривають фундаментальні основи та особливості практичної реалізації інституту спеціальних знань. Адже таким чином забезпечується повне пізнання події кримінального правопорушення. Це такі

наукові напрацювання: Б. В. Романюк «Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві» (Київ, 2002) [120], О. А. Кравченко «Застосування спеціальних знань у доказуванні на досудовому слідстві» (Харків, 2003) [68].

Особлива увага у дисертації буде звернена на тактику слідчих (розшукових) дій за умов розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, адже їх законне, ефективне та своєчасне проведення є запорукою досягнення завдань кримінального провадження. Теоретичне підґрунтя для побудови тактики слідчих (розшукових) дій мають такі фундаментальні наукові праці:

– Дрозд В. Г. «Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії та практики» (Одеса, 2018) [32];

– Карпушин С. Ю. «Проведення слідчих (розшукових) дій» (Київ, 2016) [56];

– Мировська А. В., Саковський А. А. «Проблемні питання правового регулювання проведення негласних слідчих (розшукових) дій» (Київ, 2021) [78, с. 186-192];

– Погорецький М. А., Сергєєва Д. Б. «Криміналістична тактика: щодо визначення поняття» (Київ, 2012) [88];

– Чаплинська Ю. А. «Криміналістичне забезпечення організації проведення допиту» (Дніпро, 2014) [146, с. 424-432];

– Чаплинський К. О. «Тактичне забезпечення проведення слідчих дій» (Дніпро, 2010) [147];

– Чорноус Ю. М. «Слідчі дії: поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення» (Київ, 2005) [153];

– Янковий М. О. «Морально-етичні засади тактики слідчих (розшукових) дій в світлі вимог нового КПК України» (Одеса, 2016) [167, с. 161-168].

Враховуючи вказану ґрунтовну теоретичну основу, безпосередня увага буде звернена на криміналістичну методика, а саме такий її новий різновид як криміналістична методика розслідування незаконного використання з метою

отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Система криміналістичної методики включає в себе загальні положення методики розслідування кримінальних правопорушень і окремі (видові чи групові) методики розслідування певних видів чи груп кримінальних правопорушень. Призначенням будь-якої криміналістичної методики є розроблення типових системних дій і заходів слідчого, що сприяють обранню ним найоптимальнішої й ефективнішої лінії поведінки під час розслідування певного виду (групи) кримінальних правопорушень.

Вивчення наукової літератури дозволило ознайомитися і з роботами, які безпосередньо стосуються проблематики розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Це дисертаційні дослідження:

1) Шевців В. М. Методика розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. (Харків, 2023)[156]. Автором розкривається криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (предмет кримінального правопорушення; типові способи незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; час, місце, обстановка та типові сліди кримінального правопорушення щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; характеристика особи правопорушника). Другий розділ присвячений основам організації розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Висвітлюється початок розслідування та акцентується увага на з'ясуванні обставин, що підлягають доказуванню під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; формуються типові слідчі ситуації

розслідування та відповідні їм алгоритми дій слідчого (дознавача, детектива). Третій розділ дослідження стосується особливостей тактики окремих процесуальних дій при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (розглянута тактика огляду, обшуку, допиту, а також проведення інших слідчих (розшукових) дій і застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження. Досліджуються питання використання можливостей судових експертиз під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги [157]. Однак, визнаючи вагомим внесок дослідника, проблематика потребує перегляду та доопрацювання. Слід приділити ретельну увагу формуванню засад розслідування і тактики слідчих (розшукових) із врахуванням сучасних суспільно-правових реалій та дій правового режиму воєнного стану. Варто розрити питання використання досвіду іноземних держав та його використання у вітчизняній правозастосовній практиці та ін.

2) Латишев В. П. Основи методики розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги (Дніпро, 2025) [74]. Дослідником у процесі роботи були вирішені такі завдання: проаналізовано генезис становлення сфери надання гуманітарної допомоги щодо соціально-економічних трансформацій; розкрито сутність та зміст методики розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги; охарактеризовано особливості організації та планування розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги; висвітлено проблемні питання процесуального забезпечення розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги; з'ясовано організаційно-тактичні особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій та процесуальних дій; висвітлено основні негласні слідчі (розшукові) дії, пов'язані з втручанням у приватне спілкування під час розслідування даного виду шахрайства; виокремлено типові тактичні операції при розслідуванні шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги [74, с. 30]. Однак, В.П. Латишев акцентував дослідницьку увагу на кримінальні провадження у справах про шахрайство у сфері надання гуманітарної допомоги, що є лише один

із аспектів розслідування кримінально протиправних дій, передбачених ст. 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги».

Виокремлення даних криміналістичної характеристики та особливостей розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги можуть бути використані науковцями для проведення подальших розвідок протиправної діяльності у досліджуваній сфері [134, с. 71-73]; органами досудового розслідування задля підвищення ефективності розслідування та судового розгляду відповідних кримінальних проваджень (справ); в освітньому процесі при викладанні навчальних дисциплін з криміналістики та кримінального процесу, підготовці підручників, навчальних і методичних посібників з криміналістики та проблем криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень.

1.2. Правові засади криміналістичної характеристики та розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Необхідність криміналізації незаконних дій із використання гуманітарної допомоги та інших благодійних пожертв назріла досить давно, а відбулася 2022 року у зв'язку із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги» [96]. Виклики злочинної діяльності та особливості реалізації суспільних відносин за умов воєнного стану обумовили внесення змін та доповнень до діючої редакції ст. 201-2 КК України. Так, були прийняті закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень» від 13 липня 2022 року [97] та закон України «Про внесення змін до Кримінального,

Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів кримінальних покарань» від 23 серпня 2023 року [98].

Нині ст. 201-2 КК України представлена у такій редакції:

«Стаття 201⁻². Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

1. Продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку, вчинені у значному розмірі, - ....

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або у великому розмірі, - ....

3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або в особливо великому розмірі, або під час надзвичайного або воєнного стану, - .....» [72].

Стаття 201-2 КК України містить Примітку, яка роз'яснює диспозицію правової норми.

«Примітка.

1. Під гуманітарною допомогою, благодійними жертвами та безоплатною допомогою слід розуміти поняття, визначені Законом України «Про гуманітарну допомогу» та Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

2. Дії, передбачені цією статтею, вважаються вчиненими у значному розмірі, якщо загальна вартість такої гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги у триста п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян; у великому розмірі – якщо загальна вартість товарів, безоплатної допомоги або грошової допомоги у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян; у особливо великому розмірі – якщо загальна вартість товарів, безоплатної допомоги або

грошової допомоги у три тисячі і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян» [72].

Відповідно, поняття гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги необхідно тлумачити виходячи із положень Закону України «Про гуманітарну допомогу» [101] та Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [93].

Усталеною є точка зору щодо віднесення гуманітарної допомоги до благодійництва. Закон України «Про гуманітарну допомогу» визначає гуманітарну допомогу різновидом благодійництва [101]. На вдаючись до ґрунтовної наукової дискусії, з даного приводу ми згодні з В.П. Латишнвим, який виходячи із проведених досліджень прийшов до висновку, що гуманітарна допомога є поняттям вузьким за благодійну допомогу і є її формою [74, с. 45].

На правове регулювання розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги суттєво впливає правовий режим воєнного стану [95]. Наприклад, слід враховувати положення Постанови Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 р. № 224 «Про затвердження переліку категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою без здійснення процедури визнання таких товарів гуманітарною допомогою у кожному конкретному випадку, на період воєнного стану та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань гуманітарної допомоги» [108, с. 136].

Ретельний аналіз складу кримінального правопорушення, побудова його криміналістичної характеристики, організація розслідування – реалізується слідчим як представником органу досудового розслідування, що здійснює кримінальне провадження.

Наразі, відповідно до статті 216 КПК України [73], підслідність кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» віднесена до слідчих органів Національної

поліції України, які здійснюють досудове розслідування вказаних кримінальних правопорушень.

Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 23 закону України «Про Національну поліцію», поліція відповідно до покладених на неї завдань «здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності» [111].

Станом на початок травня 2023 року Національна поліція України повідомила (лист № 4310/01/24-2023 від 04.05.2023), що з початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України слідчими підрозділами поліції розпочато досудове розслідування в 746 кримінальних провадженнях за фактами незаконних дій з гуманітарною допомогою, благодійними жертвами та безоплатною допомогою. У вчиненні 157 кримінальних правопорушень зазначеної категорії 135 особам повідомлено про підозру, обвинувальні акти в 57 таких кримінальних провадженнях направлено до суду. Стан виявлення, розкриття та розслідування таких кримінальних проваджень перебуває на контролі керівництва Національної поліції України, а також неодноразово обговорювався на нарадах, за результатами яких начальникам головних управлінь Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві поставлено окремі завдання, виконання яких триває. Стан досудового розслідування у зазначених кримінальних провадженнях взято на контроль Головним слідчим управлінням Національної поліції України (п. 7 Постанови) [109].

Своєю чергою, детективи Бюро економічної безпеки (БЕБ) здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень підслідних БЕБ, що пов'язані з гуманітарною допомогою. Йдеться про недостовірне декларування шляхом безпідставного застосування преференцій та пільг передбачених законодавством. Також трапляються випадки реєстрації на підставних осіб благодійних організацій, документів (гарантійних листів), які подаються митним органам при ввезенні вантажів під виглядом гуманітарної допомоги чи ввезення в Україну транспортних засобів під виглядом благодійної допомоги, які надалі

реалізуються за готівкову тощо («Шахрайство з фінансовими ресурсами» та ін.) [71].

Бюро економічної безпеки України відзначає (лист № 11/4.6/10599-23 від 05.05.2023), що з початку повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України виявлення та розслідування кримінальних правопорушень у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги визначено одним із пріоритетних напрямів його діяльності (п. 10 Постанови) [109].

Національне антикорупційне бюро України наголосило (лист № 02-002/14470 від 10.05.2023), що відповідно до пункту 7 висновків Тимчасової слідчої комісії керівництвом взято на контроль досудове розслідування у кожному кримінальному провадженні щодо можливих протиправних дій із гуманітарною допомогою (п. 12 Постанови) [109].

Державне бюро розслідувань зазначило (лист № 12776-23/10-2-04-01-6151/23 від 10.05.2023), що станом на 05.05.2023 його слідчі здійснювали розслідування у 61 кримінальному провадженні щодо фактів, зазначених у попередньому звіті Комісії (Висновки Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави. Додаток до Постанови Верховної Ради України від 11 квітня 2023 року № 3044-IX) [21]. У провадженні слідчих Державного бюро розслідувань перебуває 29 кримінальних проваджень зазначеної категорії, з них в одному оголошено про підозру, одне провадження зупинено. Повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень 14 особам. До суду направлено сім обвинувальних актів щодо восьми осіб [109].

Таким чином, до розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, залучається широке коло

правоохоронних органів. Безпосередньо підслідність кримінальних правопорушень за ст. 201-2 КК України віднесена до Національної поліції України. Однак, до враховуючи складний механізм реалізації протиправної діяльності, до процесу розслідування досліджуваного виду кримінальних правопорушень, у межах своєї компетенції, долучаються органи досудового розслідування БЕБ, НАБУ, ДБР.

Отже, увага суспільства, державних органів, правоохоронних органів, міжнародних організацій до проблематики – є гострою.

Так, Постановою Верховної Ради України від 20 вересня 2022 року №2603-ІХ утворено Тимчасову слідчу комісію Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави [109].

Основними завданнями Тимчасової слідчої комісії визначено:

1) вивчення та розслідування можливих фактів порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання та використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, яка призначена для внутрішньо переміщених осіб, інших осіб, постраждалих від збройної агресії російської федерації проти України (в тому числі пенсіонерів, осіб з інвалідністю, дітей-сиріт), підрозділів Збройних Сил України та Сил територіальної оборони Збройних Сил України;

2) дослідження ефективності рішень центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій та інших осіб щодо організації процесу отримання, розподілу, транспортування, зберігання та використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги;

3) розслідування обставин щодо використання майна загальносоюзних громадських об'єднань колишнього Союзу РСР, яке належить державі та перебуває

у віданні Федерації професійних спілок України, та іншого державного майна з метою подальшого його цільового використання для потреб внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави;

4) підготовка пропозицій щодо удосконалення механізму отримання, розподілу та надання гуманітарної допомоги, використання майна для потреб внутрішньо переміщених осіб, інших осіб, постраждалих від збройної агресії російської федерації проти України (в тому числі пенсіонерів, осіб з інвалідністю, дітей-сиріт), сектору безпеки та оборони, а також посилення контролю за дотриманням законодавства України у сфері гуманітарної та соціальної політики [109].

Наше завдання – формування криміналістичної характеристики та виокремлення особливостей розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги – цілком узгоджується із державними та відомчими програмами, й спрямоване на їх реалізацію [131, с. 192-195].

На питання: «Чи вважаєте Ви систему правового регулювання розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги – досконалою?» практики (додаток А) відповіли наступним чином:

– ні, вказана сфера правовідносин регламентується численними нормативно-правовими актами, необхідна їх систематизація та узгодження (вважають 54,9% слідчих, 69,4% детективів);

– ні, вказана сфера правовідносин має численні прогалини, необхідно удосконалити нормативно-правову регламентацію (вважають 34,0% слідчих, 30,6% детективів);

– так, удосконалення нормативно-правової регламентації не потрібно (3,5% слідчих, 2,8% детективів).

Отож, виходячи із зазначеного вище, слід приділити увагу систематизації нормативно-правових актів, що формують засади криміналістичної характеристики та забезпечують правове регулювання розслідування незаконного

використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

За результатами дослідження сформовано таку систему нормативно-правових актів:

1) *Нормативно-правові акти, які визначають інститут благодійництва та надання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги як інституту соціальної та правової держави та регламентують порядок реалізації відповідної процедури.* Передусім, це Конституція України [64] від 28 червня 1996 року. Зміст ст. 3 Конституції України закріплює соціальне призначення держави, адже «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [64]. Поняття «благодійництво» теж згадується в Основному законі держави, адже згідно ч. 3 ст. 52 Конституції України «Держава заохочує і підтримує благодійницьку діяльність щодо дітей» [64].

Основні засади діяльності у сфері благодійництва визначені за змістом положень таких законів України:

- закон України «Про гуманітарну допомогу» 1999 року [101];
- закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [93];
- закон України «Про волонтерську діяльність» 2011 року [100].

Також слід керуватися низкою підзаконних нормативно-правових актів, які регламентують порядок оформлення, транспортування, пропуску, реалізації гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Наприклад, мова йде про Положення про автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 927 [89].

2) *Нормативно-правові акти, які закріплюють кримінальну відповідальність за протиправні дії у сфері благодійництва, а саме які виражаються у незаконному*

використанні з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та засади кримінального провадження за фактами даних кримінальних правопорушень. Мова йде про законодавство України про кримінальну відповідальність, яке становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальноєвропейських принципах і нормах міжнародного права (ст. 3 Кримінального кодексу (КК) України) [72] і регламентує кримінальну відповідальність за ст. 201-2 КК України. Засади кримінального провадження визначені Кримінальним процесуальним кодексом (КПК) України 2012 року, адже згідно ч. 1 ст. 1 КПК України «порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України» [73];

3) *Нормативно-правові акти, які регламентують діяльність уповноважених органів та інших компетентних суб'єктів щодо виконання завдань кримінального провадження за фактами незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги:*

- закон України «Про Національну поліцію» 2015 року [111];
- закон України «Про Бюро економічної безпеки» 2021 року [94];
- закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» 2014 року [110];
- закон України «Про Державне бюро розслідувань» 2015 року [102];
- закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» 1992 року [112];
- закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» 2012 року [92];
- закон України «Про судоустрій і статус суддів» 2016 року [117].

4) *Нормативно-правові акти, які регламентують окремі аспекти реалізації кримінального провадження за фактами незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги і стосуються:*

- а) *особливостей взаємодії слідчого з іншими суб'єктами під час кримінального провадження:*

– Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 27 квіт. 2020 р. № 357 [50].

– Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затверджена наказом МВС України від 7 липня 2017 р. № 575 [47].

– Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 06.07.2017 року № 570 [48];

– Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [55];

– Інструкція про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду, затверджена наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, Державної податкової адміністрації України, Служби безпеки України, Верховного Суду України, Державної судової адміністрації України від 27 серпня 2010 р. № 51/401/649/471/23/125 [55].

б) використання спеціальних знань у ході кримінального провадження щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги:

– Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, затверджена наказом МВС України від 17 липня 2017 р. № 591 [49];

– Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України, затверджена наказом МВС України від 10 жовтня 2009 року № 390 [51];

– Інструкція з формування та ведення інформаційної підсистеми «СЛІД» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», затверджена наказом МВС України від 16 берез. 2020 р. № 257 [53];

– Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 [107].

5) Нормативно-правові акти, які регламентують особливості кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та засади кримінального провадження щодо даних фактів за умов воєнного стану в Україні.

Так, передусім слід акцентувати увагу на ч. 3 ст. 201-2 КК України, яка передбачає підвищену міру кримінальної відповідальності щодо дій, передбачених ч. 1 або ч. 2 ст. 201-2 КК України, вчинених організованою групою або в особливо великому розмірі, або під час надзвичайного або воєнного стану.

Також слід звернути увагу на положення Постанови Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 р. № 224 «Про затвердження переліку категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою без здійснення процедури визнання таких товарів гуманітарною допомогою у кожному конкретному випадку, на період воєнного стану та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань гуманітарної допомоги» [108].

Однак, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 329, перелік категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою без здійснення процедури визнання таких товарів гуманітарною

допомогою у кожному конкретному випадку, на період воєнного стану втратив чинність на підставі вказаної Постанови [99].

Нині слід керуватися Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану» від 5 вересня 2023 року № 953 [31] та Порядком пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2023 року № 953 [91].

Отже, на даному етапі правові засади криміналістичної характеристики та та розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, відповідно до вивчених нормативно-правових актів, систематизовано наступним чином, однак проблематику не можна вважати вичерпаною з огляду на постійні зміни як законодавства, так і правозастосовної практики, що перебувають у безперервному взаємозв'язку.

1.3. Міжнародний досвід розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Порівняльно-правові характеристики завжди є важливим етапом наукового пізнання, адже дозволяють збагатити наукове дослідження, зробити його більш глибинним та комплексним. Україна є частиною міжнародної спільноти та кандидатом на членство до Європейського Союзу, тому вивчення, опанування та вибіркове впровадження окремих позитивних практик зарубіжних держав стосовно протидії незаконному використанню з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги суттєвим чином дозволить удосконалити національне законодавство. Важливо відмітити, що у зарубіжних державах існують різні підходи відносно протидії незаконному

використанню гуманітарної допомоги. Ці підходи обумовлені тими обставинами, за яких ця допомога має бути надана, наприклад, стихійні лиха, страйки, воєнні дії тощо. Запровадження кримінальної відповідальності в Україні за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги обумовлено веденням на території України воєнного стану, поза тим, далеко не у всіх державах кримінальна відповідальність за аналогічні дії обумовлена саме війною. Крім того, це діяння здебільшого не виділено в окрему статтю у кримінальному законодавстві зарубіжних держав. Більше того, досить часто таке діяння, якщо вчинено службовою особою міжнародної організації чи національної юридичної особи, незалежно від форми власності, з використанням службового становища та тих можливостей, які воно створює, взагалі може бути віднесено до корупційних діянь. А відтак тягти за собою всі ті негативні обмежувальні заходи та наслідки, які зумовлюються вчиненням корупційних правопорушень [155, с. 491].

Кожна демократична цивілізована країна світу, яка взяла на себе зобов'язання виконувати міжнародні договори, передусім у сфері реалізації прав та свобод людини, а також стандартів здійснення кримінального судочинства, повинна керуватися принципами та нормами міжнародних договорів у своєму національному законодавстві. Також кожна держава повинна забезпечити реалізацію норм міжнародного права, які імплементуються у внутрішнє законодавство.

Така думка знаходить своє підкріплення у результаті вивчення праць вчених. Так, сьогодні в нашій державі актуальним завданням є адаптація законодавства та правозастосовної практики до міжнародних стандартів розслідування, дотримання їх вимог під час досудового розслідування та судового розгляду [128, с. 136-139].

Як зазначають Ю.М. Чорноус, О.Л. Дульський, власне зміст поняття «міжнародні стандарти» щодо криміналістичного забезпечення кримінального провадження є багатоаспектним. Зокрема, якщо звертати увагу на кримінальну процесуальну діяльність, то саме міжнародні стандарти прав та свобод людини мають ключове значення, адже належний рівень дотримання прав і свобод людини

є одним із критеріїв допустимості отриманих доказів у кримінальному провадженні. Відповідно, під час розслідування кримінальних правопорушень сторони кримінального провадження зобов'язані суворо дотримуватися кримінальної процесуальної форми. Якщо звернути увагу на криміналістичну діяльність, то криміналістичне забезпечення кримінального провадження, а саме його техніко-, тактико- й методико-криміналістична складова, – повинні відповідати провідним стандартам застосовуваних криміналістичних засобів, методів і прийомів [170, с. 10].

Міжнародні стандарти розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги повинні ґрунтуватися на положеннях багатосторонніх та двосторонніх міжнародних договорів щодо співробітництва у кримінальному провадженні. Лише двосторонніх договорів між Україною та іноземними державами-партнерами (Сполученими Штатами Америки, Китайською Народною Республікою, Республікою Польща, Литовською Республікою, Латвійською Республікою, Республікою Грузія та ін.) нині укладено понад п'ять десятків, які визначають конкретні механізми взаємодії, компетентні органи для співпраці, адаптовані під правозастосовну практику взаємодіючих держав. Вказаний напрям цілком узгоджується із Планом реалізації зовнішньополітичної діяльності України, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2023 року №327-р [87].

Важливий аспект проблематики – це ефективне вирішення завдань міжнародного співробітництва. Злочинність як світовий, соціальний феномен, ніколи не обмежувалася межами однієї країни, давно перейшла кордони і набула загальносвітового значення.

Вихід організованої злочинної діяльності за межі конкретних держав обумовив виникнення транснаціональної організованої злочинності, яка знаходиться на більш високому рівні, ніж організована злочинність у межах держави.

Усвідомлюючи важливість та складність дослідження засад діяльності усіх суб'єктів міжнародної правоохоронної діяльності та безпосередньо – суб'єктів органів досудового розслідування, слід зосередити увагу на вивчення міжнародного досвіду, досвіду іноземних держав у протидії кримінальним правопорушенням, що пов'язані із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Власне механізм вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, характеризується виходом протиправної діяльності за межі однієї держави, набуттям злочинністю транснаціонального характеру й необхідністю застосування заходів міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні.

Вивчення іноземного досвіду необхідно для подальшої успішної реалізації заходів міжнародного співробітництва. З даного приводу правоохоронні органи України систематично проводять заходи щодо навчально-методичного забезпечення і підвищення кваліфікації у вирішенні завдань розслідування кримінальних правопорушень.

Наприклад, представники Територіального управління БЕБ у Львівській області, прикордонники, митники, представники Служби безпеки України та Нацполіції, прокурори, судді та іноземні експерти обговорили можливості міжвідомчої співпраці при розслідуванні фактів незаконного використання гуманітарної допомоги та необхідність транскордонної взаємодії при відстеженні логістики й джерел надходження гуманітарних товарів. Спрощений механізм ввезення гуманітарних товарів через кордон дозволяє переміщати дороговартісні товари під виглядом гуманітарних, з метою ухилення від сплати податків. Такі порушення відносяться до підслідності Бюро економічної безпеки України. Правоохоронним органам складно встановити, як товар був ідентифікований за кордоном перед ввезенням в Україну. Старший радник з питань прокуратури Регіонального представництва Консультативної Місії Європейського Союзу у м. Львові Гедімінас Бучюнас розповів про досвід Литви у розслідуванні незаконного

використання гуманітарної допомоги. Також тренер з питань верховенства права Регіонального представництва КМЄС у м. Львові Маркус Ролофс окреслив репутаційні ризики для України від незаконного використання гуманітарної допомоги у міжнародному контексті. Учасники зустрічі дійшли висновку, що розслідування незаконного використання гуманітарної допомоги потребує спільних зусиль різних правоохоронних органів. А успішні результати розслідувань підвищують довіру до правоохоронних органів та державної влади загалом [79].

Конструктивна взаємодія із іноземними партнерами є запорукою успішного вирішення поставлених завдань.

Одним із дієвих механізмів розслідування транснаціональних кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, є створення і діяльність спільних слідчих груп.

Так, як зазначає Ю.М. Чорноус, вищою формою організації взаємодії компетентних органів держав при розслідуванні злочинів міжнародного характеру є створення і діяльність спільних слідчих груп (ст. 571 КПК України) [152, с. 370].

Так, згідно ст. 19 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року, у зв'язку із справами, які є предметом розслідування, кримінального переслідування або судового розгляду в одній або декількох державах-учасницях, зацікавлені компетентні органи можуть створювати органи з проведення спільних розслідувань (за умови укладення відповідних угод або домовленостей) [63].

Ст. 20 Другого додаткового протоколу 2001 року до Європейської конвенції про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 року, ст. 20 містить спеціальну статтю «Спільні слідчі групи», яка визначає, що:

«1. За взаємною згодою компетентні органи двох чи більше Сторін можуть створити спільну слідчу групу з конкретною метою й на обмежений період, який може бути продовжений за взаємною згодою, для проведення

кримінальних розслідувань на території однієї чи більше Сторін, що створили групу. Склад групи визначається в угоді.

Спільну слідчу групу може бути створено, зокрема, у випадках коли:

а) розслідування злочинів Стороною вимагає проведення складних та комплексних слідчих заходів, пов'язаних з іншими Сторонами;

б) кілька Сторін проводять розслідування злочинів, обставини яких вимагають ужиття скоординованих, погоджених дій на території відповідних Сторін.

2. З проханням про створення спільної слідчої групи може звернутися будь-яка заінтересована Сторона. Група створюється в одній зі Сторін, де, як передбачається, будуть проводитися розслідування.

Крім інформації, зазначеної у відповідних положеннях статті 14 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 20 квітня 1959 року [36], прохання про створення спільної слідчої групи повинні містити пропозиції стосовно складу групи.

3. Спільна слідча група діє на території Сторін, які її створили, відповідно до таких загальних умов:

а) керівник групи є представником компетентного органу, який бере участь у кримінальному розслідуванні від Сторони, на території якої діє група. Керівник групи діє в межах своєї компетенції за національним законодавством;

б) група здійснює свої дії відповідно до законодавства тієї Сторони, на території якої вона працює. Члени та відряджені члени групи виконують свої завдання під керівництвом особи, зазначеної в підпункті «а», з урахуванням умов, визначених їхніми органами в угоді про створення групи;

с) Сторона, на території якої працює група, уживає необхідних організаційних заходів для забезпечення її роботи.

4. У цій статті члени спільної слідчої групи від Сторони, на території якої працює група, називаються «члени», тоді як члени від інших Сторін, крім Сторони, на території якої працює група, називаються «відряджені члени».

5. Відряджені члени спільної слідчої групи мають право бути присутніми під час здійснення слідчих заходів на території Сторони, де працює група. Однак з особливих причин керівник групи відповідно до законодавства Сторони, на території якої діє група, може прийняти інше рішення.

6. Відрядженим членам спільної слідчої групи її керівник відповідно до законодавства Сторони, на території якої діє група, може доручити вжити певних слідчих заходів у випадках, коли це було схвалене компетентними органами Сторони, на території якої діє група, та Сторони, яка відряджає.

7. У випадках, коли для спільної слідчої групи необхідним є здійснення слідчих заходів на території однієї зі Сторін, що створили групу, члени групи, відряджені цією Стороною, можуть звернутися до власних компетентних органів з проханням про здійснення таких заходів. Здійснення таких заходів розглядають у цій Стороні на тих самих умовах, які б застосовувалися, якби з проханням про їхнє здійснення звернулися у ході національного розслідування.

8. У випадках, коли спільній слідчій групі необхідна допомога Сторони, яка не є однією з тих, що створили групу, або третьої держави, компетентні органи держави, на території якої діє група, можуть звертатися з проханням про надання допомоги до компетентних органів такої іншої держави згідно з відповідними договорами або домовленостями.

9. Відряджений член спільної слідчої групи може відповідно до національного законодавства своєї держави та в рамках своєї компетенції надавати групі інформацію, наявну в Сторони, яка його відрядила, для цілей кримінальних розслідувань, що проводяться групою.

10. Інформація, яку законно отримав член або відряджений член спільної слідчої групи під час перебування в її складі й до якої в іншому випадку компетентні органи заінтересованих Сторін не мають доступу, може використовуватися для таких цілей:

- a) для цілей, для яких було створено групу;
- b) для виявлення, розслідування та переслідування інших злочинів, якщо на це є згода Сторони, на території якої отримано таку інформацію. У такій згоді

може бути відмовлено тільки у випадках, коли використання такої інформації могло б поставити під загрозу кримінальні розслідування, що проводяться на території відповідної Сторони або стосовно яких ця Сторона могла б відмовити в наданні взаємної допомоги;

с) для відвернення безпосередньої та серйозної загрози суспільній безпеці та без шкоди підпункту «b»), якщо в подальшому буде порушено кримінальну справу;

d) для інших цілей настільки, наскільки це погоджено Сторонами, що створили групу.

11. Ця стаття не завдає шкоди будь-яким іншим існуючим положенням або домовленостям стосовно створення або діяльності спільних слідчих груп.

12. Настільки, наскільки це дозволяють законодавство заінтересованих Сторін або положення будь-якого іншого юридичного документа, які застосовуються у відносинах між ними, може бути досягнута домовленість про участь у діяльності групи інших осіб, які не є представниками компетентних органів Сторін, що створюють спільну слідчу групу. Таким особам не надаються права, надані членам або відрядженим членам групи на підставі цієї статті, якщо домовленість прямо не передбачає іншого» [33].

Положення вказаних та інших міжнародних договорів імплементовано до кримінального процесуального законодавства України. Так, нині можемо констатувати, що згідно ч. 1 ст. 571 КПК України «Створення і діяльність спільних слідчих груп» закріплена у наступній редакції:

«1. Для проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, вчинених на територіях декількох держав, або якщо порушуються інтереси цих держав, можуть створюватися спільні слідчі групи.

2. Офіс Генерального прокурора розглядає і вирішує питання про створення спільних слідчих груп за запитом слідчого органу досудового розслідування України, прокурора України та компетентних органів іноземних держав.

3. Члени спільної слідчої групи безпосередньо взаємодіють між собою, узгоджують основні напрями досудового розслідування, проведення

процесуальних дій, обмінюються отриманою інформацією. Координацію їх діяльності здійснює ініціатор створення спільної слідчої групи або один з її членів.

4. Слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії виконуються членами спільної слідчої групи тієї держави, на території якої вони проводяться» [73].

Законом України «Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах» 2011 року визначено, що в Україні органом, який приймає рішення про створення спільної слідчої групи відповідно до ст. 20 Другого додаткового протоколу, є Генеральна прокуратура України (п. 10) [113].

Сьогодні процесуальні, організаційні, криміналістичні засади створення і діяльності спільних слідчих груп потребують доопрацювання, розроблення відповідного алгоритму дій співробітників правоохоронних органів, формування з даних питань відомчого нормативно-правового акту, що деталізуватиме законодавчі положення, наприклад, міжвідомчої Інструкції. Створення спільних слідчих груп – це важливий захід міжнародного співробітництва, що потребує значних зусиль, але й орієнтований на досягнення високих результатів [152].

Важливим є криміналістичне забезпечення діяльності спільних слідчих груп.

У межах тлумачення поняття спільної слідчої групи варто звернутися до практичного посібника, підготовленого експертами з питань діяльності спільних слідчих груп у країнах Європейського Союзу. Запропоновано визначення спільної слідчої групи як форми міжнародного співробітництва, що заснована на підставі угоди між компетентними органами, як судовими (суддями, прокурорами, слідчими суддями), так і правоохоронними, двох або більше держав, та утворена на обмежений термін, з певною метою для розслідування кримінальних правопорушень в одній або декількох задіяних державах [168, с. 7], [154, с. 115].

Задля забезпечення ефективної діяльності спільних слідчих груп під час розслідування кримінальних правопорушень учасникам такої групи варто узгодити:

– цілі та завдання розслідування;

- засоби обміну інформацією та доказами, використовуючи безпечні засоби зв'язку (наприклад, мережевий додаток безпечного обміну інформацією «SIENA», який доступний через Європол, спеціальну електронну пошту, наявну в Євроюсті);
- систему обміну великими файлами Європолу задля поширення великої кількості електронних даних;
- координацію слідчих заходів – модальність оперативних інструктажів;
- контактні зв'язки для спілкування всередині спільної слідчої групи;
- обставини, за яких діяльність групи буде припинена відповідно до положень законодавства;
- роль відряджених учасників (членів) – час і тривалість відрядження;
- матеріально-технічне забезпечення – робочу мову, житло, транспортні засоби, обладнання інформаційних технологій тощо;
- вимоги до розслідування кримінальних правопорушень – пояснення відповідних внутрішніх правил і визначення конкретних вимог, які можуть бути релевантними, з огляду на тактичні операції спільної слідчої групи під час розслідування кримінальних правопорушень;
- фінансову підтримку – можливість подавати заявки на фінансування та запити на відшкодування;
- стратегії кримінального переслідування – домовленості про юрисдикцію та можливу передачу кримінального провадження;
- спеціальні слідчі заходи або стратегії судового переслідування, які необхідно було б запровадити для захисту потерпілих від кримінального правопорушення (наприклад, заходи для уникнення вторинної віктимізації, заходи фізичного захисту тощо) [168, с. 68–69], [154, с. 115].

У міжнародній практиці спільні слідчі групи також іменуються як JIT (Joint investigation team) – інструмент міжнародного співробітництва, заснований на угоді між компетентними органами (як судовими, так і правоохоронними органами) двох або більше держав, створених на обмежений термін і з певною метою, які проводять кримінальні розслідування в одній або декількох державах-учасницях .

Отже, для забезпечення ефективного розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги транснаціонального характеру слід запровадити розробку нормативно-правових засад, наукових положень та практичних рекомендацій щодо порядку розслідування таких кримінальних правопорушень спільними слідчими групами у порядку реалізації заходів міжнародного співробітництва.

З боку України, до складу спільних слідчих груп можуть включатися представники органів, уповноважених на проведення фінансових розслідувань в Україні. Це Національна поліція України, Служба безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, Бюро економічної безпеки України та Державне бюро розслідувань, які відіграють важливу роль у боротьбі з кримінальними правопорушеннями у сфері господарської діяльності. Окремо слід підкреслити важливість залучення до складу спільних слідчих груп представників експертних установ (Експертної служби МВС України, Науково-дослідних інститутів судових експертиз Міністерства юстиції України).

З боку іноземних партнерів, окрім власне представників правоохоронних органів задіяних держав, слід залучати допомогу профільних міжнародних організацій у сфері фінансових розслідувань. Це передусім спеціальні міжнародні організації, правоохоронні підрозділи, які діють на світовому чи регіональному масштабі з метою протидії «відмивання коштів». Передусім, це FATF (міжурядовий орган, який визначає стандарти та розробляє політику з метою боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму. На сьогодні до його складу входить 33 члени: 31 країна та 1 уряд, 2 міжнародні організації, а також понад 20 спостерігачів: 5 регіональних органів FATF та більше як 15 інших міжнародних організацій або органів. Перелік усіх членів та спостерігачів можна знайти на сайті: http://www.fatf-gafi.org/members_en.htm.) [125] та ін.

До даного заходу міжнародного співробітництва залучаються представники Інтерполу та Європолу (як центрального рівня, так і представники на рівні держав).

Структура Інтерполу передбачає функціонування в кожній державі-члені Національного центрального бюро (НЦБ) Інтерполу – підрозділу, який безпосередньо забезпечує міжнародне співробітництво правоохоронних органів своєї держави у системі Інтерполу [23, с. 232-237].

В Україні таким «опорним пунктом» є НЦБ Інтерполу України (Департамент міжнародного поліцейського співробітництва НП України) [30]. Правовою основою міжнародного співробітництва є Інструкція про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол від 17 серпня 2020 року № 613/380/93/228/414/510/2801/5 [54].

Слід наголосити й на іншому стратегічному напрямі розвитку міжнародного співробітництва – з Європейським поліцейським відомством або Європолом (Europol – European Police Office).

Європол поширює свою компетенцію на територію держав-членів Європейського Союзу. Також Європол здійснює співробітництво з державами, які не входять до його складу. 4 грудня 2009 року була укладена перша Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво [142], що набрала чинності 16 листопада 2011 року [114].

Однак, у зв'язку із євроінтеграційними процесами розвитку нашої держави, 14 грудня 2016 року була укладена нова Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво [141], ратифікована Законом України від 12 липня 2017 року [115].

Напрямами співробітництва, згідно ст. 4 Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво 2016 року, є: обмін інформацією, обмін спеціальними знаннями, загальними зведеннями, результатами стратегічного аналізу, інформацією щодо процедур кримінальних розслідувань, інформацією про методи запобігання злочинності, участь у навчальних заходах, а також надання консультацій та підтримки в окремих кримінальних розслідуваннях [141].

Важливо, що ст. 18 Угоди регламентує таку форму міжнародного співробітництва як «участь у спільних слідчих групах». Так, «Україна і Європол пропонують одна одному надання підтримки у створенні та функціонуванні спільних слідчих груп» [141].

Компетентними органами в Україні, які згідно з національним законодавством відповідають за запобігання та боротьбу з кримінальними правопорушеннями, зазначеними за змістом Угоди, є:

1. Національна поліція України;
2. Міністерство внутрішніх справ України;
3. Адміністрація Державної прикордонної служби України;
4. Департамент захисту національної державності Служби безпеки України та Штаб Антитерористичного центру при Службі безпеки України;
5. Бюро економічної безпеки України;
6. Державна служба фінансового моніторингу України;
7. Національне антикорупційне бюро України;
8. Офіс Генерального прокурора України;
9. Державне бюро розслідувань;
10. Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів;
11. Національне агентство з питань запобігання корупції України [141].

Таким чином, слід вести мову про залучення до взаємодії у протидії транснаціональним кримінальним правопорушенням, широкого кола компетентних суб'єктів.

Враховуючи незалежність взаємодіючих суб'єктів з боку як України, так й іноземних партнерів, особлива увага звертається на метод координації. Координація як метод взаємодії під час реалізації заходів міжнародного співробітництва під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, надає значні переваги. Проте вказані ознаки координації майже неприйнятні в умовах оперативності

прийняття рішень у фінансових розслідуваннях. Тому координація як метод взаємодії повинен чітко бути виражений у законодавчих актах [62, с. 65].

Тому вбачається доцільність розробки спеціального відомчого нормативно-правового акту, наприклад, міжвідомчої інструкції чи спеціального порядку (до речі, позитивно слід відзначити розроблений Порядок взаємодії між органами прокуратури, Національної поліції України, Служби безпеки України, уповноваженими органами державного нагляду (контролю), державними спеціалізованими установами під час виявлення та здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довілля від 16 червня 2022 року) [90], що регламентуватиме порядок взаємодії між учасниками спільних слідчих груп при розслідуванні різних видів кримінальних правопорушень, у тому числі пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Висновки до першого розділу

1. Інститут кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є новим у вітчизняному кримінальному та кримінальному процесуальному законодавстві, законодавче закріплення отримав у 2022 році у зв'язку із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги».

Однак, вчені досліджували питання, за якими статтями КК України до 2022 року, доповнення законодавства спеціальною нормою – ст. 201-2 КК України, кваліфікувалися кримінально протиправні дії з незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Це дослідження щодо розслідування таких кримінально протиправних дій як: шахрайство (ст. 190 КК України) (Чернявський С. С.); заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 КК України) (Антонюк

Н.О.); легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України) (Аркуша Л. І., Головіна В. П., Журавель В. А., Халін О. В.) та ін. Вказані кримінальні правопорушення досліджувалися в окремих наукових роботах вітчизняних вчених і стали теоретичним підґрунтям для наукового дослідження.

Проведені емпіричні дослідження засвідчили високий рівень латентності досліджуваного кримінального правопорушення. Також слід враховувати, що частина незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги – так і продовжують кваліфікуватися за іншими статтями КК України. Зазначене спричиняє складність виявлення цього кримінального правопорушення, перешкоджає досягненню завдань кримінального провадження, зумовлює необхідність застосування адекватних заходів реагування. Тому вивчення наукових праць, які досліджують «суміжні» кримінальні правопорушення – вбачається доцільним й охоплюється предметом дослідження. Адже побудова інформативної криміналістичної характеристики дозволить подолати цю негативну практику.

2. Завдання щодо формування криміналістичної характеристики та виокремлення особливостей розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги – узгоджується із нормативно-правовими актами України, державними та відомчими програмами, й спрямоване на їх реалізацію. Відповідно, у межах дослідження сформовано правову основу окресленої діяльності.

Актуальність вирішення поставленого завдання посилюється тим, що на питання: «Чи вважаєте Ви систему правового регулювання розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги – досконалою?» практики відповіли наступним чином:

– ні, вказана сфера правовідносин регламентується численними нормативно-правовими актами, необхідна їх систематизація та узгодження (вважають 54,9% слідчих, 69,4% детективів);

– ні, вказана сфера правовідносин має численні прогалини, необхідно удосконалити нормативно-правову регламентацію (вважають 34,0% слідчих, 30,6% детективів);

– так, удосконалення нормативно-правової регламентації не потрібно (3,5% слідчих, 2,8% детективів).

Отож, виходячи із запиту практиків, зазначеного вище, систематизовано нормативно-правові акти, що забезпечують правове регулювання розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

3. Україна як демократична цивілізована країна світу взяла на себе зобов'язання виконувати міжнародні договори, передусім у сфері реалізації прав та свобод людини, а також стандартів здійснення кримінального судочинства, керуватися принципами та нормами міжнародних договорів у своєму національному законодавстві. Також Україна повинна забезпечити реалізацію норм міжнародного права, які імплементуються у внутрішнє законодавство.

Міжнародні стандарти розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги повинні ґрунтуватися на положеннях багатосторонніх та двосторонніх міжнародних договорів щодо співробітництва у кримінальному провадженні. Вказаний напрям узгоджується із Планом реалізації зовнішньополітичної діяльності України, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 квітня 2023 року №327-р.

Зосереджено увагу на вивчення міжнародного досвіду у протидії кримінальним правопорушенням, що пов'язані із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, й зокрема у формі створення і діяльності спільних слідчих груп (ЖІТ).

РОЗДІЛ 2. КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

2.1. Предмет посягання у структурі криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Слід приділити увагу формуванню криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, а саме криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Адже лише пізнавши механізм кримінального правопорушення, його елементи – можна забезпечити ефективне досудове розслідування з метою досягнення завдань кримінального провадження. Отже, мова йде про формування криміналістичної методики розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, а її обов'язковою складовою є відповідна криміналістична характеристика [129, с. 142-147].

Власне криміналістична характеристика складається за своїм змістом із кількох блоків інформації. Важливою складовою є саме кримінально-правова [143, с. 539], яка визначає кримінальну протиправність діяння. Вона ґрунтується на аналізі складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України.

Сучасні дослідники у сфері кримінального права приділили увагу її формуванню. Так, О.С. Бондаренко та В.О. Савчук відзначають, що об'єктом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги,

благодійних пожертв або безоплатної допомоги є суспільні відносини у сфері господарської діяльності. Однак, не зважаючи на місце розміщення аналізованої статті у структурі Кримінального кодексу України, не всі вчені розділяють цю думку. Зокрема, висловлюється припущення відносно доцільності віднесення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, вчиненого з використанням службового становища, до числа корупційних кримінальних правопорушень. Адже, мета такого діяння, так само, як і мета корупційних кримінальних правопорушень – це незаконне збагачення. Саме тому зазначена пропозиція є цілком об'єктивною [10, с. 360]. Відповідно, вказана наукова думка ще раз підтверджує наш висновок про складний механізм даного кримінального правопорушення, що вимагає комплексного підходу.

Як відомо, кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності – це сукупність передбачених кримінальним законом суспільно небезпечних діянь, які посягають на суспільні відносини у сфері виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів, робіт чи послуг [17, с. 6]. Очевидно, що характеристика кримінального правопорушення за ст. 201-2 КК України є ширша, охоплює зловживання правопорушником своєю компетенцією (у тому числі й службовим становищем) задля отримання вигоди, незаконного збагачення.

Висловлену позицію підтримали й опитані практики (додаток А). Так, на питання: «Чи вважаєте Ви доцільним віднесення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, що відноситься до розділу VII КК України «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності», вчиненого з використанням службового становища, до числа корупційних кримінальних правопорушень»? – відповіли «так» 86,1% опитаних слідчих та 91,7% опитаних детективів БЕБ.

Отже, підсумуємо:

1) родовим об'єктом розглядуваного кримінального правопорушення виступають суспільні відносини у сфері господарської діяльності;

2) основним безпосереднім об'єктом цього кримінального правопорушення виступають відносини у сфері господарської діяльності, які пов'язані з гуманітарною допомогою, благодійними пожертвами, безоплатною допомогою, і які потребують ще більшої конкретизації з урахуванням змісту ст. 201-2 КК «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» [67, с. 388].

Слід додати, що дії з незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги можуть посягати і на інші групи суспільних відносин, наприклад, у сфері власності чи у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг. За цих умов слід ретельно з'ясувати всі складові механізму протиправної діяльності, й враховувати при кваліфікації дій правопорушника.

Як відзначає Г.О. Чорний, з огляду на принципи побудови окремої криміналістичної методики розслідування злочинів, у якій криміналістична характеристика посідає ключову позицію, й останню варто розглядати як інформаційну модель, у якій відбуваються якісно-кількісні показники ретроспективної спрямованості про типові ознаки, тобто ті, притаманні цьому масиву злочинів, і специфічні, які дають змогу відокремити його від інших груп злочинів. Водночас головною відмінністю цієї моделі є те, що всі елементи, які входять до її складу, становлять певну систему й розглядати їх у відриві один від одного недоцільно [150, с. 159].

Тобто, криміналістичну характеристику незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги слід тлумачити як інформаційну модель, що складається із системи ознак певного виду (групи) кримінальних правопорушень що посягають на сферу благодійництва, що визначає алгоритм дій слідчого щодо встановлення її елементів: предмету посягання, обстановки та способу вчинення кримінального правопорушення, слідової картини події, особи правопорушника.

Предмет посягання – визначений у Закону України «Про гуманітарну допомогу» 1999 року. Так, згідно п. 2 ст. 1 Закону України «Про гуманітарну

допомогу» 1999 року, гуманітарна допомога – цільова адресна безоплатна допомога у грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами з мотивів гуманності отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують допомоги у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, скрутним фінансовим становищем, введенням воєнного або надзвичайного стану, виникненням надзвичайної ситуації або тяжкою хворобою конкретної фізичної особи, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту [101].

Згідно п. 1 ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» 1999 року, безоплатна допомога (пересилка, виконання робіт, надання послуг) – надання гуманітарної допомоги без будь-якої грошової, матеріальної або інших видів компенсацій донорам гуманітарної допомоги [101].

Однак, як відзначають О.О. Дудоров та Р.О. Мовчан, у юридичній літературі гуманітарну допомогу залежно від форми її надання класифікують таким чином: грошова; товарна; надання послуг; виконання робіт [59, с. 12]. Оскільки у ст. 201-2 КК фігурують лише «товари (предмети) гуманітарної допомоги» і «таке майно», нецільове використання гуманітарної допомоги, яка надається у вигляді виконання робіт чи надання послуг, не утворює складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК. Сказане відноситься і до безоплатної допомоги (різновид гуманітарної допомоги), яка також може надаватись у вигляді виконання робіт і надання послуг [35, с. 103].

Згідно ч. 1 ст. 6 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» 2012 року, благодійною пожертвою визнається безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення певних, наперед обумовлених цілей благодійної діяльності, відповідно до цього Закону [93].

О.О. Дудоров та Р.О. Мовчан відзначають, що незважаючи на те, що благодійною пожертвою визнається безоплатна передача благодійником не тільки

коштів та іншого майна, а й майнових прав, ч.1 ст. 201-2 КК передбачає караність інших правочинів щодо розпорядження лише «таким майном». Виправданням такого законодавчого кроку може слугувати хіба що та обставина, що цивілістичне розуміння поняття майна охоплює не лише окремі речі та їх сукупність, а й майнові права та обов'язки (ст.190 Цивільного кодексу України) [35, с. 103].

Отже, підсумовуючи наукову дискусію, слід зазначити, що предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, є:

а) безоплатна та гуманітарна допомога, яка на думку В.М. Шевціва має такі ознаки: надається на неоплачуваній основі; є адресованою конкретному отримувачеві; має цільовий характер; реалізується у грошовій або натуральній формі; надається у вигляді фінансової допомоги (пожертвувань), виконання певних робіт, надання певних послуг; отримувачі допомоги підпадають під ознаки категорій осіб, які її потребують [157, с. 39].

б) благодійна жертва, основними ознаками котрої є: безоплатність; спрямованість на сприяння законним інтересам набувачам такої допомоги в чітко визначених у ч. 2 ст. 3 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» 2012 року сферам благодійної діяльності, розвиток і підтримку цих сфер у суспільних інтересах; попередня визначеність і договореність про цілі такої жертви; предметом жертв є кошти, інше майно та майнові права; реалізація у формі передачі у власність бенефіціара(ів) [157, с. 40].

З наведеного помітно, що спільними ознаками предмету кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, є їх безоплатне надання та цільова спрямованість [157, с. 40].

Важливим є положення, що предмети, що юридично не мають статусу гуманітарної допомоги, благодійних жертв або безоплатної допомоги у відповідності до законодавства, не можуть розглядатись як такі – навіть якщо вони, як і предмети гуманітарної допомоги, благодійних жертв або безоплатної допомоги спрямовуються на здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України, цивільного захисту населення та його повсякденних потреб. Це не означає

наявності прогалини у кримінальному законі, оскільки вчинення дій, зазначених у ст. 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», із предметами, що не належать до гуманітарної допомоги чи благодійних пожертв, може кваліфікуватися за іншими статтями КК України, як от кримінальні правопорушення проти власності, кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності тощо [34, с. 23]. Відмінністю між аналізованими складами кримінальних правопорушень є те, що відповідальність за статтею 201-2 Кримінального кодексу України в свою чергу пов'язана з вартістю предмета кримінального правопорушення, що не є обов'язковими ознаками основного складу правопорушення, які встановлені в нормах статей 190 та 191 Кримінального кодексу України [67, с. 389].

Ще однією обов'язковою ознакою предмета посягання є визначений КК України розмір. Ч. 2 Примітки до ст. 201-2 КК України визначено, що «дії, передбачені цією статтею, вважаються вчиненими у значному розмірі, якщо загальна вартість такої гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги у триста п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян; у великому розмірі – якщо загальна вартість товарів, безоплатної допомоги або грошової допомоги у тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян; у особливо великому розмірі – якщо загальна вартість товарів, безоплатної допомоги або грошової допомоги у три тисячі і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян» [73].

У 2025 році Верховною Радою України прийнятий Закон України «Про Державний бюджет України на 2025 рік» [103]. Він встановлює розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб з 1 січня 2025 року на рівні 3028 грн. У диспозиціях норм, які встановлюють адміністративну та кримінальну відповідальність, передбачений неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Відповідно до п.5 р. XX Податкового кодексу України він встановлюється не в загальному розмірі – 17,00 грн., а на рівні податкової соціальної пільги.

Підпунктом 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 розділу IV Податкового кодексу України передбачено, що така пільга становить 50% прожиткового мінімуму для працездатних осіб станом на 1 січня звітного податкового року. Таким чином, розмір податкової соціальної пільги з 1 січня 2024 року становить 1514 грн [137].

Слід також зауважити, що правовий режим воєнного стану обумовлює особливості тлумачення предмета посягання.

Так, слід згадати Постанову Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 р. № 224 «Про затвердження переліку категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою без здійснення процедури визнання таких товарів гуманітарною допомогою у кожному конкретному випадку, на період воєнного стану та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань гуманітарної допомоги» [108], яка регулювала перелік товарів, що можуть бути визнані гуманітарною допомогою. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 329, перелік категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою без здійснення процедури визнання таких товарів гуманітарною допомогою у кожному конкретному випадку, на період воєнного стану втратив чинність на підставі вказаної Постанови [99], що обумовило лояльний підхід держави до ввезення товарів, які належать до гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Такі зміни нормативно-правового регулювання порядку ввезення гуманітарної допомоги з одного боку, спрямовані на забезпечення її доступності для громадян, які потерпіли від дій росії як держави-агресора, спрямовані на задоволення базових потреб як цивільних, так і військових, а з іншого боку – є підставою для різного роду зловживань.

В.М. Шевців за результатами проведеного дослідження виокремив групи, що представляють типові предмети незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

1. Автомобілі, завезені на територію України як гуманітарна допомога на потреби Збройних Сил України.

2. Військове спорядження (військова амуніція та військові прилади), зокрема, спеціальні засоби індивідуального захисту як-то каски, виготовлені відповідно до військових стандартів або технічних умов, чи їх еквіваленти та спеціально призначені для них компоненти (підщоломи, амортизатори), бронежилети, виготовлені відповідно до військових стандартів, зокрема стандартів НАТО, або військових умов для потреб правоохоронних органів, Збройних Сил та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, інших суб'єктів, що здійснюють боротьбу з тероризмом відповідно до закону; нитки для виготовлення бронежилетів, тканини (матеріали) для виготовлення бронежилетів, бронепластини (бронеплити); тощо.

3. Продукти харчування. Зокрема, це можуть бути як консерви (овочеві, рибні, м'ясні, фруктові), крупи, свіжі та консервовані овочі/фрукти/ягоди, м'ясо (свіже/морожене/охолоджене/у вакуумі), риба/морепродукти (свіжа/морожена /охолоджена/у вакуумі), цукерки, шоколад, хліб, олія, вершкове масло, молочні продукти, чай, кава, питна вода.

4. Засоби гігієни (вологі серветки, сухі серветки, пелюшки дитячі та дорослі, гігієнічні прокладки/тампони, рідке мило, засоби дезінфекції, щітки для чищення зубів дорослі і дитячі, зубні пасти).

5. Різноманітний одяг, взуття, інші речі побутового призначення.

6. Медичні засоби (маски медичні, респіратори, катетери для виведення сечі, рукавички, шприци та вата, тактичні аптечки, тощо).

7. Лікарські засоби (пігулки та сиропи, рідини медичного застосування).

8. Транспортні засоби спеціалізованого призначення для надання швидкої медичної допомоги.

9. Іграшки.

10. Інші об'єкти [157, с. 42-51].

На думку В.П. Латишева, як показав аналіз судово-слідчої практики, предметом шахрайського посягання у сфері гуманітарної допомоги здебільшого стають: легкові автомобілі; аудіо- та відеотехніка, призначена відповідно для осіб,

які її потребують; продукти харчування; одяг та взуття; санітарно-гігієнічні засоби; меблі, призначені для установ соціального захисту населення, державних закладів охорони здоров'я та навчальних закладів тощо; воєнна техніка та оснащення (каска, бронежилети, каски, турникети тощо); медико-соціальне обладнання та оснащення, призначене для реабілітаційних установ, осіб з інвалідністю та ін. [74 с. 67].

Погодуючись із результатами досліджень, перелік предметів кримінального правопорушення за ст. 201-2 КК України слід систематизувати. Адже обсяги наданих пожег є значними. Наприклад, за офіційними даними, до України за період воєнного стану станом на 2023 рік до України надійшло лише медичної гуманітарної допомоги на суму понад 16 млрд грн [40].

Згідно Постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану» від 5 вересня 2023 року № 953 [31]:

Установити, що на період воєнного стану:

– положення постанов Кабінету Міністрів України від 22 березня 2000 р. № 544 «Про Порядок митного оформлення вантажів гуманітарної допомоги» та від 25 березня 2013 р. № 241 «Про затвердження Порядку взаємодії центральних і місцевих органів виконавчої влади та Національного банку щодо реалізації Закону України «Про гуманітарну допомогу» не застосовуються до товарів, пропуск яких здійснюється відповідно до Порядку [91];

– категорії товарів, які ввозяться на митну територію України відповідно до Порядку пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2023 року № 953 [91] (далі – Порядок), крім тих, які не належать до гуманітарної допомоги згідно із Законом України «Про гуманітарну допомогу» (за винятком нафтопродуктів, скрапленого газу, речовин, що використовуються як компоненти моторних палив, палива моторного альтернативного, спирту етилового для медичних цілей та фармацевтичної промисловості, електричної енергії), визнаються гуманітарною допомогою за декларативним принципом без прийняття

відповідного рішення спеціально уповноваженими державними органами з питань гуманітарної допомоги;

– визнаються гуманітарною допомогою за декларативним принципом відповідно до Порядку транспортні засоби, які ввозяться на митну територію України для потреб закладів охорони здоров'я державної та комунальної форми власності або установ, уповноважених Міністерством охорони здоров'я на отримання лікарських засобів, медичних виробів, витратних матеріалів, медичного обладнання, засобів індивідуального захисту та інших товарів, необхідних для належного забезпечення сфери охорони здоров'я в умовах воєнного стану, а саме:

– легкові автомобілі з об'ємом двигуна не більш як 2000 куб. сантиметрів, крім легкових автомобілів, які визнаються гуманітарною допомогою відповідно до пункту 19 Порядку;

– легкові автомобілі з об'ємом двигуна не більш як 4200 куб. сантиметрів для потреб центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, крім легкових автомобілів, які визнаються гуманітарною допомогою відповідно до пункту 19 Порядку;

– автомобілі плагін-гібридні та електромобілі, вартість яких не перевищує 190 розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня року, в якому вони ввозяться на митну територію України;

– транспортні засоби спеціального та спеціалізованого призначення (крім таксі, автомобілів інкасації);

– визнаються гуманітарною допомогою у випадках, визначених пунктом 19 Порядку, легкові автомобілі, що передаються для потреб військових формувань або закладів охорони здоров'я державної та комунальної форм власності або установ, уповноважених Міністерством охорони здоров'я на отримання лікарських засобів, медичних виробів, витратних матеріалів, медичного обладнання, засобів індивідуального захисту та інших товарів, необхідних для належного забезпечення сфери охорони здоров'я в умовах воєнного стану, без обмеження об'єму двигуна таких автомобілів [31].

У свою чергу проведені емпіричні дослідження (додаток А) засвідчили, що предметом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є:

- продовольство (вважають 67,4% слідчих та 69,4% детективів);
- санітарно-гігієнічні засоби (66,7% слідчих та 72,2% детективів);
- лікарські засоби та медичні вироби (62,5% слідчих та 75,0% детективів);
- одяг/взуття (47,2% слідчих та 55,5% детективів);
- технічні засоби (48,6% слідчих та 44,4% детективів);
- транспортні засоби (62,5% слідчих та 72,2% детективів);
- паливо (27,8% слідчих та 27,7% детективів);
- інше (9,0 % слідчих та 22,2% детективів).

Важливо, що гуманітарна допомога буде визнаватися предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, за умови відповідності всім визначеним нормативно-правовими актами ознакам, зокрема – відповідати Порядку пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2023 року № 953, оформлена згідно декларації про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою тощо [132, с. 101-106].

За основу виокремлення видів гуманітарної допомоги обрано зразок Декларації про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою, що є додатком 1 до Порядку пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану від 5 вересня 2023 року № 953 (Додаток В).

Зокрема, оформлена відповідно до Декларації про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою і супроводжуватися наявною інформацією щодо наступних реквізитів: повне найменування отримувача гуманітарної допомоги; код згідно з ЄДРПОУ отримувача гуманітарної допомоги; номер отримувача в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги; унікальний код гуманітарної допомоги, наданий автоматизованою системою реєстрації гуманітарної допомоги; прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності) особи, що

здійснює декларування; марка машини; номер машини; донор гуманітарної допомоги, адреса, країна; вид гуманітарного вантажу та ін. (Додаток В).

Згідно п. 2 Порядку пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2023 року № 953, формування та/або подання декларації про перелік товарів, що визначаються гуманітарною допомогою, за формою згідно з додатком 1 (далі – декларація) здійснюється в електронній формі через єдиний державний інформаційний веб-портал «Єдине вікно для міжнародної торгівлі» або через автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги, процеси якої визначено Положенням про автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 927 [89], або в паперовій формі безпосередньо в пункті пропуску через державний кордон України.

Реєстрація отримувача в Єдиному реєстрі, внесення інформації про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою, формування та/або подання інвентаризаційного опису гуманітарної допомоги за формою згідно з додатком 2, формування та/або подання звіту про наявність і розподіл гуманітарної допомоги за формою згідно з додатком 3 (додаток Б) здійснюються з використанням автоматизованої системи та з урахуванням особливостей, визначених Порядком пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану від 5 вересня 2023 року № 953 [91].

Цікавим є зауваження В.П. Латишева, на підставі аналізу ст. 5 Закону України № 1192, яка визначає, що за нерозміщення та/або несвоєчасне розміщення рішення про визнання товарів (предметів) гуманітарною допомогою на офіційному веб-сайті, а також за ненаправлення та/або несвоєчасне направлення рішення про визнання товарів (предметів) гуманітарною допомогою до органів доходів і зборів та інших державних органів посадові особи спеціально уповноважених державних органів з питань гуманітарної допомоги несуть відповідальність відповідно до закону. Однак на практиці має місце порушення даної норми в частині погодження з фіскальними органами рішень про визнання товарів (предметів) гуманітарною

допомогою, що призводить до прийняття необґрунтованих рішень стосовно визнання товарів (предметів) гуманітарною допомогою [28, с. 180]. Зокрема, визнання товарів (робіт, послуг) гуманітарною допомогою, як вище вже було сказано, здійснюється спеціально уповноваженими державними органами з питань гуманітарної допомоги у кожному конкретному випадку з урахуванням особливостей, визначених статтею 6 Закону України № 1192. При цьому звільнення від оподаткування товарів (робіт, послуг) гуманітарної допомоги здійснюється у порядку, встановленому Податковим кодексом України та Митним кодексом України. Плата за виконання митних формальностей поза місцем розташування органів доходів і зборів або поза робочим часом, що встановлена Митним кодексом України, не справляється при ввезенні на митну територію України товарів гуманітарної допомоги. На підставі рішення про надання гуманітарної допомоги отримувачам гуманітарної допомоги за межами України держава забезпечує донорам України повернення податку на додану вартість у порядку, встановленому Податковим кодексом України. Також мають місце особливості митного оформлення вантажів, визнаних гуманітарною допомогою. Митне оформлення вантажів (товарів) без справляння плати за виконання митних формальностей поза місцем розташування органів доходів і зборів або поза робочим часом, встановленим для органів доходів і зборів, здійснюється органами доходів і зборів за наявності рішення відповідних спеціально уповноважених державних органів з питань гуманітарної допомоги про визнання таких вантажів (товарів) гуманітарною допомогою [28, с. 181; 101]. Водночас, відповідно до ст. 3 Закону України «Про гуманітарну допомогу» підставою для започаткування процедури визнання допомоги гуманітарною є письмова пропозиція донора про її надання. Підставою для здійснення гуманітарної допомоги в Україні є письмова згода отримувача гуманітарної допомоги на її одержання [101; 74, с. 63-65].

Відповідно, вказані особливості правового регулювання інституту гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги – повинні бути оцінені при вивченні предмету посягання на наявності різних зловживань.

Таким чином, у процесі розслідування, однією із обставин яка підлягає доказуванню згідно ст. 91 КПК України, є «1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення)» [73]. Встановлення предмету кримінального правопорушення є обов'язковим у процесу доказування та для побудови його криміналістичної характеристики. Тому встановлення правового статусу товарів як гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, із дотриманням вимог всіх нормативно-правових актів України, є обов'язковим у кримінальному провадженні, і таке завдання має вирішуватися слідчим першочергово.

2.2. Спосіб незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Згідно Великого тлумачного словника сучасної української мови, «спосіб – це певна дія, прийом або система прийомів, яка надає можливість зробити, здійснити що-небудь, досягти чогось» [13, с.1375].

Спосіб вчинення кримінального правопорушення є ознакою його об'єктивної сторони, до складу якої належать також: суспільно небезпечне діяння (дія або бездіяльність); суспільно небезпечні наслідки (злочинний результат); причинно-наслідковий зв'язок між суспільно небезпечним діянням і суспільно небезпечними наслідками; знаряддя та засоби, місце, час й обстановка вчинення кримінального правопорушення.

Як вважає С. М. Зав'ялов, спосіб вчинення злочину має здатність впливати на кримінально-правову оцінку вчиненого, що відображається в кримінально-правовій кваліфікації діяння, він є показником його суспільної небезпеки, критерієм криміналізації та декриміналізації суспільно небезпечних діянь [42, с.15].

Якщо спосіб вчинення кримінального правопорушення в аспекті тлумачення кримінального права чітко визначений у КК України, то для криміналістів важливі його різноманітні форми виразу, ознаки (безпосередній спосіб реалізації протиправних дій, конкретні прийоми дій правопорушника, використовувані технічні засоби, утворена слідова картина та інші наслідки протиправної діяльності).

Спосіб вчинення кримінального правопорушення відіграє важливу роль у формуванні фактичної інформації про його подію, оскільки саме через спосіб здебільшого виявляють процес відображення протиправного акту в навколишній обстановці. Спосіб вчинення кримінального правопорушення є елементом протиправної поведінки, становить певну систему послідовних актів поведінки. Ці акти поведінки – дії, операції, прийоми – поєднуються за певною ієрархією та субординацією як частини цілеспрямованої вольової діяльності. С.М. Зав'ялов вважає, що в злочинній діяльності, як і будь-якій іншій, виконавець має власну систему узагальнених способів дій, спрямованих на досягнення бажаного результату, а власне спосіб вчинення злочину безпосередньо пов'язаний із фізичними та функціональними можливостями людини, зумовленими як характером злочину, так і зовнішніми умовами, за яких його вчиняють [42, с. 152].

Спосіб вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є повноструктурним, що передбачає підготовку, безпосереднє вчинення та приховування.

Спосіб є «ключовим» елементом криміналістичної характеристики, і традиційно у науковій літературі йому приділяють значну увагу.

Аналіз об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», надає уявлення про основні ознаки реалізації протиправного умислу [72].

Отже, спосіб реалізації протиправної діяльності має такі форми виразу:

а) продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги;

б) використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги з метою отримання прибутку;

в) укладання інших правочинів щодо розпорядження товарами (предметами) гуманітарної допомоги, благодійними жертвами, безоплатною допомогою з метою отримання прибутку.

Характеристика способу реалізації протиправного умислу залежить від таких особливостей:

а) вчинення протиправних дій повторно;

б) вчинення протиправних дій за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища;

в) вчинення протиправних дій організованою групою;

г) вчинення протиправних дій у значному розмірі, особливо великому розмірі, особливо великому розмірі;

д) вчинення під час надзвичайного або воєнного стану [133, с. 144-147].

Отже, можна виділити три активні форми (альтернативні дії) способу вчинення досліджуваного кримінального правопорушення [159, с. 187]: 1) продаж товарів чи предметів гуманітарної допомоги, тобто будь-яка їх оплатна передача; 2) використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги – тобто розпорядження ними у будь-який спосіб не за фактичним цільовим призначенням; 3) укладання будь-яких інших правочинів щодо розпорядження будь-чим із зазначеного вище.

Проведені емпіричні дослідження підтвердили цей висновок. Так, згідно даних анкетування отримано такі щодо способу незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (додаток А):

1) продаж товарів чи предметів гуманітарної допомоги, тобто будь-яка їх оплатна передача (на думку 56,9% слідчих та 66,7% детективів);

2) використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги – тобто розпорядження ними у будь-який спосіб не за фактичним цільовим призначенням (22,2% слідчих та 19,4% детективів);

3) укладання будь-яких інших правочинів щодо розпорядження будь-чим із зазначеного вище (20,8% слідчих та 13,9% детективів).

Слід врахувати роздуми А.В. Шевчука, О.М. Бондарук, що мета цього кримінального правопорушення «отримання прибутку» є дискусійною, адже досі таке словосполучення вживалося лише у контексті фактичних наслідків протиправної поведінки суб'єкта. Конкретизуючи мету у ч. 1 ст. 201-2 КК України, законодавцю варто було б зробити акцент не на самому факті отримання прибутку, а на меркантильному контексті розпорядження ним (наприклад, розтраті, заволодінні, привласненні чи іншому незаконному використанні отриманого прибутку) [159, с. 190].

Аналіз судово-слідчої практики (зокрема, із використанням Єдиного державного реєстру судових рішень), дозволив навести (Щербак А.І., Фролов В.О.) типові способи реалізації протиправних дій, їх безпосередню форму виразу:

- продаж гуманітарної допомоги у вигляді транспортних засобів;
- продаж гуманітарної допомоги у вигляді персональних тактичних аптечок;
- продаж благодійної допомоги у вигляді цигарок для особового складу Збройних сил України;
- продаж гуманітарної допомоги у вигляді шоломів (касок), бронежилетів та бронепластин;
- продаж гуманітарної допомоги у вигляді памперсів дорослих, рослинних напоїв, дитячої сухої суміші, шоломів балістичних, вживаного одягу для дітей тощо;
- продаж гуманітарної допомоги у вигляді спеціального епікерувачного воєнного одягу та засобів первинної потреби;
- продаж гуманітарної допомоги у вигляді м'ясних продуктів;
- продаж гуманітарної допомоги у вигляді мила, кнопкових телефонів, тепловізорів, распіраторних масок, антисептиків;
- заволодіння коштами, спрямованими на гуманітарну допомогу безпритульним тваринам;

– розміщення в ЗМІ недостовірної інформації про відкриття рахунку на збір коштів для закупівлі гуманітарної допомоги мешканцям населеного пункту та привласнення таких коштів тощо [165, с. 106].

Проведені у межах дослідження емпіричні дослідження (додаток Б) дозволили виокремити такі безпосередні способи вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

– продаж, інше незаконне використання (особисте безоплатне користування), укладення правочинів щодо розпорядження (надання в оренду) гуманітарною допомогою у вигляді транспортних засобів, що призначалися для потреб підрозділів, залучених до подолання збройної агресії російської федерації (57,1 % кримінальних проваджень);

Так, згідно вироку Довгинцівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 3 липня 2023 року (Провадження № 1-кп/211/467/23), ОСОБА_4 у період часу з червня 2022 року по 28.02.2023 в зоні діяльності Волинської митниці Держмитслужби України ввезла за попередньою змовою з ОСОБА_5 на митну територію України як гуманітарну допомогу транспортні засоби, серед яких: автомобіль марки MERCEDES, модель E200, VIN-код НОМЕР_1 , 2008 року випуску, з дизельним двигуном об'ємом 2184 куб. см. та автоматичною коробкою зміни передач, ввезена по зверненню Благодійної Організації Благодійний Фонд Фонд Руху Добра і Благодії; автомобіль марки NISSAN, модель X-TRAIL, VIN-код НОМЕР_3 , 2003 року випуску, з дизельним двигуном об'ємом 2184 куб. см. та механічною коробкою зміни передач, ввезена по зверненню Благодійної Організації Українська Студентська Ліга; автомобіль марки KIA, модель SORENTO, VIN-код НОМЕР_5, 2003 року випуску, з дизельним двигуном об'ємом 2497 куб. см. та механічною коробкою зміни передач, ввезена по зверненню Благодійної Організації Українська Студентська Ліга; автомобіль марки TOYOTA, модель RAV4, VIN-код НОМЕР_7, 2002 року випуску, з дизельним двигуном об'ємом 1995 куб., ввезена по зверненню Громадської організації Спілка підприємців теле та кіноіндустрії; автомобіль

марки RENAULT, модель MASTER, VIN-код HOMEP_9, 1999 року випуску, з дизельним двигуном об'ємом 2799 куб., ввезена по зверненню Громадської організації Спілка підприємців теле та кіноіндустрії; автомобіль марки NISSAN, модель X-TRAIL, VIN-код HOMEP_11, 2002 року випуску, з дизельним двигуном об'ємом 2184 куб., ввезена по зверненню Благодійної Організації Українська Студентська Ліга. При цьому, ОСОБА_4, усвідомлюючи, що зазначені автомобілі ввезені в Україну як гуманітарна допомога, діючи в порушення вимог Закону України «Про гуманітарну допомогу», з корисливих мотивів, переслідуючи мету незаконного збагачення шляхом одержання грошових коштів за продаж гуманітарної допомоги, використовуючи Інтернет платформу для продажу автомобілів «olx.ua», а також поширюючи інформацію про продаж автомобілів серед знайомих, за попередньою змовою групою осіб з невстановленою органом досудового розслідування особою, матеріали відносно якої виділено в окреме кримінальне провадження, ОСОБА_5 та ОСОБА_6, здійснювали пошук потенційних покупців, проводили переговори телефонним зв'язком та за допомогою месенджерів «Telegram», «Viber», «WhatsApp», обумовлювали вартість та ставили умови продажу потенційним покупцям, а саме підписання документів про безоплатну передачу військовослужбовцям ЗСУ обраного транспортного засобу [19].

– продаж гуманітарної допомоги, що призначалася для військових потреб у вигляді амуніції, військового спорядження, комп'ютерної техніки, оптичних приладів, засобів зв'язку та РЕБ, зарядних станцій, генераторів, автозапчастин, дронів та ін. (35,7 % кримінальних проваджень);

Наприклад, встановлено, що в Україну завозили шоломи та бронежилети під виглядом гуманітарної допомоги для потреб Нацгвардії. Всього «комерсанти» завезли 1 тис. захисних шоломів та 3 тис. балістичних плит до бронежилетів. Проте до Нацгвардії вони не потрапили, а продавалися через мережу спеціалізованих магазинів, що розташовані у кількох регіонах України та в мережі Інтернет. В інформації Бюро економічної безпеки йдеться про те, що директор компанії надавав митним органам підроблені листи з неправдивою інформацією про

кінцевого отримувача — Нацгвардію. Так він намагався отримати пільги на ввезення товарів військового призначення. Під час обшуків детективи БЕБ вилучили шоломи, балістичні плити та бронежилети різного класу захисту загальною вартістю понад 40 млн гривень. Крім того, співробітники Бюро встановили, що службові особи товариства під час продажу амуніції ухилилися від сплати податків на понад 15 млн грн. На незаконно ввезені товари, вилучені під час обшуку, накладено арешт. Директору товариства повідомлено про підозру [12].

– продаж, інше незаконне використання гуманітарної допомоги у вигляді товарів медичного призначення, тактичних аптечок, медико-соціального обладнання та оснащення, що передається для реабілітаційних цілей (21,4 % кримінальних проваджень);

– продаж, інше незаконне використання продуктів харчування, напоїв, засобів гігієни для військових, одягу та взуття для соціально незахищених громадян, багатодітних родин, дітей-сиріт та ін. (30,3 % кримінальних проваджень).

Так, аналіз вироку Коропського районного суду Чернігівської області від 8 листопада 2022 року (провадження № 1-кп/735/40/2022р) засвідчив, що у серпні 2022 року громадською організацією «ВП ГО «Всеукраїнське Об'єднання «Єднаюча Сила», в особі керівника організації ОСОБА_5, прийнято рішення про надання гуманітарної допомоги для потреб населення та територіальної оборони Новгород-Сіверської ОТГ та передачу Новгород-Сіверській міській раді Чернігівської області товарів за наступними позиціями: памперси дорослі IncoPack (44 пачки), памперси дорослі Tena Comfort original (26 пачок), рослинний напій Alpro, 1 л (288 пакетів), дитяча суха молочна суміш, Alnas, 800г (180 банок), шолом балістичний ША класу (33 штуки), одяг вживаний для дітей (20 коробок) на загальну суму 532952, 00 грн. (п'ятсот тридцять дві тисячі дев'ятсот п'ятдесят дві гривні) згідно накладної № 01/08 від 18.08.2022 року.

Далі, відповідно до довіреності та відомості про передачу товарно-матеріальних цінностей, громадською організацією «ВП ГО «Всеукраїнське Об'єднання «Єднаюча Сила», в особі керівника організації ОСОБА_5

уповноважено ОСОБА_3 на здійснення транспортування та передачі гуманітарної допомоги, яку остання отримала у повному обсязі для транспортування до Новгород-Сіверської міської ради Чернігівської області. Проте, 20.08.2022 року у період з «11» години «00» хвилин по «13» годину «00» хвилин, супроводжуючи гуманітарний вантаж на автомобілі марки «CITROEN» моделі «JUMPER», білого кольору, д.н.з. НОМЕР_1, який належить на праві власності ТОВ «СІВЕРТРАНС», у ОСОБА_6 виник умисел направлений на незаконний продаж гуманітарної допомоги, достовірно знаючи, що вантаж є гуманітарною допомогою, яка надається безоплатно, на виконання якого вона віддала розпорядження водію ОСОБА_7 не заїжджати на територію Новгород-Сіверської ОТГ Чернігівської області, а їхати до смт. Понорниця Понорницької ОТГ Чернігівської області, де вказала зупинити зазначений автомобіль поблизу магазину, за адресою: АДРЕСА_2, а ОСОБА_7 повідомила, що в нього є декілька годин та він може відійти у своїх справах. Відкрила задні дверцята автомобіля та розклала товари у кузові авто, таким чином надаючи їм вигляду оприлюдненої пропозиції продажу товарів. В подальшому, ОСОБА_3, 20.08.2022 року у проміжок часу з «13» години «00» хвилин по «13» годину «25» хвилини здійснила продаж товарів гуманітарної допомоги на загальну суму 1026 грн., зокрема свідку ОСОБА_8 на суму 500 грн., свідку ОСОБА_9 на суму 400 грн., свідку ОСОБА_10 на суму 50 грн. та домовилась з останнім про продаж залишку усієї партії гуманітарної допомоги, однак не довела свій злочинний умисел до кінця з причин, що не залежали від її волі, будучи викрита працівниками правоохоронних органів [20].

Слід додати, що протиправне діяння за характером посягання може об'єднувати кілька способів, мати різні предметів посягання (наприклад, товари для військових для забезпечення ведення бойових дій та для цивільного населення щодо задоволення щоденних потреб).

Як вже зазначалося, спосіб вчинення досліджуваного кримінального правопорушення є повноструктурним, виражається у таких діях:

1) Підготовка (ознайомлення із діючим порядком реалізації гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; створення благодійних

чи волонтерських організацій чи інших суб'єктів господарської діяльності із залученням до їх діяльності волонтерів [157, с. 60-61], пошук осіб – співучасників чи незацікавлених у вчиненні кримінального правопорушення осіб, які можуть допомогти реалізувати протиправний намір; планування способу реалізації протиправного наміру; підшукування каналів для реалізації не за цільовим призначенням гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; підшукування засобів і нарядь вчинення кримінального правопорушення [157, с. 60-61]; реєстрація через мережу інтернет акаунтів під виглядом законної господарської діяльності; розміщення оголошень; проведення попередніх зустрічей із потенційними покупцями; транспортування товарів (предметів) гуманітарної допомоги; підроблення документів; підготовка товаросупровідних документів для митного оформлення гуманітарної допомоги; проходження митного огляду та подання контролюючим органам відповідних декларацій про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою та ін. [157 с. 60-61].

2) Безпосереднє вчинення кримінального правопорушення – це власне реалізація дій, визначених ст. 201-2 КК України. В.М. Шевців виділив такі типові способи безпосереднього вчинення досліджуваного виду кримінальних правопорушень: продаж за грошові кошти товарів (предметів) гуманітарної допомоги; використання благодійних пожертв; тимчасовий облік транспортних засобів, отриманих в якості гуманітарної допомоги; використання транспортних засобів, отриманих в якості гуманітарної допомоги для надання платних послуг по транспортуванню та перевезенню до медичних закладів на території України [157, с. 65].

3) Приховування. Щодо способів приховування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги варто назвати: створення підставних благодійних і волонтерських організацій; залучення благодійних фондів для прикриття протиправної діяльності; фальсифікація документації; використання соціальних мереж, месенджерів для мінімізації особистісних контактів правопорушника з іншими особами; використання корупційних зв'язків; використання разових (не

особистих) номерів мобільних телефонів; використання службових можливостей; тощо. У цілому приховування досліджуваного виду кримінальних правопорушень зводиться до того, що правопорушники активно в механізмі протиправної діяльності використовують інформаційні та цифрові технології. Мова йде про те, що продаж товарів гуманітарної допомоги правопорушник може вчинити за відсутності прямого контакту з покупцем. Наприклад, оголошення про продаж здійснюється шляхом розміщення повідомлення на сайті «OLX»; обліковий запис створюється із зазначенням несправжніх особистих даних; переписка з імовірними покупцями відбувається через вказаний застосунок; оплата здійснюється в безготівковій формі; товар надсилається покупцеві за допомогою кур'єрської служби «Нова пошта» [157, с. 69].

Спосіб вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги пов'язаний з *підробкою документів*.

В.П. Латишев зауважує, що особи, які використовують підроблені документи, вчиняють злочинні дії наступними способами [74]: знищують документи на підставі яких юридичні та фізичні особи отримали грошові кошти на розрахунковий рахунок; вносять відомості до офіційних документів, з метою створення аналогічних документів з іншими відомостями; залучають до нагляду за фінансовими операціями, будівельно-відновлювальними роботами та іншими діями підконтрольну особу; вносять відомості до офіційних документів щодо об'ємів та вартості робіт, які фактично були виконані; оплачують фактично не виконані роботи чи не надані послуги; ввозять або вивозять майно без документів або за підробленими документами; привласнюють виділені грошові кошти, отримані на потреби фізичних чи юридичних осіб; включають до відомостей неіснуючих осіб («мертвих душ»); легалізують (відмивають) майно, одержане злочинним шляхом; незаконно виплачують службовим особам премії, надають матеріальну допомогу, інші виплати, на що такі особи не мали права [38, с. 48].

Різні форми реалізації способу вчинення кримінального правопорушення обумовлюють застосування комплексу дій щодо виявлення, фіксації, припинення

протиправної діяльності різними суб'єкти – як правоохоронними органами, так й окремими громадянами.

Так, Координаційний центр з надання правової допомоги пропонує алгоритм дій громадянам, якщо вони стали свідком продажу гуманітарної допомоги в магазині чи онлайн:

- сфотографуйте товар на полиці відповідного магазину, зробіть скріншот, або фото, якщо мова іде про розміщення товару на продаж в мережі Інтернет;

- зверніться до адміністрації магазину з проханням надати сертифікат якості або іншу супровідну інформацію, яка підтверджує право на реалізацію зазначеного товару, який ви попередньо сфотографували чи зробили відеозйомку (теж вітається);

- напишіть користувачу, який продає товар, про пред'явлення вам чеку, який підтверджує саме купівлю товару, а не отримання його як гуманітарної допомоги;

- повідомте про можливе правопорушення правоохоронні органи: зазначте назву магазину, його місцезнаходження, назву самого товару; найменування інтернет-ресурсу та користувача, який розмістив оголошення про продаж, навіть посилання на пост, скріншот з телефону, який підтверджує розміщення товару до продажу зазначеною особою. Вищезазначену інформацію повідомте до органів поліції за телефоном 102 або скористайтесь додатковими номерами телефонів правоохоронних органів, зокрема зателефонуйте на гарячу лінію Служби безпеки України: 0-800-501-482, або надішліть на відповідну електронну пошту: callcenter@ssu.gov.ua;

- цікавтесь результатом розгляду вашого повідомлення про можливе правопорушення правоохоронними органами;

- якщо ви на 100% впевнені, що товар дійсно належить до гуманітарної допомоги, але який наразі продають, зверніться до журналістів місцевих видань, телебачення, щоб привернути увагу громадськості до виявленого вами порушення та додаткового розголосу, для подальшого припинення правопорушення адміністрацією магазину чи фізичною особою та притягнення до відповідальності за вчинення кримінального правопорушення [41].

Переконані, що використання даного алгоритму буде сприяти діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення, розслідування, попередження незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

2.3. Обстановка вчинення та слідова картина незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Під час характеристики *обстановки вчинення кримінального правопорушення* принциповим є встановлення всіх складових, об'єктивних обставин та суб'єктивних умов, які дозволили реалізацію протиправного умислу.

Обстановку слід тлумачити у глобальному значенні, з точки зору суспільних умов, які існують у державі. На обстановку вчинення впливають умови реалізації інституту благодійництва, які склалися у державі. Вони визначені за змістом Законів України: «Про благодійну діяльність та благодійні організації» 2012 року [93], «Про гуманітарну допомогу» 1999 року [101], «Про волонтерську діяльність» 2011 року [100].

Так, згідно ч. 2 ст. 3 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» 2012 року, сферами реалізації благодійної діяльності є:

- 1) освіта;
- 2) охорона здоров'я;
- 3) екологія, охорона довкілля та захист тварин;
- 4) запобігання природним і техногенним катастрофам та ліквідація їх наслідків, допомога постраждалим внаслідок катастроф, збройних конфліктів і нещасних випадків, а також біженцям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах;
- 5) опіка і піклування, законне представництво та правова допомога;

6) соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальні послуги і подолання бідності;

7) культура та мистецтво, охорона культурної спадщини;

8) наука і наукові дослідження;

9) спорт і фізична культура;

10) права людини і громадянина та основоположні свободи;

11) розвиток територіальних громад;

12) розвиток міжнародної співпраці України;

13) стимулювання економічного росту і розвитку економіки України та її окремих регіонів та підвищення конкурентоспроможності України;

14) сприяння здійсненню державних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, спрямованих на поліпшення соціально-економічного становища в Україні;

15) сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану [93].

На обстановку вчинення кримінального правопорушення суттєво впливає правовий режим воєнного стану [95].

В. М. Шевців зауважує, що аналіз слідчої та судової практики з виявлення, розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень про незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги вказує, що найчастіше вказані кримінальні правопорушення вчиняються у сферах:

– надання допомоги Збройним Силам України, іншим військовим формуванням, правоохоронним органам, органам державної влади під час дії правового режиму воєнного стану для сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення;

– надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок дії правового режиму воєнного стану;

– надання допомоги закладам охорони здоров'я [156, с. 85-86].

Вважаємо, що даний перелік слід розширити і конкретизувати.

Отже, незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги реалізується у відповідних сферах суспільних відносин, що й визначає особливості обстановки вчиненого кримінального правопорушення. Мова йде про наступні сфері реалізації протиправного умислу:

1) надання допомоги підрозділам Збройних Сил України, МВС України, Державної спеціальної служби транспорту, Національної поліції України, Національної гвардії України, Державній прикордонній службі України, Державній службі України з надзвичайних ситуацій, Державній міграційній службі України, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, іншим державним органам, які входять до складу сектору безпеки і оборони України, а також для використання військовослужбовцями з метою забезпечення проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації. іншим військовим формуванням;

2) надання допомоги органам державної влади під час дії правового режиму воєнного стану для сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення;

3) надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок війни: людям, які перебувають в безпосередній близькості до зони бойових дій; внутрішньо переміщеним особам; постраждалим від війни громадам; мешканцям і громадам деокупованих міст і сіл.

Особлива увага приділяється наданню допомоги вразливим категоріям: багатодітним сім'ям; самотнім батькам/опікунам, що проживають разом з дітьми; вагітним та мамам малолітніх дітей; самотнім людям похилого віку; людям з інвалідністю; важкохворим та ін.

Щодо місця вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, ними найчастіше є прикордонні регіони, оскільки значна частка гуманітарної допомоги отримується із-за кордону та проходить розмитнення. Зокрема, це

Чернівецька, Закарпатська та Львівська області. Крім того, місцями вчинення вказаних кримінальних правопорушень є гуманітарні хаби та пункти видачі гуманітарної допомоги, які функціонують у всіх регіонах України. Окремо варто вказати, що одним із способів отримання пожертв та гуманітарної допомоги, а також їх нецільового використання з метою отримання прибутку є створення відповідних дописів у соціальних мережах. Відповідно місцем учинення вказаних протиправних діянь у такому разі варто вважати й кіберпростір, що значно полегшує зловмисникам досягти протиправного задуму [157, с. 88-89].

Час реалізації протиправних дій обумовлений дією правового режиму воєнного стану [95], а безпосередньо часовий момент вчинення протиправних дій пов'язаний із моментом перетину державного кордону України й декларування товарів (речей) як гуманітарної допомоги, наступні стадії реалізації протиправної діяльності пов'язані із режимом роботи підприємств, установ, організацій, торговельних мереж тощо.

Слідова картина кримінальних правопорушень за ст. 201-2 КК України включає три блоки слідової інформації:

1) матеріальні сліди (відзначили 100 % опитаних практиків, Додаток А) – трасологічні сліди-відображення, сліди пальців рук, документи, зразки рукописного тексту, предмети-носії ДНК інформації, сліди ніг (взуття), транспортні засоби (приватні чи службові), власне товари (речі) гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, залишки упакування товарів та ін.

Вивчення матеріалів практики дає підстави стверджувати, що під час проведення слідчих (розшукових) дій, з метою виявлення матеріальних джерел слідової інформації, застосовувалися наступні технічні засоби: засоби криміналістичних наборів для роботи зі слідовою інформацією; засоби фото-, відео фіксації; спеціальні засоби криміналістичної техніки для роботи з окремими видами слідової інформації, у тому числі й експрес текст для проведення попередніх досліджень.

2) ідеальні сліди (на думку 97,2% опитаних слідчих та 88,9% детективів) – показання підозрюваного (обвинуваченого), свідка, потерпілого. Отримуються шляхом проведення вербальних слідчих (розшукових) дій із дотриманням організаційно-тактичних і психологічних засад проведення.

3) електронні (цифрові) сліди (96,5 % опитаних слідчих та 97,2 % детективів) – це матеріальний невидимий слід, що може бути виявлений, зафіксований і досліджений за допомогою цифрових електронних пристроїв і який містить будь-яку криміналістично значущу інформацію (відомості, дані), зафіксовану в електронній (цифровій) формі на матеріальному носії [1, с. 168–175].

Різноманіття технічних засобів, якими користується людство для передавання інформації та спілкування, зумовлює утворення електронних (інформаційних) слідів, які є важливим об'єктом криміналістичного дослідження. Особлива увага нині звертається саме на електронні сліди вчинених кримінальних правопорушень, адже за відповідності вимогам, визначеним КПК України, мова йде про електронні докази.

Зазначене питання є доволі дискусійним як у наукових працях, так і в діяльності практичних підрозділів. Так, Ю.Ю. Орлов та С.С. Чернявський надали визначення електронного сліду, яким є електронне відображення (статичне чи динамічне) на моніторі засобу електронно-обчислювальної техніки (комп'ютера, терміналу мобільного зв'язку тощо) матеріального сліду в інформаційно-телекомунікаційній системі [81, с. 21].

Відповідно, електронні відображення включають в себе електронні сліди, що охоплюється предметом науки криміналістики і є складовою криміналістичної характеристики кримінального правопорушення.

Зважаючи на означене визначення до електронних відображень, належать: 1) портали, сайти в комп'ютерній мережі; 2) електронні бази даних; 3) файли та групи файлів; 4) зміст електронної пошти, чатів; 5) вихідні та виконувані модулі комп'ютерних програм; 6) інші відомості та (або) комп'ютерні інструкції в інформаційній мережі або на технічному носіїві [81, с. 21].

Вченими пропонуються рекомендації щодо зберігання електронних відображень. Наприклад, у матеріалах кримінального провадження електронні відображення мають зберігатися в опечатаному конверті (якщо це дозволяють розміри матеріального носія) або разом із цими матеріалами в окремій опечатаній упаковці (якщо носій має значні розміри). При цьому слід вживати заходів щодо забезпечення зафіксованої на носіїві інформації від знищення. Якщо електронне відображення існує в Інтернеті, для збереження його слід копіювати на автономний носій (зазвичай, у вигляді скріншотів). Якщо ж для розслідування важливим є процес функціонування динамічного електронного відображення в комп'ютерній мережі, у відповідних протоколах слідчих (розшукових) дій необхідно зазначити Інтернет-посилання на нього [82, с. 123].

Електронними доказами є інформація в електронній (цифровій) формі, що містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних та інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема, на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет) [43, с. 79].

У процесі розслідування кримінальних правопорушень особлива увага приділяється отриманню даних з відкритих джерел (OSINT), як джерела доказів у електронній формі.

OSINT – це не просто процес пошуку інформації, а процес її збереження, відповідної обробки та порівняння з іншою інформацією з метою досягнення певного результату щодо встановлення обставин, що мають значення для кримінального провадження, створення криміналістичних версій, планування процесу розслідування. Виділяють такі основні елементи: збір інформації, очищення даних та аналіз «чистих» даних [75, с. 107].

Правильний збір інформації з відкритих джерел відіграє дуже важливу роль під час розслідування. Методичним посібником сьогодні є Берклійський протокол, практичний посібник із використання цифрової інформації з відкритим джерелом у розслідуванні порушень міжнародного кримінального права, прав людини та гуманітарного права, розроблений Університетом Каліфорнії, Школою права Берклі спільно з представниками згідно з Берклійським протоколом Організації Об'єднаних Націй щодо цифрових досліджень із відкритим кодом. У ньому містяться вказівки щодо міжнародних стандартів проведення онлайн-розслідувань підозрюваних порушень, а також вказівки щодо методів і процедур збору, аналізу та зберігання цифрової інформації професійним, законним та етичним способом [75, с. 108].

Одним з прикладів використання OSINT у розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є використання соціальних мереж для виявлення та фіксації протиправних дій. Фотографії та відео, опубліковані в соціальних мережах, можуть містити важливу інформацію про товари, їх продаж, причетних осіб, що дозволяє правоохоронним органам швидко знайти та ідентифікувати осіб, причетних до кримінального правопорушення.

2.4. Особа правопорушника, що вчиняє незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Зміст криміналістичної характеристики особи правопорушника полягає у розгляді людини як певної системи, властивості та ознаки якої знаходять відображення в навколишньому середовищі та використовується під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. До таких

властивостей людини М.В. Салтевський відносив фізичні, біологічні та соціальні [121, с. 422].

Суб'єктом основного складу досліджуваного кримінального правопорушення може бути будь-яка особа, яка наділена усіма обов'язковими ознаками (шістнадцятирічний вік, осудність, фізична особа). Зазвичай, на практиці йдеться про всіх тих пересічних громадян, які у найрізноманітніші способи долучаються до процесу надання відповідної допомоги, проте з заздальгідь сформованим меркантильним бажанням отримати вигоду від цього або такої спокусі вони піддаються уже під час організації діяльності з товарами чи предметами гуманітарної допомоги. У той же час, у ч. 2 ст. 201-2 виділено також і спеціального суб'єкта – службову особу, яка задля отримання прибутку використовує службове становище [159, с. 187]. Найбільш поширеними прикладами останнього є відповідна протиправна діяльність у сфері благодійної допомоги Збройним силам України та внутрішньо переміщеним особам, у вчиненні якої правоохоронцями підозрюються керівники громадських організацій, а також службові особи органів державної влади, місцевого самоврядування, зокрема обласних військових адміністрацій і місцевих рад. Погоджуємося із думкою А.В. Шевчука, О.М. Боднарук О.М, що окремо варто наголосили на певній суттєвій прогалині у редакції статті 201-2 КК України щодо різновиду спеціального суб'єкта, для усунення якої доволі доречним було б криміналізувати відповідну суспільно небезпечну діяльність як офіційних волонтерів (тобто тих, хто здійснює волонтерську діяльність (а) індивідуально, проте наділений відповідним офіційним статусом, або (б) діє через організації та установи, інформація про які розміщена на офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері волонтерської діяльності), так і посадових осіб, які хоч і не наділені службовими повноваженнями, однак у зв'язку з своєю посадою можуть мати доступ до предметів гуманітарної допомоги, фактично розпоряджатися ними тощо [159, с. 187-188].

Вчені (А.І. Щербак, В.О. Фролов) деталізують особу правопорушника, надаючи їй якісних ознак [165, с. 105-111]. Так, наприклад, відповідно до положень

Закону України «Про гуманітарну допомогу», а саме ст. 1, у сфері відносин отримання та передачі такої допомоги, визначають три категорії осіб, які мають значення при вивченні механізму злочинної діяльності.

Так, згідно ст. 3 Закону України «Про гуманітарну допомогу» 1999 року, «підставою для започаткування процедури визнання допомоги гуманітарною є письмова пропозиція донора про її надання. Підставою для здійснення гуманітарної допомоги в Україні є письмова згода отримувача гуманітарної допомоги на її одержання. Отримувач гуманітарної допомоги має такі самі права на її використання, що і набувач гуманітарної допомоги. Зміна отримувача гуманітарної допомоги можлива лише за письмовим погодженням з донором такої допомоги, крім випадків, якщо таке погодження було надано донором під час його пропозиції про надання гуманітарної допомоги або передбачено правочином щодо здійснення гуманітарної допомоги» [101].

Отже, варто враховувати наступні категорії осіб як:

– донор гуманітарної допомоги – юридичні особи, створені та зареєстровані відповідно до законодавства України або іноземної держави, та фізичні особи, що перебувають в Україні або за її межами, які добровільно надають гуманітарну допомогу отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за її межами (п. 3 ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» 1999 року) [101];

– отримувач гуманітарної допомоги – юридична особа, а також акредитовані представництва іноземних держав, міжнародних та іноземних гуманітарних організацій в Україні (без створення юридичної особи), визначені у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку отримувачами гуманітарної допомоги (п. 5 ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» 1999 року) [101];

– набувач гуманітарної допомоги – фізичні та юридичні особи, які потребують допомоги і яким вона безпосередньо надається. Набувачі гуманітарної допомоги із статусом юридичної особи визначаються відповідно до підпунктів «а», «б», «в», «г», «д», «е», «є» пункту 5 цієї статті (п. 6 ст. 1 Закону України «Про гуманітарну допомогу» 1999 року) [101];

У свою чергу, юридичні особи – це особи, які зареєстровані в установленому Кабінетом Міністрів України порядку в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги. А саме: а) підприємства громадських організацій осіб з інвалідністю, ветеранів війни та праці, а також підприємства, установи та організації, що утримуються за рахунок бюджетів, уповноважені ними державні установи та органи місцевого самоврядування; б) благодійні організації, створені у порядку, визначеному Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»; в) громадські організації осіб з інвалідністю, ветеранів війни та праці, Товариство Червоного Хреста України та його обласні організації, творчі спілки, а також громадські організації, створені для здійснення передбаченої їх статутними документами екологічної, оздоровчої, аматорської, спортивної, культурної, освітньої та наукової діяльності; г) релігійні організації; г) реабілітаційні установи для осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю, які мають відповідну ліцензію на здійснення реабілітаційних послуг, незалежно від відомчого підпорядкування, типу і форм власності. Однак, існує наукова позиція про те, що суб'єктами кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК, не можуть бути набувачі допомоги, оскільки такі особи є кінцевими «споживачами» та на власний розсуд розпоряджаються вже отриманою допомогою, також не можуть бути і донори, оскільки тільки вони вирішують як, коли і на яких умовах надавати гуманітарну допомогу. Тому вважається, що саме отримувачі гуманітарної допомоги є суб'єктами кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України [165, с. 109].

Цікавим є дослідження якісних характеристик правопорушника, яка вчинила незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Адже, як продемонстрували результати емпіричних досліджень, слідчий при побудові версій та плануванні розслідування надає пріоритет інформації про особу правопорушника.

У науці сформовані різні групи ознак особи правопорушника. Імпонує погляд на дане питання В.В. Тіщенко, який вказує, що дані про суб'єкта (суб'єктів) кримінального правопорушення містять у собі різні відомості, що характеризують

типову особу злочинця, який вчиняє злочин певної спрямованості, і сприяють побудові версій щодо нього, його пошуку та встановленню. Криміналістично значущі властивості особистості злочинця можна поділити на три групи: 1) біологічні, що включають статеві, вікові, фізичні ознаки; 2) психічні, що свідчать про інтелект, емоційну й вольову сферу індивіда; 3) соціальні, що характеризують його суспільний статус, професійну належність, родинний стан, місце проживання, рід занять, взаємини з іншими людьми тощо [139, с. 62].

У результаті проведених емпіричних досліджень (Додаток Б) з'ясовані криміналістично значущі ознаки особи правопорушника, що вчинює незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги:

1) біологічні ознаки:

стать (чоловіки (80,4 %), жінки (19,6 % кримінальних проваджень);

вік (16-25 років (8,9 %), 25-45 років (44,6 %), 45-60 років (33,9 %), 60 років і старші (12,5 % кримінальних проваджень);

фізичні ознаки (фізично здоровий (82,1 %), має серйозні вади здоров'я (17,8 % кримінальних проваджень);

2) соціальні ознаки:

суспільний статус (одружений (заміжня) (87,5 % кримінальних проваджень), має на утриманні неповнолітніх дітей (75,0 % кримінальних проваджень);

освіта (вища освіта (32,1 %), середня спеціальна (53,8 %), базова середня освіта (13,3 кримінальних проваджень);

працевлаштування (працює офіційно в Україні (57,1 %), працює офіційно в іноземній державі (7,1 %); офіційно не працює (35,7 % кримінальних проваджень);

наявність злочинного досвіду (попередня судимість є (14,3 %), раніш не судимий (85,7 % кримінальних проваджень);

3) ознаки спеціального суб'єкта

службова особа (33,9 % кримінальних проваджень);

4) наявність співучасті при вчиненні кримінального правопорушення (вчинено одноособово (8,9 %), кримінальне правопорушення вчинено як група осіб

за попередньою змовою (57,1%), організованою групою (25,0% кримінальних проваджень), злочинною організацією (0).

Ускладнює розслідування вчинення кримінального правопорушення у співучасті, адже нерідко справа передбачає з'ясування складного механізму протиправної діяльності.

Так, згідно вироку Деснянського районного суду м. Чернігова від 27 липня 2023 року (провадження №1-кп/750/562/23) [18], встановлено наступне. Між гуманітарною організацією «ReliefAid», (Нова Зеландія) (далі ГО «ReliefAid») та благодійною організацією «Благодійний фонд «Зелений Чорнобиль» (м. Київ) (далі БО «БФ «Зелений Чорнобиль») у березні 2022 року укладено угоду про співпрацю у виконанні проекту, направлено на підтримку сімей, які постраждали від війни та конфлікту в Україні.

Відповідно до вказаної угоди ГО «ReliefAid» надає благодійну пожертву (благодійний грант) БО «БФ «Зелений Чорнобиль». Сторони використовують благодійний грант лише для виконання проекту та відповідно до умов, викладених в угоді. Грант не повинен використовуватися для будь-яких інших цілей без попередньої згоди сторін. Грант зберігається на банківському рахунку БО «БФ «Зелений Чорнобиль» та використовуватиметься нею для виконання проекту.

Згідно з досягнутими домовленостями ОСОБА_1, організовує закупівлю та поставку дров мешканцям територіальних громад Чернігівського району, що постраждали внаслідок збройної агресії РФ на території України, а також особам, які перебувають у складних життєвих обставинах за рахунок благодійних пожертв ГО «ReliefAid», які надходять БО «БФ «Зелений Чорнобиль».

ОСОБА_5 за попередньою змовою з ОСОБА_1, діючи умисно, під час воєнного стану, у період часу з 21.02.2023 по 19.04.2023, шляхом організації укладання тристоронніх фіктивних договорів на постачання дров, між ГО «ReliefAid», БО «БФ «Зелений Чорнобиль», представники яких не були обізнані про їх злочинні наміри, та фізичними особами-підприємцями, з метою отримання прибутку, використав благодійні пожертви ГО «ReliefAid», на загальну суму 1791

000 грн., що більше ніж у триста п'ятдесят разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян та є значним розміром за наступних обставин.

Згідно зі спільно розробленим злочинним планом ОСОБА_5, з метою отримання прибутку, підібрав фізичних осіб-підприємців, які займаються реалізацією деревини, для подальшого укладення з ними фіктивних договорів про постачання дров та які, без виконання умов договору, повинні зняти з власного рахунку грошові кошти ГО «ReliefAid», що надходять в якості оплати за договором від БО «БФ «Зелений Чорнобиль» та передати їх ОСОБА_5.

ОСОБА_, у свою чергу забезпечував підписання тристоронніх договорів про поставку деревини представниками ГО «ReliefAid» та БО «БФ «Зелений Чорнобиль» і подальшу оплату за договорами на рахунки постачальників фізичних осіб-підприємців. Після чого, ОСОБА_5 мав організувати придбання дров за цінами нижчими ніж вказані в договорах укладених між ГО «ReliefAid», БО «БФ «Зелений Чорнобиль» та фізичними особами-підприємцями і їх подальшу поставку мешканцям територіальних громад Чернігівського району. Різницю між вартістю дров, що вказана в умовах вищевказаних договорів та фактичною вартістю придбаних дров ОСОБА_5 отримував в якості прибутку, за що передавав ОСОБА_1, грошові кошти у розмірі 100 грн. з 1м³ фактично поставлених дров. У свою чергу ОСОБА_1 мав організувати складання та подання звітних документів представникам ГО «ReliefAid» та БО «БФ «Зелений Чорнобиль» про постачання деревини нібито від фізичних осіб-підприємців з якими укладені договори [18].

Вивчення особи правопорушника є однією з важливих дій працівників правоохоронних органів, що в подальшому забезпечує усунення причин та умов вчинення кримінальних правопорушень.

Із особою правопорушника тісно пов'язане питання наявності особи потерпілого. Як продемонстрували кримінальні провадження, у окремих випадках у кримінальних провадженнях наявна особа потерпілого. Так, відповідно до даних, наведених у Додатку Б, під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги допит потерпілого проводився 16,1 % кримінальних проваджень. Адже

потрібно встановити конкретну особу – набувача гуманітарної допомоги – фізичну або юридичну особу, яким дана допомога внаслідок вчиненого кримінального правопорушення не надалася.

Висновки до другого розділу

1. Об'єктом розглядуваного кримінального правопорушення є суспільні відносини у сфері господарської діяльності. Однак, дії з незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги можуть посягати і на інші групи суспільних відносин, наприклад, у сфері власності чи у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг. За цих умов слід ретельно з'ясувати всі складові механізму протиправної діяльності, й враховувати при кваліфікації дій правопорушника.

Слід також зауважити, що правовий режим воєнного стану обумовлює особливості тлумачення предмета посягання.

Важливо, що згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 329, втратив чинність пункт 1 постанови Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 р. № 224 «Про затвердження переліку категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою без здійснення процедури визнання таких товарів гуманітарною допомогою у кожному конкретному випадку, на період воєнного стану та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань гуманітарної допомоги», що обумовило лояльний підхід держави до ввезення товарів, які належать до гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Такі зміни нормативно-правового регулювання щодо порядку ввезення гуманітарної допомоги з одного боку, спрямовані на забезпечення її доступності для громадян, які потерпіли від дій росії як держави-агресора, спрямовані на задоволення базових потреб як цивільних, так і військових, а з іншого боку – стали підставою для різного роду зловживань.

Підсумовано, що у процесі розслідування, однією із обставин яка підлягає доказуванню згідно ст. 91 КПК України, є «1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення)». Встановлення предмету кримінального правопорушення є обов'язковим при побудові його криміналістичної характеристики. Тому встановлення правового статусу товарів як гуманітарної допомоги благодійних жертв або безоплатної допомоги, із дотриманням вимог всіх нормативно-правових актів України, є обов'язковим у кримінальному провадженні, і таке завдання має вирішуватися слідчим першочергово.

2. Спосіб вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних жертв або безоплатної допомоги шляхом застосування підпалу є повноструктурним, що передбачає підготовку, безпосереднє вчинення та приховування.

Наголошено на важливому значенні своєчасного виявлення та попередження кримінальних правопорушень. Наприклад, з метою залучення громадськості до виконання поставлених завдань, Координаційний центр з надання правової допомоги запропонував такий алгоритм дій, якщо громадянин став свідком продажу гуманітарної допомоги в магазині чи онлайн. За змістом підрозділу наводиться його зміст. Підсумовано, що його використання буде спряти діяльності правоохоронних органів щодо виявлення, припинення, розслідування, попередження незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних жертв або безоплатної допомоги.

3. Обстановку вчинення кримінального правопорушення розкрито у різних аспектах. У загальному, з точки зору суспільних умов, які існують у державі, на обстановку вчинення впливають умови реалізації інституту благодійництва, які склалися у державі. Вони визначені за змістом Законів України: «Про благодійну діяльність та благодійні організації» 2012 року, «Про гуманітарну допомогу» 1999 року, «Про волонтерську діяльність» 2011 року.

Обстановка вчинення кримінального правопорушення обумовлена сферами реалізації благодійної діяльності, якими є: 1) освіта; 2) охорона здоров'я; 3)

екологія, охорона довкілля та захист тварин; 4) запобігання природним і техногенним катастрофам та ліквідація їх наслідків, допомога постраждалим внаслідок катастроф, збройних конфліктів і нещасних випадків, а також біженцям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах; 5) опіка і піклування, законне представництво та правова допомога; 6) соціальний захист, соціальне забезпечення, соціальні послуги і подолання бідності; 7) культура та мистецтво, охорона культурної спадщини; 8) наука і наукові дослідження; 9) спорт і фізична культура; 10) права людини і громадянина та основоположні свободи; 11) розвиток територіальних громад; 12) розвиток міжнародної співпраці України; 13) стимулювання економічного росту і розвитку економіки України та її окремих регіонів та підвищення конкурентоспроможності України; 14) сприяння здійсненню державних, регіональних, місцевих та міжнародних програм, спрямованих на поліпшення соціально-економічного становища в Україні; 15) сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану (ч. 2 ст. 3 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» 2012 року). На обстановку вчинення кримінального правопорушення суттєво впливає правовий режим воєнного стану.

Окреме тлумачення обстановки вчинення кримінального правопорушення пов'язано із конкретними умовами місця, часу, умов реалізації протиправного наміру.

Слідова картина незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги охоплює матеріальні, ідеальні та електронні сліди. Різноманіття технічних засобів, якими користується людство для передавання інформації та спілкування, зумовлює особливу увагу до електронних слідів, які є важливим об'єктом криміналістичного дослідження і за відповідності вимогам, визначеним КПК України, матимуть значення електронних доказів.

4. Відповідно до положень Закону України «Про гуманітарну допомогу», у сфері відносин отримання та передачі такої допомоги, визначають три категорії

осіб, які долучені до дій із гуманітарною допомогою, благодійними жертвами або безоплатною допомогою:

а) донор гуманітарної допомоги – юридичні особи, створені та зареєстровані відповідно до законодавства України або іноземної держави, та фізичні особи, що перебувають в Україні або за її межами, які добровільно надають гуманітарну допомогу отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за її межами;

б) отримувач гуманітарної допомоги – юридична особа, а також акредитовані представництва іноземних держав, міжнародних та іноземних гуманітарних організацій в Україні (без створення юридичної особи), визначені у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку отримувачами гуманітарної допомоги;

в) набувач гуманітарної допомоги – фізичні та юридичні особи, які потребують допомоги і яким вона безпосередньо надається.

Однак, доведено, що суб'єктами кримінальної відповідальності за ст. 201-2 КК України будуть безпосередньо «отримувачі гуманітарної допомоги» – як фізичні особи, так і представники юридичних осіб.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ З МЕТОЮ ОТРИМАННЯ ПРИБУТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ, БЛАГОДІЙНИХ ПОЖЕРТВ АБО БЕЗОПЛАТНОЇ ДОПОМОГИ

3.1. Криміналістичні ситуації розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

У науці криміналістиці усталеним є розгляд ситуаційного підходу як загальнонаукового, міждисциплінарного методу наукового пізнання, що має об'єднуюче та універсальне значення як у теоретичних криміналістичних дослідженнях, так і при вирішенні конкретних практичних завдань.

Саме ситуаційний підхід дозволяє враховувати значення сукупності зовнішніх і внутрішніх чинників, які складаються у процесі розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Також ситуаційний підхід за цих умов враховує двоєдиний об'єкт пізнання – кримінальне правопорушення, особливості реалізації механізму протиправної діяльності та діяльність із виявлення, розслідування та попередження кримінального правопорушення. Криміналістика одним із важливих завдань визначає встановлення взаємозв'язків між визначеними елементами, що перебувають у постійній взаємодії. Вирішення вказаного завдання передбачає залучення ситуаційного методу. Вказаний метод враховує весь можливий діапазон ситуацій, які складаються як під час вчинення кримінального правопорушення, так і у процесі його розслідування, і на цій основі розроблюються основні наукові положення та формуються практичні рекомендації.

Вважаємо цілком обґрунтованим розглядати ситуаційний метод як метод пізнання у процесі формування криміналістичної характеристики та визначенні

особливостей розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Таким чином, ситуаційний метод відображає унікальність кожної ситуації, що складається, але із урахуванням повторюваності, схожості загальних рис і елементів, що створює умови для їх типізації, як наукового рівня узагальнення.

Ще один практичний вираз – це формування алгоритмів вирішення типових криміналістичних ситуацій, побудова алгоритмів розслідування та ін., у тому числі з використанням комп'ютерних програм та інших можливостей криміналістичної техніки та методів кримінального аналізу.

Хочемо акцентувати увагу на те, що у науковій літературі є усталеною точка зору про формування у методиці розслідування кримінальних правопорушень саме *типових слідчих ситуацій* [1].

Однак, у контексті нашого дослідження, імпонує підхід не обмежуватися слідчими ситуаціями, а розглянути проблематику під кутом зору ширшого поняття – *криміналістичних ситуацій* [130, с. 121-23].

Як вважає Є.В Пряхін, на сьогодні криміналістична ситуалогія – це загальна криміналістична теорія, що являє собою сукупність впорядкованих і систематизованих знань, які описують та пояснюють сутність криміналістичних ситуацій, досліджує їх формування, виникнення та розвиток і озброює методикою діагностики ситуацій та управління ними. Основні положення криміналістичної ситуалогії можуть бути використані у таких сферах: 1) у практичній діяльності, пов'язаній із протидією злочинності; 2) у криміналістичній науці; 3) у дидактичних цілях [2, с. 71].

У практичній діяльності, пов'язаній із протидією злочинності, положення ситуалогії можуть сприяти: моделюванню і реконструкції ситуації та з'ясуванню генези злочинної події; моделюванню і подальшій діагностиці наявної слідчої ситуації та в кінцевому результаті керування нею, позаяк найперше слідчий повинен володіти ситуацією та впливати на її розвиток у сприятливому для слідства напрямі; визначенню оптимальної стратегії і тактики процесуальних дій і таким чином підвищенню ефективності їх проведення; визначенню найбільш ймовірного

наслідку ситуації тактичного ризику; діагностиці та попередженню конфліктних ситуацій [2, с. 71-72].

З наукової точки зору важливо відслідкувати виникнення, динаміку, розвиток криміналістичної ситуації. Необхідною складовою за даних умов є інформаційне забезпечення у структурі криміналістичної ситуації.

Мова йде про широкий підхід до криміналістично значимої інформації, однією із складових котрої є слідова.

Також криміналістичну ситуацію характеризують об'єктивні і суб'єктивні чинники, які складають її зміст.

У будь-якій галузі наукового знання існує значна кількість підстав для класифікації об'єктів з метою вирішення актуальних дослідницьких завдань. Не є винятком і криміналістика. Об'єктами класифікації у ній є багато явищ, пов'язаних як з механізмом підготовки, вчинення та приховування кримінальних правопорушень, так і з процесом їх розкриття, розслідування та попередження.

Класифікацію слід розглядати як специфічний різновид систематизації наукових знань й практичних відомостей (у широкому значенні).

Аналіз наукової літератури демонструє різноманіття поглядів щодо підстав класифікації криміналістичних ситуацій.

Змоделюємо криміналістичні ситуації відносно окремих критеріїв класифікації щодо розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

1) залежно від можливостей досягнення мети і завдань розслідування – виокремлюють сприятливі та несприятливі слідчі ситуації.

Критеріями, що визначатимуть віднесення слідчої ситуації до групи сприятливих чи несприятливих, є об'єктивні чинники (встановлення підозрюваних у кримінальному провадженні, отримання викривальних доказів та ін.) та суб'єктивні чинники (досвід, знання слідчого, атмосфера у колективі).

2) залежно від кількості завдань розслідування, епізодів протиправної діяльності у кримінальному провадженні – прості та складні слідчі ситуації.

При побудові класифікаційних систем криміналістичних ситуацій слід враховувати практичну діяльність органів досудового розслідування. У свою чергу, такі криміналістичні класифікації повинні сприяти оптимізації цієї діяльності.

У загальному розумінні, криміналістичні ситуації (ті, що складаються у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення і необхідністю його розслідування), залежно від сфери їх виникнення (діяльності залучених суб'єктів), розподіляються на такі, що виникають:

- 1) у сфері реалізації протиправної діяльності;
- 2) у сфері оперативно-розшукової діяльності;
- 3) у сфері кримінальної процесуальної діяльності;
- 3) у сфері криміналістичної діяльності.

Криміналістичні ситуації мають праксеологічну основу, передбачають їх розгляд у розвитку, динаміці внутрішніх процесів.

Криміналістичні ситуації у сфері реалізації протиправної діяльності мають взаємозв'язок із системою криміналістичної характеристики, залежно від характеристики механізму події.

Відповідно, криміналістичні ситуації у сфері реалізації протиправної діяльності у контексті розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, можна класифікувати на:

1) ситуації, що стосуються створення передумов, полягають у підготовці до вчинення кримінального правопорушення (виникнення задуму щодо протиправних дій, вивчення нормативно-правової основи щодо порядку оформлення гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, пошук варіантів реалізації речей гуманітарної допомоги; підбір співучасників);

2) ситуації безпосередньої реалізації протиправного механізму (суб'єкт взаємодіє із навколишнім світом і реалізує протиправний намір. Відбувається вивчення й оцінка ситуації, що забезпечує взаємозв'язок між складовими криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, а саме: протиправною діяльністю та криміналістичними ситуаціями, що складаються до,

після та в момент вчинення кримінального правопорушення. У цьому полягає індивідуальність кожної ситуації, оскільки кожен із співучасників кримінального правопорушення діє й оцінює ситуацію по-своєму, це впливає на особливості її виникнення та подальшого розвитку);

3) ситуації приховування наслідків події (завершують реалізацію протиправної діяльності, наступними будуть криміналістичні ситуації кримінального провадження). Характерно, що на цій стадії відбувається знищення/приховування слідів кримінального правопорушення, у тому числі шляхом інсценування господарських операцій, фальсифікації документів та ін.

Протилежній протиправній діяльності є діяльність, пов'язана з розкриттям та розслідуванням кримінальних правопорушень (пошуково-пізнавальна діяльність). Відповідно, діяльність із розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги реалізується у три етапи, що й обумовлює виникнення відповідних криміналістичних ситуацій.

У зв'язку з чим усі криміналістичні ситуації у сфері оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної, криміналістичної діяльності можна поділити на три групи залежно від етапів розслідування: початкового, наступного та завершального.

Для ситуацій початкового етапу розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, характерна інформаційна невизначеність.

Ситуації наступного етапу розслідування формуються насамперед з урахуванням зібраних у кримінальному провадженні доказів та їх джерел. Від попередніх ситуацій вони відрізняються за часом виникнення, за кількістю і якістю наявної інформації, процесуальної форми її отримання.

Ситуації завершального етапу розслідування складаються тоді, коли слідчим прийнято рішення про закінчення досудового розслідування, складення обвинувального акту та ін. Ці ситуації спрямовуються на оцінку перспективи судового розгляду справи.

Розглянуто класифікаційну систему криміналістичних ситуацій щодо їх зв'язку з етапом діяльності (як протиправної, так і її розслідування), які з урахуванням часу виникнення можна поділити на вихідні (початкові), проміжні та кінцеві.

Відповідно до повторюваності, виокремлюють типові і окремі криміналістичні ситуації розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Різновидом криміналістичних ситуацій є слідчі ситуації, які характеризують процес досудового розслідування на певному етапі реалізації. Підкреслимо, що поняття «слідчої ситуації» є усталеним у науці криміналістиці, і складається із внутрішніх і зовнішніх чинників.

Слідча ситуація – це певні умови, які складаються у будь-який момент здійснення досудового розслідування у кримінальному провадженні, характеризується сукупністю різних чинників об'єктивного (умови, обставини) та суб'єктивного (досвід, знання слідчого) характеру та умов та обставин, взаємовідносинами слідчого з іншими суб'єктами криміналістичної діяльності, і оцінка якого сприятиме вирішенню окремих завдань розслідування кримінального правопорушення.

До реалізації слідчої ситуації щодо розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, включаються різні суб'єкти криміналістичної діяльності. Дане поняття за своїм змістом є ширше, ніж співробітники органу досудового розслідування. Так, до учасників криміналістичної діяльності, які сприяють процесу виявлення, фіксації, вилучення, дослідження, оцінки, використання криміналістично значимої інформації, належать: слідчий (детектив), оперативно-розшукові співробітники, експерти, спеціалісти-криміналісти, криміналісти інших галузей знань, перекладачі, працівники вибухотехнічної служби, кінолог зі службовою собакою та ін.

До суб'єктивних чинників, які впливають на формування слідчої ситуації, належать: психологічна готовність учасників кримінального провадження (у тому числі підозрюваного (обвинуваченого), свідка); психологічна підготовка слідчого щодо можливості дій за стресових, напружених умов, а також рівень його теоретичної і практичної підготовки; протидія розслідуванню з боку підозрюваного або інших осіб; наявність комфортної атмосфери у процесі розслідування; компетентність дій слідчого, спеціаліста-криміналіста, експерта та ін. При цьому кожна слідча ситуація, яка виникає у ході досудового розслідування – є індивідуальною.

Слід підкреслити, що у процесі виявлення, вилучення, дослідження, використання криміналістично значимої інформації значну роль відіграють суб'єктивні риси слідчого, що визначають можливість його негайної реакції на відомості, які надходять. Відомо, що ми найчастіше помічаємо в речах те, що бажаємо в них віднайти. Та здібність помічати бажане, бачити в отриманих відомостях наявність криміналістично значимої інформації та своєчасно оцінювати її юридичне значення залежить не тільки від наявності в слідчого певного досвіду. Значною мірою вона залежить від його ерудованості яку спеціальних галузях права (питаннях кримінального права та кримінального процесу, цивільного та господарського права, криміналістики, юридичної психології, судової бухгалтерії та ін.), так і в галузі природничих, технічних і гуманітарних наук. Обмеженість його знань з цілої низки питань спеціального характеру зменшить також обсяг інформації, котру він може отримати з відомостей, які сприймає у зв'язку із подією кримінального правопорушення.

Враховуючи те, що головна мета процесу розслідування – досягнення завдань кримінального провадження, встановлення особи, що вчинила кримінальне правопорушення, характеру її дій і пов'язаних з її діями різноманітних обставин, найбільш цінною для нас має бути інформація, що дає можливість ідентифікувати людину й інші об'єкти. Вона може бути здобута з різноманітних джерел і дає можливість ідентифікувати людину (підозрюваного, інших осіб), предмети (засоби і знаряддя вчинення кримінального правопорушення, предмети посягання), будівлі

та ділянки місцевості, різноманітні речовини та явища. Більша її частина є матеріально-фіксованою – відбитки пальців рук людини, її ніг і взуття, одних об'єктів на поверхні інших, фотознімки, креслення та інші графічні зображення. Таку інформацію слідчий отримує безпосередньо чи за допомогою залучення експерта і проведення експертизи.

На формування слідчої ситуації розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги впливає низка обставин, комплексний аналіз котрих розкриває особливості розслідування кримінального правопорушення у визначений момент.

Відповідно, слідчі ситуації розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, можуть бути класифіковані за такими підставами:

- за формою виразу: об'єктивна чи реальна слідча ситуація, що існує незалежно від її оцінки слідчим; суб'єктивна слідча ситуація – це реальна слідча ситуація, яка вивчена й оцінена слідчим і визначає вибір тактичного прийому;

- за ступенем інформаційної визначеності: проста слідча ситуація, в якій слідчий має достатньо доказової та орієнтуючої інформації; складна слідча ситуація, що характеризується інформаційною невизначеністю;

- за ступенем збігу цілей в учасників розслідування: конфліктна слідча ситуація, у якій слідчий та інші учасники розслідування прагнуть досягнення різних цілей; безконфліктні ситуації, у яких цілі слідчого й інших учасників кримінального провадження в основному збігаються;

- за ступенем складності організаційних питань: організаційно упорядкована слідча ситуація, коли слідчий чітко уявляє завдання, що стоять перед ним, має час, сили і засоби їх досягнення; організаційно неупорядкована ситуація, у якій є труднощі в плануванні, організації роботи та ін.;

- за кількістю елементів, що визначають характер слідчої ситуації: комплексні ситуації, у яких слідчому доводиться одночасно враховувати матеріальну обстановку, взаємовідносини учасників, їхні психологічні особливості

та ін.; спрощені ситуації, у яких слідчий враховує один домінуючий елемент [45, с. 15-20].

Слід зазначити, що на слідчу ситуацію впливає наявність об'єктивних, суб'єктивних та ймовірних (випадкових) чинників.

До числа об'єктивних чинників належать: характеристика наявної доказової та орієнтуючої інформації; перевірені відомості про механізм події та виникнення її слідів у навколишньому середовищі; інформація про джерела криміналістично значимої інформації; особливості зникнення криміналістично значимої інформації, її джерел; наявність у розпорядженні слідчого необхідних сил, засобів, часу, умов для вирішення поставлених завдань; наявна криміналістична оцінка розслідуваної події.

На можливість вірного вирішення слідчої ситуації впливає також наявність актуальних криміналістичних рекомендацій щодо розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

3.2. Особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Проведення слідчих (розшукових) дій є основним «інструментом» доказування у кримінальному провадженні і є предметом дослідження вчених. Так, теоретичною основою дослідження є роботи: Берназ В. Д. «Рішення слідчого (криміналістичний, процесуальний та психологічний аспекти)» (Одеса, 2005) [6], Дановська І. І. «Криміналістичне забезпечення слідчої діяльності в органах внутрішніх справ» (Київ, 2012) [29], Колесник Ю.В. «Слідчі та негласні слідчі (розшукові) дії як криміналістичні засоби діяльності слідчого в досудовому розслідуванні» (Київ, 2016) [61] та ін.

До слідчих (розшукових) дій відносяться: допит (ст. ст. 224-226, 232, 351–354, 356 КПК України); пред'явлення особи для впізнання (ст. ст. 228–232, 355 КПК України); огляд (ч. 3 ст. 214, ст. ст. 237, 238, 239, 361 КПК України); ексгумація трупа (ст. 239 КПК України); обшук (ст. 234–236 КПК України); слідчий експеримент (ст. 240 КПК України); освідування особи (ст. 241 КПК України); залучення експерта і проведення експертизи (ст. 242 КПК України) [69, с. 415]; отримання зразків для експертизи (ст. 245 КПК України); зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису (ст. 245-1 КПК України).

Вивчення кримінальних проваджень засвідчило, що слідчими (розшуковими) діями, які проводяться під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, є (додаток Б):

1) допит (100 % кримінальних проваджень): свідка (100 %); потерпілого (16,1 %); підозрюваного (100 % кримінальних проваджень).

2) пред'явлення для впізнання (53,8 % кримінальних проваджень): особи (8,9 %); речей (44,6%); трупа (0 %).

3) огляд (100 % кримінальних проваджень): місця події (73,2 %); речей (67,8%); документів (87,5%); трупа (0 %); тіла живої особи (0 %); комп'ютерних даних (71,4 %);

4) ексгумація трупа (0 % кримінальних проваджень);

5) обшук (98,2 % кримінальних проваджень): житла та іншого володіння особи (83,9%); підприємств, установ, організацій (66,1%); особистий обшук особи (7,1%);

6) слідчий експеримент (10,7% кримінальних проваджень);

7) освідування особи (0 % кримінальних проваджень);

8) залучення експерта і проведення експертизи (100% кримінальних проваджень);

9) отримання зразків для експертизи (42,8% кримінальних проваджень);

10) зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису (42,8% кримінальних проваджень).

Обшук належить до невідкладних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні досліджуваних кримінальних правопорушень й проводився, як засвідчили емпіричні дані, у 98,2 % кримінальних проваджень (додаток Б).

На етапі підготовки до проведення обшуку, слідчий визначає перелік об'єктів, на виявлення і вилучення яких спрямований обшук: це документи бухгалтерського обліку, інша службова документація, документи з ознаками підробки; речі (товари гуманітарної допомоги), засоби комп'ютерної техніки. Якщо кримінальне правопорушення вчинюється із співучасниками, мова може йти про підготовку групового обшуку, з метою фіксації протиправної діяльності всіх фігурантів.

Час, момент проведення обшуку а також склад слідчо-оперативної групи на його проведення, визначається характером первинної інформації про кримінальне правопорушення.

Позитивні результати надає ситуація, якщо інформацію отримано у результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій, тоді обшук відбувається в умовах максимальної раптовості.

У ситуаціях, коли кримінальне провадження розпочинається на підставі офіційних матеріалів (наприклад, акт документальної перевірки, ревізії), слід подбати, щоб відомості про правоохоронну діяльність не були розголошені. Адже за умов отримання інформації про «інтерес» правоохоронних органів, правопорушник може знищити документи, інші речові докази, видалити інформацію на цифрових носіях тощо.

Однак, слід припускати можливість проведення повторного обшуку у межах реалізації тактичної операції «первинний обшук – повторний обшук». Адже після проведення первинного обшуку, правопорушник може «втратити пильність» і повернути частину речей, документів на місце (службовий кабінет, за місцем проживання).

Про доцільність застосування тактичних операцій «груповий обшук», «первинний обшук – повторний обшук» – свідчать приклади із практики.

Так, у результаті успішної реалізації вказаних заходів, повідомлено про підозру двом «волонтерам» у використанні благодійних пожертв громадян на потреби Збройних Сил України для особистого збагачення під час воєнного стану (ч. 3 ст. 201-2 КК України). Під час розслідування встановлено, що підозрювані за зібрані на підтримку Збройних Сил України добровільні пожертви громадян придбали для особистого використання автомобілі Land Rover-Range Rover та Audi-Q5, а також мобільні телефони Apple iPhone 13 Pro Max та інші матеріальні цінності на загальну суму понад 2 мільйони гривень. За версією слідства, на початку війни 2 брати – уродженці Тернопільщини звернулись до громадян із закликами про збір коштів на автомобілі, які згодом обіцяли передати Збройним Силам України. За цей час було зібрано мільйони гривень, за які зловмисники придбали іноземну валюту, автомобілі преміум класу, мобільні телефони останніх моделей. При цьому псевдоволонтери регулярно робили у соцмережах відеозвіти про передачу на території активних військових дій автомобілів та інших речей військовослужбовцям. Придбані за пожертви 2 авто зловмисники привласнили, зареєструвавши одне з них на своє ім'я, а іншим користувались за довіреністю. Нехтуючи усіма нормами моралі, підозрювані, за оперативною інформацією, намагались отримати для одного автомобіля «особливі» номери. Під час *обшуків* виявлено і вилучено незаконно придбані автомобілі, мобільні телефони, понад 200 тисяч гривень готівкових коштів, 37 тисяч доларів США, більше 2 тисяч фунтів стерлінгів та майже 7 тисяч євро. Триває розслідування [16].

Типовими об'єктами пошуку під час проведення обшуку при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, є:

- документи фінансово-господарської діяльності, бухгалтерської та податкової звітності, їх фрагменти, фотокопії (у тому числі з ознаками підробки);
- бланки документів з реквізитами суб'єктів господарювання (відбитками печаток, штампів, підписами посадових осіб);

– комп'ютерна техніка та електронні носії інформації (USB-флеш-накопичувачі, моноблоки смарт-годинники, платіжні картки, мобільні телефони тощо);

– зразки бланків, штампів та печаток суб'єктів господарювання;

– гроші (готівка в національній та іноземній валюті), цінні папери, коштовності [119];

– товари гуманітарної допомоги, речі благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

– упакування чи його елементи від товарів гуманітарної допомоги, речей благодійних пожертв або безоплатної допомоги та ін.

За наявності підстав, у процесі обшуку можуть бути вилучені й особисті речі обшукуваного (робочі записи, записні книжки, чернетки та ін.).

Криміналістично значима інформація щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги переважно відображається у різноманітних документах, у тому числі з ознаками підробки.

Передусім, це документи бухгалтерського обліку, які під час проведення обшуку, підлягають невідкладному вилученню.

Особлива увага звертається під час обшуку на пошук документів, які мають ознаки підробки.

Проведені емпіричні дані (Додаток Б) дозволили виокремити такі дані щодо місць проведення обшуків за досліджуваних умов:

1) місце проживання підозрюваного, місце проживання близьких йому осіб, а також місце проживання співробітників установи (організації), до діяльності котрої належать питання забезпечення гуманітарною допомогою, благодійними жертвами або безоплатною допомогою) (78,6 % кримінальних проваджень);

2) офісні та складські приміщення, які перебувають у розпорядженні благодійних, волонтерських та інших організацій (48,2% кримінальних проваджень);

3) відкриті ділянки місцевості, де зберігаються товари гуманітарної та благодійної допомоги (37,5% кримінальних проваджень);

4) інші місця, пов'язані із подією кримінального правопорушення (дачі, гаражі, транспортні засоби) (19,6 % кримінальних проваджень).

Слідчі ситуації, що складаються при проведенні обшуків щодо розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, можна умовно поділити на дві групи (Додаток А):

1) безконфліктна слідча ситуація обшуку (обшукувані не перешкоджають діяльності слідчого та інших членів слідчо-оперативної групи або обшук відбувається за відсутності підозрюваного) (на думку 13,9% слідчих, 11,1% детективів);

2) конфліктна слідча ситуація обшуку (обшукувані застосовують різні заходи протидії (як явні, так і приховані), переховують речі які цікавлять слідство, не дотримуються культури поведінки й вказаних слідчих правил проведення обшуку) (вважають 86,1% слідчих, 88,9% детективів).

У другій, більш поширеній слідчій ситуації, стає очевидним, що проведення обшуку набуває примусового характеру, пов'язане з утручанням в особисте життя людини, у сферу її особистих прав і свобод. За даних умов слід забезпечувати вимоги обґрунтованості та допустимості примусу. Також слід вилучати лише речі і предмети, які відносяться до кримінального провадження, обґрунтовані у відповідних процесуальних документах. Крім уже згаданих у дисертації правових джерелах, слід керуватися позиціями Європейського суду з прав людини з позиції допустимості використовуваних засобів, методів, прийомів діяльності.

Доцільно з даного приводу звернути увагу на рішення ЄСПЛ у справі «Багієва проти України» (заява № 41085/05) від 28 липня 2016 року. За матеріалами справи 7 березня 2005 року працівники ще тодішньої міліції, затримавши Б. за вчинення адміністративного правопорушення, виявили, що в посвідченні водія, яке він пред'явив, не містилося всієї необхідної інформації, а відповідно до автоматизованої бази даних МВС України за номером і серією воно належало іншій

особі. Наступного дня щодо Б. було порушено кримінальну справу (КПК України 1960 року) за підозрою в підробленні документів, вчиненому за попередньою змовою групою осіб. Того самого дня працівники міліції записали телефонні розмови між Б. та колишньою його дружиною (далі – заявниця), з яких випливало, що деякі документи, пов'язані з його посвідченням водія та навчанням в автошколі, зберігалися в її квартирі (згодом такі розмови зафіксовано в протоколі від 31 жовтня 2005 року). 11 березня 2005 року слідчий отримав постанову про дозвіл на проведення обшуку у квартирі заявниці, у постанові було надано дозвіл на відшукання та вилучення підроблених документів, а також засобів і знаряддя для підроблення документів. Зі слів слідчого, коли він прибув за адресою, у квартирі нікого не було, і він зателефонував заявниці й повідомив про проведення обшуку. За твердженням заявниці, їй слідчий не телефонував. Згодом, 14 березня 2005 року, заявниця повернулася додому й виявила що: двері її квартири було пошкоджено й опечатано; у квартирі був цілковитий безлад; деякі речі, які не було внесено до переліку вилучених речей, зникли [126].

ЄСПЛ зазначає, що під час встановлення обсягу запропонованого обшуку національний суд посилався на таке формулювання, як «підроблені документи», а також «засоби та знаряддя для підроблення документів». Суд не вказав жодних деталей, навіть попри те, що міг це зробити з огляду на предмет доказування кримінального провадження, що стосувався документів, які належали колишньому чоловіку заявниці чи були пов'язані з ним, а також стверджуваного підроблення документів. Зважаючи на узагальнені формулювання в постанові про дозвіл на обшук у цій справі, Суд не вважає, що попередній судовий дозвіл на обшук став належною гарантією проти можливого зловживання владою під час його проведення [126].

Отже, суд України прийняв постанову (ухвалу) про проведення обшуку, зазначивши узагальнені формулювання: «підроблені документи» і «засоби та знаряддя для підроблення документів». Тобто під час проведення обшуку метою слідчого було виявити будь-які підроблені документи (фактично це всі можливі документи як на ім'я Б., так і на ім'я заявниці й інші, адже на перший погляд

складно оцінити їх підробленість, усе залежить від рівня підробки) та будь-які засоби й знаряддя для підроблення документів (безпосередньо залежить від оцінки слідчим такого предмета). Очевидно, що такі формулювання висвітлив у своєму клопотанні слідчий, а суд його задовольнив. На наш погляд, з огляду на матеріали справи, де зазначено, що правоохоронні органи записували телефонні розмови між Б. та заявницею, вони вже володіли певною орієнтуючою інформацією щодо підроблених документів, однією з яких є: «документи, пов'язані з вилученим посвідченням водія на ім'я Б. та навчанням в автошколі, знаходились у квартирі заявниці». Тобто таку інформацію можна було б використати для конкретизації ознак предметів вилучення. Оскільки ЄСПЛ зауважив, що не було в постанові суду на проведення обшуку інформації щодо стверджуваного підроблення документів, то зазначене свідчить про те, що не було проведено експертизу вилученого посвідчення водія перед проведенням обшуку, яка і встановила б, чи цей документ є підробкою. Навіть якщо обставини справи вимагали б невідкладно провести обшук, то слідчому потрібно було б отримати попередній висновок спеціаліста щодо можливого підроблення документа, а також направити запит до відповідного органу, який видає такі документи з метою перевірки його реквізитів. На наше переконання, слідчий повинен був зазначити формулювання мети обшуку такого змісту: «підроблені документи на ім'я Б., документи, які свідчать про навчання його в автошколі»; «ті засоби та знаряддя, які безпосередньо чи опосередковано за їх характеристиками свідчать про їх можливість підробити посвідчення водія на ім'я Б.» [22, с. 138].

Щодо способу втручання ЄСПЛ зауважив, що обшук проводили за відсутності заявниці, унаслідок чого постала необхідність зламати двері її квартири. Сторони не можуть дійти згоди в питанні, чи була заявниця заздалегідь попереджена про обшук, чи ні. Суд вважає, що саме органи влади повинні були належно встановити, чи було заявницю заздалегідь попереджено про обшук. Проте Судові не було надано переконливих документів на підтвердження цього факту. У зв'язку із цим Суд зазначає, що показання працівників міліції не можуть мати суто об'єктивний характер, які підтверджували б, що працівники міліції зателефонували заявниці

перед тим, як увійти до квартири, надаючи їй можливість запобігти пошкодженню свого майна та взяти участь у слідчій дії [126].

Із зазначеного випливає, що якщо слідчий проводить обшук в особи, яка не є стороною кримінального провадження, але може бути пов'язана з підозрюваним, прибувши до її житла чи іншого володіння, де її чи інших осіб немає, то він зобов'язаний повідомити таку особу про проведення обшуку та про її право бути присутньою під час цього. Окремою або додатковою гарантією забезпечення особи права на повагу до її житла чи іншого володіння за її відсутності щодо її повідомлення можуть бути й долучені заяви понятих чи інших незаінтересованих учасників до протоколу обшуку [22, с. 136-139].

Новим є те, що обшук спрямовується й на пошук електронних доказів.

Електронні докази можуть зберігатися в електронних приладах, які мають цифрову пам'ять, на зовнішніх носіях інформації, в мережевих пристроях та хмарних сховищах. До електронних приладів, які мають цифрову пам'ять, можна зарахувати комп'ютери, моноблоки, смартфони, планшети, відеокамери, принтери, сканери, GPS-прилади, смарт-годинники, а також інші «розумні речі» [60, с. 420]. Слід керуватися криміналістичними рекомендаціями для їх вірного виявлення, фіксації, вилучення, упакування, дослідження засобів комп'ютерної техніки, носіїв комп'ютерної інформації тощо.

Особливості обшуку засобів комп'ютерної техніки полягають у тому, що після прибуття на місце обшуку слідчий, насамперед, має вжити всіх заходів, спрямованих на запобігання можливому пошкодженню і знищенню інформації. Для цього забезпечується контроль за безперебійним електропостачанням електронно-обчислювальних машин та їх мереж, припиняється доступ сторонніх осіб на об'єкт, де проводиться обшук [119].

Огляд. Вивчення кримінальних проваджень (Додаток Б) засвідчило, що огляд як слідча (розшукова) дія щодо різних об'єктів проводився у 100 % кримінальних проваджень щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Переважно проводився огляд місця події (73,2 % кримінальних проваджень) та

огляд документів (87,5 %) , огляд речей (67,8 %), огляд комп'ютерних даних (71,4 % кримінальних проваджень).

Значна увага приділяється огляду документів. Має значення розподіл документів залежно від юридичного значення джерела походження:

– документи, що мають кримінальний характер та є виключно засобами протиправної діяльності (наприклад, підроблені паспорти власників фіктивних фірм, супровідні документи на товари, що фіктивно експортуються);

– документи, що мають правомірне походження, але були використані для реалізації протиправного наміру (наприклад, податкові декларації підприємств, документи фінансово-господарської діяльності);

– інші документи, що мають інформаційне, пізнавальне та ідентифікаційне значення для встановлення обставин, що входять до предмета доказування [119].

Під час огляду доцільно проводити криміналістичний аналіз документа.

По-перше, загальна оцінка документа – чи має документ усі необхідні реквізити, чи відповідає встановленій формі. Реквізити документів визначаються, як правило, у відомчих нормативно-правових актах, внутрішній документації підприємств, установ, організацій. Перед проведенням огляду слідчому слід з ними попередньо ознайомитися. Так, наприклад, згідно Інструкції з оформлення документів у системі Міністерства внутрішніх справ України, затвердженої наказом МВС України від 27.07.2012 року №650 [52], визначений їх типовий перелік. Також варто оцінити достовірність реквізитів, узгодженість змісту документу із посадовими обов'язками, відповідність функціональним обов'язкам.

По-друге, як вже зазначалося, у процесі огляду слід звертати увагу на ознаки повної або часткової матеріальної підробки, й фіксувати так ознаки у протоколі та додатках до нього. Для успішного вирішення поставлених завдань, слід залучати допомогу спеціаліста-криміналіста.

Ефективність роботи з документами залежить від чинників об'єктивного (фізичний стан документа, його інформативність, зв'язок з іншими документами) та суб'єктивного характеру (рівень сприйняття слідчого, ступінь оволодіння

методикою розслідування, знання обставин і матеріалів справи, підбір відповідних спеціалістів) [119].

Огляду підлягають й такі документи як інвентаризаційний номер гуманітарної допомоги, звіт про наявність і розподіл гуманітарної допомоги та інші документи, що супроводжують процес отримання й оформлення відповідних товарів (речей) [91]. Огляд документу проводиться за криміналістичними рекомендаціями: від загального до окремого.

На підставі аналізу матеріалів кримінальних проваджень Н.В. Копча виокремила такі дії з підготовки до вчинення службового підроблення: отримання оригіналів (зразків або копій чи окремих реквізитів документів); налагодження технічного обладнання (інструментів, технічних приладів, допоміжних матеріалів, речовин); залучення відповідних осіб із навичками; виготовлення пробних копій документа або окреме виготовлення певних частин (реквізитів) документа; вивчення особливостей документообігу на підприємствах, в установах, організаціях [66, с. 83-84].

Важливо, що матеріальне підроблення ґрунтується на технічному аспекті підроблення офіційних документів, а інтелектуальне підроблення містить юридичний аспект підроблення офіційних документів. Саме наявність ознак інтелектуального або ж матеріального підроблення офіційних документів та їх комплексний аналіз з іншими обставинами кримінального провадження дасть слідчому змогу висувати версії щодо: засобів, матеріалів, за допомогою яких здійснювали службове підроблення; навичок і прийомів особи правопорушника. У цьому й виявляється кореляційний зв'язок між особою правопорушника, способом вчинення та слідвою інформацією, залишеною внаслідок таких дій [66, с. 87].

Розрізняють також часткове або повне підроблення документа. За часткового підроблення на офіційному документі змінюють певний реквізит (дату, відбиток печатки, штамп, підпис). Способи часткового підроблення документів можуть відрізнятися залежно від напряму впливу на його реквізити. Зокрема, ці способи можуть мати такі різновиди: способи зміни документа, спрямовані на знищення окремих записів, реквізитів, відбитків печаток (травлення, підчищення, змивання);

способи зміни змісту документа, спрямовані на додавання нових знаків, записів (дописки, додрукування); способи зміни змісту документа, спрямовані на заміну окремих частин: заміна аркушів, фотокартки. На практиці переважає поєднання декількох способів часткового підроблення. У разі повного матеріального підроблення офіційного документа чистий аркуш паперу різними способами набуває вигляду справжнього документа [66, с. 87-88].

Слід зауважити, що окрему групу підроблення становить підроблення підпису в офіційних документах. Підроблення підпису полягає у виконанні підпису від імені іншої особи з використанням різних приладів і способів, які надають можливість відтворити підпис за зовнішнім виглядом, будовою, індивідуальними ознаками. Основними способами технічного підроблення підписів є: копіювання з використанням копіювального паперу; перемальовування на просвіт; перетиснення за штрихами; за допомогою матеріалів, які мають копіювальні властивості (вологе копіювання); з використанням плоского кліше; перемальовування з подальшим обведенням [66, с. 89].

Крім цього, у сучасних умовах службові особи дедалі частіше використовують технічні пристрої (сканери, копіювальні апарати, факси), за допомогою яких сканують підпис і програмне забезпечення (Fine Print та інші), за допомогою якого обробляють підпис і друкують на офіційних документах [66, с. 89].

Під час проведення як огляду, так і обшуку слід звертати увагу на описані вище ознаки документи, що містить ознаки підробки. За умови їх виявлення під час обшуку – вірно вилучати на направляти на експертне дослідження (техніко-криміналістичну експертизу документів, почеркознавчу експертизу документів).

Також огляд як слідча (розшукова) дія щодо розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, може бути застосований до будь-якої речі, що охоплюється предметом посягання. Нагадаємо, що проведені емпіричні дослідження дозволили виокремити типові предмети протиправного посягання. Це: продовольство, санітарно-гігієнічні засоби, лікарські засоби та медичні вироби,

одяг/взуття, технічні засоби, транспортні засоби, паливо та ін. Для кожного із цих предметів криміналісткою сформовані актуальні практичні рекомендації щодо проведення огляду.

Допит є найбільш поширеною слідчою (розшуковою) дією і відносно розслідуваного кримінального правопорушення проводився у 100 % випадків (Додаток Б). Так, проводився допит свідка (100 %), допит потерпілого (16,1 %), допит підозрюваного (100 % кримінальних проваджень);

Допит свідків та підозрюваних – найбільш поширена слідча (розшукова) дія, яка проводиться під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Адаже враховуючи складність механізму кримінального правопорушення, переважно допит учасників кримінального провадження був як первинний (100 % кримінальних проваджень), так і додатковий (85,7 % кримінальних проваджень) або повторний (21,4 % кримінальних проваджень).

По-перше, механізм злочинної діяльності таких протиправних діянь здебільшого характеризується наявністю сукупності кримінальних правопорушень, що ускладнює їх механізм.

По-друге, більше частина досліджуваних кримінальних правопорушень вчинена у співучасті, рідше – організованою групою. Ускладнює предмет допиту і вчинення кримінального правопорушення службовою особою або у великому розмірі.

Це вимагає від слідчого комплексного підходу до організації допиту, з'ясування у ході допиту обставин, що підлягають доказуванню (ст. 91 КПК України).

По-друге, допитуваними, нерідко є особи, які мають спеціальну фінансово-економічну, юридичну, технічну освіту або професійну підготовку. Такі особи здебільшого мають досвід роботи в комерційних та фінансових органах, знають усі особливості й вади нормативного регулювання бухгалтерського обліку, податкової звітності, банківської справи, технологій здійснення певної фінансово-господарської діяльності, документообігу, порядку обліку й контролю. Допитувані

відразу ж помічають невідповідність слідчого, неконкретність і поверховий характер питань, що негативно позначається на ефективності допиту [119].

По-третє, запорукою успішного проведення допиту є вивчення нормативно-правового регулювання інституту гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги й документів, які супроводжують цей процес. Також за консультаціями і роз'ясненнями, на стадії підготовки до допиту, слідчий може звернутися до відповідних спеціалістів.

Власне допит підозрюваного проводиться із застосуванням низки тактичних прийомів, й головним чином які спрямовані на подолання протидії, намірам надати завідомо неправдиві показання.

До типового кола свідків у кримінальних провадженнях щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, щодо отримання показань котрих буде проведено слідчу дію допит, належать:

1) особи, які брали участь у вчиненні предикатних кримінальних правопорушень, але не є співучасниками використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (наприклад, вичнили службове підроблення)

2) особи, які хоча і долучалися до операцій з незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, але не усвідомлювали протиправний характер дій (працівники бухгалтерії, складних приміщень, водії);

3) працівники державних органів – про порядок реєстрації суб'єктів господарювання, дотримання вимог чинного законодавства щодо порядку дій із гуманітарною допомогою, благодійними жертвами або безоплатною допомогою;

4) представники благодійних та волонтерських організацій, фондів, як вітчизняні, так і міжнародні, які займалися збором, організацією постачання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

5) працівники митних органів – про обставини оформлення митних декларацій щодо виконання зовнішньоекономічних операцій;

6) працівники територіальної податкової інспекції – про обставини оформлення звітних документів та документів на одержання певних пільг, відшкодувань тощо;

7) працівники контролюючих органів – про обставини виявлення сумнівних фінансових операцій чи укладених правочинів, поведінку осіб, які були причетні до цих операцій чи правочинів;

8) бухгалтерські працівники та інші посадові особи суб'єктів господарювання, які здійснювали облік господарської діяльності та складалі звітність;

9) підставні особи, які вказані як засновники, керівники або працівники фіктивних фірм [119];

10) особи, яким відома будь-яка інформація щодо обставин події – родичі, близькі знайомі, друзі підозрюваного, а також добросовісні набувачі предметів гуманітарної допомоги.

Проведене нами дослідження свідчить, що здебільшого допити підозрюваних, й у більшості випадків – свідків відбуваються у конфліктних тактичних ситуаціях.

У цьому разі ефективними є й такі тактичні прийоми ведення допиту: максимальна деталізація показань допитуваного; пред'явлення бухгалтерських, розрахункових, нормативних та податкових документів; пред'явлення інших доказів у кримінальному провадженні (протоколи допитів, оглядів тощо); проведення серії повторних допитів.

3.3. Особливості проведення судових експертиз під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Основними умовами підвищення ефективності кримінального провадження на сучасному етапі розвитку нашого суспільства, державних інституцій та

правоохоронної системи, є забезпечення невідворотності покарання та відповідальності за кожне вчинене кримінальне правопорушення, шляхом вдосконалення наукових основ розслідування, упровадження у слідчу та експертну практику досягнень судово-експертної діяльності.

Сучасний стан протидії кримінальним правопорушенням потребує підвищення ефективності слідчої та судово-експертної діяльності, а саме: вдосконалення правового регулювання техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, розширення кола вирішуваних експертних задач, підвищення достовірності та обґрунтованості експертних висновків, удосконалення методології судово-експертних досліджень, розробки нових методів, посилення інформаційного та технічного забезпечення експертної практики, за умови максимального використання спеціальних знань, залучення до кримінального провадження експертів та спеціалістів.

Весь комплекс вказаних заходів покликаний вдосконалити техніко-криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, і безпосередньо – розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. У зв'язку з цим вивчення та аналіз слідчої практики, судово-експертної діяльності – є обов'язковою передумовою теоретичного осмислення теоретичних проблем, узагальнення практичного досвіду.

Питання проведення судових експертиз у кримінальному провадженні перебувають у центрі уваги: Е. Б. Сімакової-Єфремян [124], В. М. Шерстюка [163], Судова експертиза є специфічним видом діяльності, через яку в судочинстві використовуються природничі та технічні знання різних галузей науки, вона сприяє встановленню об'єктивної істини та підвищує доказове значення матеріалів провадження [8]. Щодо використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень також мають місце інновації.

Дослідження судово-експертної діяльності у її різноманітних проявах здійснювалося багатьма вченими, зокрема А.В. Іщенком, Н.І. Клименко, Е.Б. Сімаковою-Єфремян, М.Я. Сегаєм, І.Я. Фрідманом, проте залишаються

актуальними питання, пов'язані із визначенням особливостей проведення судових експертиз за умови розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги [169, с. 143-148].

Слід приділити увагу власне визначенню поняття «судово-експертна діяльність».

Як вважає Г.О. Стрілець, судово-експертна діяльність є врегульованою законодавством діяльністю судово-експертних установ, спрямованою на проведення незалежних судових експертиз шляхом об'єктивного, повного і всебічного дослідження з дотриманням сучасних досягнень науки і техніки, організацією роботи судово-експертних установ в цілому і їхніх структурних підрозділів, їх науково-методичного й інформаційного забезпечення, підбору та підготовки судово-експертних кадрів [136, с.13].

Під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, проведення судових експертиз є його обов'язковою та невід'ємною складовою. Згідно ст. 1 Закону України «Про судову експертизу», судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [116].

Правове регулювання даного інституту має комплексний характер і мова йде про дотримання положень КПК України від 13 квітня 2012 року [73], Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року [116], Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 року № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26 грудня 2012 року № 1950/5) [107] та ін.

Вивчення кримінальних проваджень (Додаток Б) засвідчило, що під час проведення досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної

допомоги призначалися слідчим і проводилися такі види судових експертиз: криміналістичні: почеркознавча (19,6%); технічна експертиза документів (62,5%); експертиза зброї (32,1%); трасологічна (21,4%); а також: економічна (100%); товарознавча (100%); комп'ютерно-технічна (48,2%) експертизи.

Отже, під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги найбільш поширеними є такі судові експертизи як економічна та товарознавча. Зупинимося на їх розгляді детальніше.

Судова економічна експертиза – це процесуальна дія, пов'язана з отриманням доказів шляхом залучення судового експерта, який має спеціальні знання з бухгалтерського обліку, оподаткування, економіки й фінансів і здатний проводити дослідження об'єктів (документів), що містять інформацію про фактичні дані та обставини справи, що перебуває у провадженні [27, с. 20].

Судово-економічна експертиза має різний процесуально-правовий та економічний зміст. Процесуально-правовий зміст економічної експертизи залежить від системи норм, закріплених законодавчими актами, що регулюють порядок призначення та проведення, умов оцінювання її результатів слідчим і судом, від прав та обов'язків експерта, правоохоронних органів, інших учасників провадження. Економічний зміст експертизи полягає у використанні (з огляду на об'єкт, предмет і методи дослідження) спеціальних знань бухгалтерського обліку, оподаткування, економіки підприємства, економічного аналізу, фінансів, менеджменту, статистики [27, с. 20].

Проведення економічної експертизи регламентовано розділом III Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 [107].

Переважно мова йде про такий її різновид як експертиза документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності.

Її основними завданнями є визначення:

– документальної обґрунтованості розміру нестачі або надлишків товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів на підприємствах, в установах, організаціях і їх структурних підрозділах та періоду їх утворення;

– документальної обґрунтованості оформлення операцій з одержання, зберігання, виготовлення, реалізації товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, основних засобів, надання послуг;

– документальної обґрунтованості відображення в обліку операцій з основними засобами, товарно-матеріальними цінностями, грошовими коштами, цінними паперами та іншими активами;

– документальної обґрунтованості відображення в обліку операцій з нарахування та виплати заробітної плати, інших виплат;

– документальної обґрунтованості, задекларованої платником податку бази оподаткування податком на прибуток підприємств, та суми податку, що підлягає сплаті за певний звітний період, визначеної органом податкового контролю;

– документальної обґрунтованості формування платником податкових зобов'язань та податкового кредиту з податку на додану вартість, визначення суми податку на додану вартість, що підлягає сплаті, та суми податку на додану вартість, заявленої до бюджетного відшкодування;

– документальної обґрунтованості окремих елементів податків та зборів, визначених платником у відповідних деклараціях (розрахунках, звітах) [107].

Вирішення питань, що належать до компетенції органів державного фінансового та податкового контролю (здійснення експертами-економістами перевірки певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності установ, організацій, підприємств з метою виявлення наявних фактів порушення законодавства, фактів порушення податкового законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб), не належить до завдань економічної експертизи [107].

Також як вид економічної експертизи може проводитися експертиза документів про економічну діяльність підприємств й організацій та експертиза документів фінансово-кредитних операцій.

Вивчення емпіричних джерел засвідчило, що переважно під час проведення даного виду судових експертиз досліджувалися первинні документи (акти (прийому-передачі, внутрішній, внутрішнє переміщення); банківські виписки, касові ордери; звітні документи або відомості; накладні, накладні-вимоги (відпуск, оприбуткування, переміщення); товарно-транспортні накладні. Досліджувалися й інші підтвердуючі документи (запити, звернення, листи-прохання, письмова пропозиція донора (дарчий лист), письмова згода отримувача гуманітарної допомоги, договори, розпорядчі документи).

Тобто, мова йде про вивчення максимально широкого кола бухгалтерської документації, яка свідчить про рух товарів як гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Слід враховувати існуючі правила бухгалтерського обліку. Наприклад, сформовані правила документального оформлення ввезення гуманітарної допомоги, якщо первинні документи від донора наявні. Перетин гуманітарною допомогою митного кордону України посвідчує Декларація про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою. Якщо донор надає додатково до митного документа первинну документацію, то імпорт посвідчить міжнародна товарно-транспортна накладна, інвойс, пакувальний лист, специфікація. На підставі декларації та первинної документації отримувач має скласти акт приймання-передачі гуманітарної допомоги. Акт приймання-передачі гуманітарної допомоги довільної форми з обов'язковими реквізитами первинних документів згідно зі ст. 9 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» має містити обов'язкові реквізити. Первинні документи можуть містити додаткові реквізити (печатка, номер документа, підстава для здійснення операції тощо). Первинні документи, складені в електронній формі, застосовуються в бухгалтерському обліку за умови дотримання вимог законодавства про електронні документи та електронний документообіг [46, с. 6]. У спеціальних джерелах сформовано й інші правила бухгалтерського обліку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Відповідно, існують правила документального оформлення надходження гуманітарної допомоги від донора – резидента / нерезидента, якщо первинні документи відсутні. Підстава для бухгалтерського обліку гуманітарної допомоги – первинний документ, який містить відомості про господарську операцію, тобто дію або подію, яка викликає зміни в структурі активів та зобов'язань, власному капіталі. Первинний документ може бути створений у паперовій або електронній формі. Законодавство в загальному випадку надходження гуманітарної допомоги вимагає оформити одним з документів – прибутковою накладною, товарно-транспортною накладною, оплаченим рахунком (інвойсом), актом приймання-передачі матеріальних цінностей, прибутковим ордером. Якщо прибутковий документ відсутній, то порядок дозволяє відобразити господарську операцію, щодо якої на момент закінчення складання облікових регістрів бухгалтерського обліку за звітний період від контрагента в терміни, встановлені законодавством, не отримано первинного документа, належним чином оформленим внутрішнім первинним документом (актом), складеним посадовою особою, відповідальною за приймання-відпуск товарно-матеріальних цінностей, робіт і послуг, у випадку, якщо така можливість передбачена правилами документообігу підприємства. Для реалізації належного документального оформлення надходження гуманітарної допомоги слід: по-перше, документування господарської операції з отримання гуманітарної допомоги за допомогою внутрішнього акту передбачити в наказі про облікову політику; по-друге, призначити наказом посадову особу, відповідальну за приймання-передачу гуманітарної допомоги та її документальне оформлення; по-третє, розробити форму внутрішнього акту з обов'язковими реквізитами первинного документа та затвердити його для використання отримувачем гуманітарної допомоги [46, с. 7].

Але під час воєнного стану в Україні, подолання збройної агресії російської федерації, процес оцінки документів щодо гуманітарної допомоги значно ускладнився через неоднорідність гуманітарної допомоги, її значні обсяги, різноманіття джерел походження, наявність у складі гуманітарних вантажів товарів, що були у використанні тощо.

Також до проблемних питань проведення судової економічної експертизи належать: відсутність первинних документів або нетипові документи; відсутність бухгалтерського обліку, зміни нормативно-правового регулювання щодо отримання, використання, обліку та звітності гуманітарної допомоги, а також такого її різновиду як благодійної допомоги.

Основними методами проведення судово-економічної експертизи під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є документальна перевірка та зіставлення документів бухгалтерського обліку та звітності.

Орієнтовний перелік питань:

Чи підтверджується документально нестача гуманітарної/благодійної допомоги, а саме товарно-матеріальних цінностей/грошових коштів, встановлена за актом інвентаризації на підприємстві, в кількісних та вартісних показниках на певну дату?

Чи підтверджується документально висновки акту контролюючого органу (реквізити акту, назва органу) щодо нецільового використання гуманітарної/благодійної допомоги підприємством (назва), отриманої від підприємства (назва) у сумі (зазначається сума) за певний період?

Чи підтверджується документально надання/передача/перерахування гуманітарної/благодійної допомоги від підприємства (назва) до Благодійного фонду за договором (реквізити договору або іншого документу, згідно якого була здійснена передача/перерахування) за певний період?

Тому до проведення судово-економічної експертизи, разом з документом про призначення експертизи, експерту слід надати документи бухгалтерського та податкового обліку, які містять вихідні дані для вирішення поставлених питань. Такими документами можуть бути прибуткові та видаткові накладні, податкові накладні, ордери, звіти матеріально відповідальних осіб, картки складського обліку, касові книжки, матеріали інвентаризації, акти ревізій, таблиці, наряди, акти приймання виконаних робіт, трудові договори, розрахункові платіжні відомості,

виписки банку, платіжні доручення і вимоги, договори про матеріальну відповідальність, накопичувальні (оборотні) відомості, реєстри бухгалтерського обліку (журнали-ордери, меморіальні ордери, картки субконто та інші за балансовими рахунками), головні книги, реєстри податкових накладних, податкові декларації, баланси та інші первинні і зведені документи бухгалтерського та податкового обліку і звітності [107].

Якщо ведення бухгалтерського та податкового обліку здійснювалось в електронному вигляді, експерту надаються реєстри бухгалтерського та податкового обліку в роздрукованому вигляді, обов'язково завірені в установленому порядку. Додатково вони можуть бути надані на вимогу експерта на електронних носіях інформації, у формі, придатній для сприймання змісту людиною, та систематизованими в хронологічному порядку (за відповідними періодами) [107].

Для проведення дослідження необхідно надати оригінали документів або належним чином завірені їх якісні копії. Документи мають бути систематизованими в хронологічному порядку (за відповідними періодами), підшитими, прошнурованими та пронумерованими [107].

Наступним видом судових експертиз, що призначається і проводиться при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, є товарознавча.

Призначення судово-товарознавчих експертиз детально регламентовано чинним законодавством. Судова експертиза розглядається як процесуальна дія, суть якої полягає в науково обґрунтованому дослідженні товарів, робіт і послуг судовими експертами за дорученням учасників кримінального судочинства та суду з метою встановлення товарних характеристик. Важливість призначення та проведення даного виду експертиз є одним із головних критеріїв притягнення осіб до кримінальної відповідальності за злочини, пов'язані із незаконним використанням гуманітарної допомоги. Оскільки гуманітарна допомога в цей особливий час є необхідною для українців [65, с. 334-335].

Товарознавча експертиза, засади її призначення і проведення визначені за змістом розділу IV Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5 [107].

Відповідно до предмету дослідження, проводяться її такі різновиди:

1) Експертиза машин, обладнання, сировини та споживчих товарів.

До числа об'єктів товарознавчої експертизи належать: споживчі товари, обладнання та сировина. Об'єктами експертизи цього виду можуть бути й інші товари.

Основними завданнями товарознавчої експертизи, згідно Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, є:

- визначення вартості товарної продукції;
- визначення належності товарів до класифікаційних категорій, які прийняті у виробничо-торговельній сфері;
- визначення характеристик об'єктів дослідження відповідно до вимог Українського класифікатора товарів зовнішньої економічної діяльності;
- визначення змін показників якості товарної продукції;
- установлення способу виробництва товарної продукції: промисловий чи саморобний, підприємства-виробника, країни-виробника;
- визначення відповідності упакування і транспортування, умов і термінів зберігання товарної продукції до вимог чинних правил [107].

Орієнтовний перелік вирішуваних питань:

- яка вартість об'єктів дослідження на території України (із зазначенням дати, на яку необхідно провести оцінку)?
- яка вартість об'єктів дослідження при перетині митного кордону України (із зазначенням дати, на яку необхідно провести оцінку)?
- яке найменування та призначення товарів?

– чи відповідають маркувальні дані дійсним товарним характеристикам товару?

– чи відповідає якість виробу вимогам стандартів, технічних умов, наданим зразкам за органолептичними показниками?

– які дефекти має конкретний товар? Чи є ці дефекти істотними? Чи можлива реалізація (експлуатація) товару за наявності виявлених дефектів?

– які умови приймання, зберігання та відпуску товару?

– чи відповідає маркування та пакування товару вимогам нормативно-технічної документації або зразкам?

– яким підприємством і коли виготовлено товар (за умови наявності маркувальної інформації або відповідних супровідних документів)?

– яким характеристикам відповідає товар згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньої економічної діяльності?

– який розмір матеріальної шкоди, заподіяної власнику майна внаслідок пошкодження цього майна (при пожежі, залитті тощо)? [107].

У документі про призначення експертизи слід зазначити обставини кримінального провадження, за яким призначено експертизу.

Згідно Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, разом з документом про призначення експертизи експерту передається об'єкт дослідження. Громіздкі предмети досліджуються за місцезнаходженням. Якщо доступ до об'єктів обмежений, то слідчий, який призначив експертизу, зобов'язаний забезпечити експерту можливість їх огляду. Огляд за потреби проводиться у присутності сторін у справі. Важливо, що об'єкти дослідження направляються експерту в упаковці, що забезпечує їх збереження. Якщо перед експертом поставлено питання про вартість товару (майна), слідчий, який призначив експертизу, як правило, зазначає, станом на який час належить вирішувати поставлене питання [107].

На експертизу може бути поставлене питання про вартість відсутнього товару (майна). У таких випадках у документі про призначення експертизи (залучення експерта) зазначається про відсутність об'єкта та вказуються матеріали

справи, на підставі яких повинна проводитись експертиза (рахунки, товарно-транспортні накладні, описи в позовних заявах, протоколах допиту потерпілих тощо) [4].

2) Транспортно-товарознавча експертиза.

Згідно Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, перед транспортно-товарознавчою експертизою можуть ставитись питання про складові основного завдання або споріднені з ним, якщо такі питання пов'язані з придбанням та експлуатацією колісних транспортних засобів.

На вирішення може бути поставлено такий орієнтовний перелік питань:

- яка ринкова вартість колісного транспортного засобу на дату оцінки?
- яка вартість колісного транспортного засобу, його складових, що ввозяться на митну територію України, на дату оцінки?
- яке значення становить величина втрати товарної вартості колісного транспортного засобу на дату оцінки?
- яка утилізаційна вартість колісного транспортного засобу на дату оцінки?
- чи укомплектовано колісний транспортний засіб відповідно до нормативно-технічної документації підприємства-виробника? Якщо ні, то в чому саме полягає неукомплектованість? [107]

На дослідження експерту надаються колісні транспортні засоби та документація, що стосується його реєстрації, матеріали розслідування події, що призвела до матеріальної шкоди, а також документи, у яких зафіксовані інші вихідні дані, необхідні для вирішення поставленого питання.

Слідчий, який призначив експертизу, повинен забезпечити можливість огляду колісного транспортного засобу та належні безпечні умови (освітлення, вільний доступ, можливість огляду з різних боків тощо) [107].

3) Товарознавча експертиза військового майна, техніки та озброєння.

Орієнтовний перелік питань, що вирішуються:

- яке найменування та призначення наданого на дослідження об'єкта?

– яким підприємством і коли виготовлений наданий на дослідження об'єкт (за умови наявності маркувальної інформації або відповідних супровідних документів)?

– який рік виготовлення наданого на дослідження об'єкта? (вирішується комплексно з трасологічним дослідженням за умови наявності маркувальної інформації);

– яким характеристикам та властивостям відповідно до Українського класифікатора товарів зовнішньої економічної діяльності відповідає наданий на дослідження об'єкт?

– чи укомплектовано наданий на дослідження об'єкт відповідно до нормативно-технічної документації, якщо ні, то в чому саме полягає неукомплектованість або невідповідність?

– чи відповідає якісний стан об'єкта вимогам стандартів, технічних умов, наданим зразкам? Якщо ні, то в чому полягає така невідповідність? (Вирішується комплексно з відповідними фахівцями з ремонту та експлуатації подібного майна);

– які дефекти, ушкодження має наданий на дослідження об'єкт? Чи є ці дефекти істотними? Чи можлива експлуатація об'єкта за призначенням при наявності виявлених дефектів? (Вирішується комплексно з відповідними фахівцями з ремонту та експлуатації подібного майна);

– чи можуть бути усунуті виявлені у наданого на дослідження об'єкта дефекти та ушкодження, якщо так, то в який спосіб? (Вирішується комплексно з відповідними фахівцями з ремонту та експлуатації подібного майна)? [107]

– який ступінь зносу наданого на дослідження об'єкта?

– яка залишкова вартість об'єкта станом на визначену дату?

– яка ринкова вартість об'єкта станом на визначену дату (з урахуванням наданої експерту інформації щодо укладених угод купівлі-продажу аналогічних об'єктів на міжнародному ринку)?

– яка вартість ліквідації об'єкта станом на визначену дату?

– який розмір матеріального збитку, завданий у результаті пошкодження об'єкта, в тому числі з урахуванням наданої у розпорядження експерта калькуляції відновлювального ремонту?

– який розмір матеріального збитку, завданий в разі повного знищення об'єкта, в тому числі в результаті бойових дій? [107].

Вивчення кримінальних проваджень засвідчило, що під час досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги призначалися і проводилися такі основні види судових експертиз як економічна та товарознавча експертизи. Під час воєнного стану в Україні, подолання збройної агресії російської федерації, процес проведення даних судових експертиз оцінки значно ускладнився через неоднорідність гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, значні обсяги, різноманіття джерел походження, наявність у складі гуманітарних вантажів товарів, що були у використанні тощо.

3.4. Особливості взаємодії слідчого із правоохоронними органами та іншими суб'єктами під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги

Питання взаємодії слідчого із правоохоронними органами та іншими суб'єктами є надзвичайно важливими під час розслідування будь-якого кримінального правопорушення, а особливо – незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, внаслідок складного механізму реалізації протиправної діяльності та значного кола задіяних суб'єктів.

Ефективне розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, за нинішніх умов є результатом погоджених, спільних дій правоохоронних органів та їх представників. Питання організації й тактики взаємодії за даних умов вимагають ретельної дослідницької уваги [127, с. 326-331].

До розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, залучається широке коло правоохоронних органів. Безпосередньо підслідність кримінальних правопорушень за ст. 201-2 КК України віднесена до органів досудового розслідування Національної поліції України. Однак, враховуючи складний механізм реалізації протиправної діяльності, до процесу розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, у межах своєї компетенції, долучаються органи досудового розслідування Бюро економічної безпеки (БЕБ), Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Державне бюро розслідувань (ДБР).

Вказані обставини обумовлюють проведення дослідження даного питання, що враховуватиме особливості взаємодії за умови розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги на сучасному етапі розвитку України.

Концептуальні питання взаємодії слідчих та інших компетентних суб'єктів під час розслідування кримінальних правопорушень викладені у працях сучасних учених, зокрема: Г.П. Власової, В.Г. Дрозд, М. А. Погорецького, Д.Б. Сергеевої, О. В. Таран, Ю. М. Чорноус, В. М. Шевчука, В. Ю. Шепітька та ін.

Окремі актуальні питання реалізації взаємодії розглядалися у працях сучасних дослідників: М.Б. Головка [25], А.А. Патика [83], Г.П. Цимбал [145] та ін.

Однак, питання взаємодії слідчого із іншими компетентними суб'єктами – безпосередньо не розглядалося, що і обумовило вибір тематики наукового

дослідження.

Так, відповідно до Тлумачного словника сучасної української мови «взаємодія» – це взаємний зв'язок між предметами в дії, а також погоджена між ким-, чим-небудь [13, с. 125].

Вбачається, що взаємодія – це система, яка має діяльнісний вираз, структурними елементами якої є взаємодіючі суб'єкти, відносини, що виникають у процесі їх спільної діяльності, об'єкт, суб'єкти, мета та завдання цієї діяльності.

В. К. Весельський розглядав термін «взаємодія» як взаємозв'язок, спільні дії. При взаємодії можлива окрема кооперація (виконання працівником дізнання за дорученням слідчого слідчих дій; участь слідчого в розшукових діях гласного характеру тощо). Шляхом кооперації та взаємодії в розслідуванні здійснюється взаємозв'язок працівників різних підрозділів органу чи самостійних організації, які підпорядковуються різним відомствам [15, с. 41].

Відповідно, при розслідуванні незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги й відбувається координація між окремими представниками правоохоронних, інших державних органів, міжнародних та громадських організацій, окремими громадянами.

Вивчення практичної діяльності щодо розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги дозволяє виокремити такі загальні ознаки взаємодії:

- відповідність кримінальному процесуальному законодавству;
- полягає в узгодженій діяльності, співробітництві;
- здійснюється у найбільш доцільний і раціональний спосіб;
- поєднує різні способи, методи і прийоми реалізації діяльності (слідчі (розшукові), негласні слідчі (розшукові) дії, інші процесуальні дії та непроцесуальні заходи).

Діяльність слідчого головним чином полягає у проведенні регламентованих кримінальним процесуальним законодавством слідчих (розшукових) дій,

негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих безпосередньо на збирання і дослідження доказів. Однак, самотійно, без залучення допомоги інших компетентних практичних працівників, вирішити поставлені завдання неможливо.

Виходячи із проведених практичних досліджень, акцентуємо увагу на питаннях взаємодії під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги на кількох рівнях: підрозділу та відомства. Звісно, актуальними є питання взаємодії при розслідуванні даного кримінального правопорушення як на рівні держави, так і на міжнародному рівні, однак ця проблематика буде порушуватися за змістом наступних публікацій.

Взаємодія може реалізовуватися за участі різних компетентних суб'єктів, у тому числі оперативних працівників підрозділів різних відомств. Значною мірою така взаємодія буде реалізовуватися у складі слідчо-оперативних груп.

Л.Я. Гордін у межах дослідження сформував класифікацію слідчо-оперативних груп. У слідчій практиці використовуються слідчо-оперативні групи різних видів, які відрізняються: 1) за структурою; 2) за складом учасників (якісною і кількісною ознакою); 3) за відомчою приналежністю; 4) за часом функціонування; 5) за рівнем організації роботи; 6) за функціонально-цільовим призначенням (залежно від безпосередніх функцій, конкретних завдань і змісту діяльності) [26, с. 274].

Звернемо увагу на найбільш поширений вид взаємодії під час розслідування – у межах підрозділу.

Організована взаємодія слідчого з оперативно-розшуковими підрозділами забезпечує погодженість зусиль та єдність у вирішенні завдання розкриття і розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, особливо за наявності кваліфікуючих ознак кримінального правопорушення: вчинених попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або у великому розмірі (ч. 2 ст. 201-2 КК України) [72].

Зазначена взаємодія, реалізована за загального керівництва слідчим, водночас не передбачає службової підпорядкованості взаємодіючих підрозділів. Взаємодія за таких умов реалізується згідно узгодженого плану, але кожен суб'єкт вирішує свої завдання. Така взаємодія має систематичний характер.

Вивчення теоретичних та емпіричних джерел дозволило виокремити такі форми реалізації взаємодії під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги:

1. Взаємодія у межах підрозділу органу досудового розслідування. Вона може мати процесуальну і непроцесуальну форму виразу.

Передусім, мова йде про взаємодію із оперативними працівниками.

Процесуальні форми взаємодії, регламентовані чинним кримінальним процесуальним законодавством, здебільшого стосуються: передачі слідчому матеріалів про виявлені, шляхом проведення оперативно-розшукових заходів, ознаки правопорушення для вирішення питання про початок досудового розслідування; проведення слідчим процесуальних дій одночасно зі здійсненням оперативним підрозділом узгоджених оперативно-розшукових заходів; проведення оперативно-розшукових заходів у кримінальному провадженні з метою встановлення особи, яка вчинила злочин; виконання доручень слідчого щодо проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій; здійснення заходів щодо встановлення місцезнаходження підозрюваного, якого оголошено в розшук [9, с. 18–20]. До непроцесуальних форм взаємодії, відповідно належать заходи, які не передбачені у КПК, але на які є посилання у окремих відомчих нормативно-правових актах, та які фактично спрямовані на забезпечення ефективної узгодженості дій між підрозділами в процесі протидії злочинності: погоджене планування спільних слідчих, розшукових і оперативно-розшукових заходів; обмін взаємодіючих суб'єктів інформацією, що надходить за повідомленнями про вчинені й такі, що готуються, кримінальні правопорушення, а також з інших питань слідчої та оперативно-розшукової діяльності (зокрема, використання можливостей автоматизованих банків даних, криміналістичних та

оперативно-довідкових обліків тощо); консультації; спільний аналіз причин і умов, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, та обговорення можливості проведення профілактичних заходів; спільне використання техніки, засобів зв'язку і транспорту, що мають в своєму розпорядженні підрозділи; рекомендації тактики і методики розслідування при взаємодії [9, с. 18–20].

Як обґрунтовують А.В. Мирівська, Ю.Б. Комаринська, Л.Л. Патик, типовими різновидами процесуальної взаємодії при розслідуванні кримінальних правопорушень є [77, с. 448]:

1) Проведення оперативним підрозділом слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій за дорученням слідчого, під час яких оперативні працівники користуються повноваженнями слідчого (ст. 40 і 41 КПК України) [73].

2) Надання допомоги слідчому при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій, які потребують великого обсягу роботи або додаткових гарантій для осіб, які беруть у них участь;

3) Створення слідчо-оперативних груп для проведення слідчих (розшукових) дій (огляду місця події) та розслідування кримінальних правопорушень. Правовою основою даної діяльності є Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні 2017 року № 575 (далі – Інструкція) [104].

Також, у межах підрозділу, реалізується взаємодія із спеціалістом-криміналістом, співробітниками підрозділів превентивної діяльності та ін. Заслуговує на увагу питання взаємодії із експертом, зокрема працівником Експертної служби МВС України.

У контексті розглядуваної проблематики, заслуговують на увагу питання взаємодії, залучення працівників Експертної служби МВС України до розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Дана проблематика висвітлювалася у працях таких вчених: І. В. Пирога «Теоретичні основи експертної діяльності органів внутрішніх справ» [85]; С.І. Перліна

«Правові та організаційні особливості взаємодії слідчого з підрозділами Експертної служби МВС України» [84, с. 270-277]; Ю. О. Пілюкова «Окремі питання взаємодії та нормативно-правового врегулювання діяльності Експертної служби МВС України та підрозділів досудового розслідування Національної поліції України в умовах реформування системи МВС України» [86, с. 13-19] та ін.

Правовою підставою такої взаємодії є Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події, затверджена наказом МВС України від 3 листопада 2015 року № 1339 [106].

Отже, згідно розд. II Інструкції «Організація взаємодії при надходженні до органу, підрозділу поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та реагуванні на них», слідчо-оперативні групи (далі – СОГ) створюються при чергових частинах органів та підрозділів поліції. Склад цих груп формується з числа працівників поліції відповідно до графіка чергування, затвердженого керівником органу, підрозділу поліції та погодженого з керівником органу досудового розслідування (дівання). До складу СОГ включаються слідчий (дівнавач), працівник оперативного підрозділу, спеціаліст-криміналіст, а також (за необхідності) кінолог зі службовим собакою. Слідчий є старшим СОГ, а в разі включення до складу СОГ замість слідчого дівнавача старшим СОГ є дівнавач. Завданням СОГ є виявлення, фіксація, вилучення та пакування слідів кримінального правопорушення, речових доказів, установлення свідків та потерпілих, з'ясування обставин кримінального правопорушення, що мають значення для всебічного, повного і неупередженого їх дослідження та встановлення осіб, які його вчинили (п. 5, п. 6 розд. II Інструкції) [104].

Відповідно до розд. IV Інструкції «Створення СОГ для досудового розслідування кримінальних правопорушень», для усебічного, повного і неупередженого досудового розслідування у складних та великих за обсягом кримінальних провадженнях, а також щодо тяжких та особливо тяжких злочинів, учинених в умовах неочевидності, кримінальних правопорушень, які набули

суспільного резонансу або учинені на території декількох адміністративно-територіальних одиниць України, утворюються СОГ [104].

Важливо, що під час розслідування застосовуються слідчо-оперативні групи відповідно до їх функціонально-цільового призначення:

- а) чергові, які створюються при чергових частинах для розкриття та розслідування злочинів, що вчинюються протягом доби (чергова або змінна СОГ);
- б) які створюються для проведення однієї об'ємної і складної слідчої дії або окремої тактичної операції;
- в) які створюються для розкриття і розслідування конкретного злочину;
- г) спеціалізовані які створюються для розкриття та розслідування певної категорії злочинів;
- д) зональні, які створюються для розкриття та розслідування злочинів, що вчиняються на певній території чи певному об'єкті [26, с. 277-278].

Аналіз емпіричних джерел засвідчив (додаток А), що у практичній діяльності під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, використовуються такі основні види слідчо-оперативних груп відповідно до їх функціонально-цільового призначення:

- які створюються для проведення однієї об'ємної і складної слідчої (розшукової) дії (огляд місця події, обшук) або тактичної операції (вважають 87,5% опитаних слідчих, 83,3% детективів);
- які створюються для розкриття і розслідування конкретного кримінального правопорушення (83,3% слідчих, 86,1 детективів);
- чергові, які створюються при чергових частинах для розкриття та розслідування злочинів, що вчинюються протягом доби (чергова або змінна СОГ) (86,1% слідчих, 80,5% детективів).

Наступні дослідження надали підстави підсумувати, що у межах підрозділу органу досудового розслідування під час кримінального провадження щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги,

благодійних пожертв або безоплатної допомоги, були реалізовані такі форми взаємодії:

- діяльність у складі слідчо-оперативних груп (відповідно до функціонально-цільового призначення, а саме: для проведення слідчих (розшукових) дій; розкриття кримінальних правопорушень під час добового чергування; розкриття і розслідування конкретного кримінального правопорушення (100 % слідчих, 100% детективів);

- виявлення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (65,3 % слідчих, 77,8% детективів);

- спільне переведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій та непроцесуальних заходів (87,5 % слідчих, 80,5% детективів);

- виконання доручень слідчого (98,6 % слідчих, 44,4% детективів);

- обмін інформацією (100 % слідчих, 100% детективів) та ін.

Слід підкреслити значення взаємодії, яка реалізується на міжвідомчому рівні, між практичними підрозділами різних правоохоронних органів.

Наразі, відповідно до статті 216 КПК України [73], підслідність кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» віднесена до слідчих органів Національної поліції України, які здійснюють досудове розслідування вказаних кримінальних правопорушень. Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», поліція відповідно до покладених на неї завдань «здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності» [111].

Своєю чергою, детективи Бюро економічної безпеки [94] здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень підслідних БЕБ, що пов'язані з гуманітарною допомогою [71].

В. М. Шевчук влучно відзначає, що у сучасних умовах перспективними напрямками удосконалення діяльності БЕБ України є: використання спеціальних та криміналістичних знань при виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень економічної спрямованості; взаємодія детектива та аналітика БЕБ України із іншими органами правопорядку та суб'єктами такої взаємодії, включаючи міжнародне співробітництво; розроблення та впровадження інноваційних криміналістичних продуктів та інформаційних технологій у сферу протидії цієї категорії кримінальних правопорушень; виявлення, нейтралізація та подолання протидії розслідуванню таких кримінальних правопорушень; запровадження дієвих механізмів інформаційно-аналітичного забезпечення, включаючи створення Аналітичного центру та Центру обміну інформацією; підготовка та підбір висококваліфікованих та професійних кадрів, тобто належне кадрове забезпечення; науково-методичне забезпечення ефективної роботи новоствореного правоохоронного органу; удосконалення законодавчого забезпечення та розроблення теоретико-практичних засад криміналістичного забезпечення діяльності БЕБ України тощо [160, с. 122].

Національне антикорупційне бюро України [110] наголосило про контроль з боку керівництва досудового розслідування у кожному кримінальному провадженні щодо можливих протиправних дій із гуманітарною допомогою (п. 12 Постанови) [109].

Державне бюро розслідувань [102] зазначило, що його слідчі здійснюють розслідування у кримінальних провадженнях щодо фактів можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави [21]).

Таким чином, до розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, залучається широке коло

правоохоронних органів. Безпосередньо підслідність кримінальних правопорушень за ст. 201-2 КК України віднесена до Національної поліції України. Однак, до враховуючи складний механізм реалізації протиправної діяльності, до процесу розслідування досліджуваного виду кримінальних правопорушень, у межах своєї компетенції, долучаються органи досудового розслідування БЕБ, НАБУ, ДБР.

Однак, слід зауважити, що ряд важливих питань, які зачіпають сферу взаємодії правоохоронних органів (НПУ, БЕБ, НАБУ, ДБР) під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, вимагають вирішення. Так, слід приділити увагу реалізації методу координації, а також використання взаємного інформування правоохоронних органів під час розслідування чи реалізації інших заходів, що стосуються виявлення, документування, розкриття, розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги здійснення фінансових розслідувань тощо. Ситуація ускладнюється тим, що ми досліджуваними правоохоронними органами відсутні субординаційні зв'язки, відносини підпорядкування. Таким чином, така взаємодія вимагає розвитку методу координації, створення атмосфери ділового співробітництва.

Тому увага суспільства, державних органів, правоохоронних органів, міжнародних організацій до проблематики – є гострою [127, с. 326-331].

Отже, взаємодія суб'єктів під час незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, повинна відповідати таким вимогам: реалізовуватися з дотриманням нормативно-правових актів, відповідно до «духу» і «букви» закону; бути узгодженою між суб'єктами взаємодії (щодо учасників, поставлених завдань і особливостей їх досягнення, термінів проведення заходів); забезпечувати керівну й організуючу роль слідчого; проводитися з урахуванням особливостей слідчих ситуацій, за дотримання криміналістичних рекомендацій. Також успіх взаємодії

залежить від активності та ініціативності її учасників, за атмосфери поваги та ділового співробітництва.

Висновки до третього розділу

1. Ситуаційний метод відображає унікальність кожної ситуації, що складається, але із урахуванням повторюваності, схожості загальних рис і елементів, що створює умови для їх типізації, як наукового рівня узагальнення.

Ще один практичний вираз – це формування алгоритмів вирішення типових слідчих ситуацій, побудова алгоритмів процесуальних дій, оперативно-розшукових заходів та ін., у тому числі з використанням комп'ютерних програм та інших можливостей криміналістичної техніки та методів кримінального аналізу.

Обґрунтовано, що хоча у науковій літературі є усталеною точка зору про формування у методиці розслідування кримінальних правопорушень саме *типових слідчих ситуацій*, однак, у контексті нашого дослідження, обрано підхід не обмежуватися слідчими ситуаціями, а розглянути проблематику під кутом зору ширшого поняття – *криміналістичних ситуацій*.

Змодельовано криміналістичні ситуації відносно окремих критеріїв класифікації під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

1) залежно від можливостей досягнення мети і завдань розслідування – сприятливі та несприятливі слідчі ситуації.

2) залежно від кількості завдань розслідування, епізодів протиправної діяльності у кримінальному провадженні – прості та складні слідчі ситуації.

Різновидом криміналістичних ситуацій є слідчі ситуації, які характеризують процес досудового розслідування на певному етапі реалізації. У криміналістиці сформувалася теоретична концепція щодо тлумачення змісту поняття «слідча ситуація», відповідно до якої вона складається із об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Слідчі ситуації щодо розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги класифіковано наступним чином: за формою виразу (об'єктивна (реальна), суб'єктивна слідча ситуація); за ступенем інформаційної визначеності (проста та складна слідча ситуація); за ступенем збігу цілей в учасників розслідування (конфліктна та безконфліктна); за ступенем складності організаційних питань (організаційно упорядкована слідча ситуація, організаційно неупорядкована ситуація); за кількістю елементів, що визначають характер слідчої ситуації (комплексні ситуації, спрощені ситуації) та ін.

2. Надано теоретичні положення та практичні рекомендації щодо тактики обшуку, огляду та допиту як найбільш поширених слідчих (розшукових) дій, які проводяться під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Підкреслено значення підготовчої стадії проведення обшуку, під час якої слідчий визначає перелік об'єктів, на виявлення і вилучення яких спрямований обшук (документи бухгалтерського обліку, інша службова документація, документи з ознаками підробки; речі (товари гуманітарної допомоги), засоби комп'ютерної техніки та ін.).

З метою повної фіксації протиправної діяльності підозрюваного та співучасників вчинення кримінального правопорушення, запропоновано проведення тактичних операцій «груповий обшук», «первинний обшук – повторний обшук».

Огляд як слідча (розшукова) дія щодо розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, серед всіх його різновидів, може бути застосований до будь-якої речі, що охоплюється предметом посягання (продовольство, санітарно-гігієнічні засоби, лікарські засоби та медичні вироби, одяг/взуття, технічні засоби, транспортні засоби, паливо та ін). Для кожного із цих предметів криміналісткою сформовані актуальні практичні рекомендації щодо проведення огляду.

Важливе значення під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги має допит свідків. До типового кола свідків у кримінальних провадженнях щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, щодо отримання показань котрих буде проведено слідчу дію допит, належать:

- особи, які брали участь у вчиненні предикатних кримінальних правопорушень, але не є співучасниками використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (наприклад, вчинили службове підроблення);

- особи, які хоча і долучалися до операцій з незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, але не усвідомлювали протиправний характер дій (працівники бухгалтерії, складних приміщень, водії);

- працівники державних органів – про порядок реєстрації суб'єктів господарювання, дотримання вимог чинного законодавства щодо порядку дій із гуманітарною допомогою, благодійними жертвами або безоплатною допомогою;

- представники благодійних та волонтерських організацій, фондів, як вітчизняні, так і міжнародні, які займалися збором, організацією постачання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги;

- працівники митних органів – про обставини оформлення митних декларацій щодо виконання зовнішньоекономічних операцій;

- працівники податкової інспекції – про обставини оформлення звітних документів та документів на одержання певних пільг, відшкодувань тощо;

- бухгалтерські працівники та інші посадові особи суб'єктів господарювання, які здійснювали облік господарської діяльності та складали звітність;

- підставні особи, які вказані як засновники, керівники або працівники фіктивних фірм;

– особи, яким відома будь-яка інформація щодо обставин події – родичі, близькі знайомі, друзі підозрюваного, а також добросовісні набувачі предметів гуманітарної допомоги.

Власне допит підозрюваного проводяться із застосуванням низки тактичних прийомів, й головним чином які спрямовані на подолання протидії, намірам надати завідомо неправдиві показання.

3. Під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги найчастіше проводяться економічна та товарознавча експертизи. У межах підрозділу був проведених їх детальний розгляд.

Проведення економічної експертизи регламентовано розділом III Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 8 жовтня 1998 р. № 53/5.

Переважно мова йде про такий її різновид як експертиза документів бухгалтерського обліку, оподаткування і звітності.

Її основними завданнями є визначення: документальної обґрунтованості розміру нестачі або надлишків товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів на підприємствах, в установах, організаціях і їх структурних підрозділах та періоду їх утворення; документальної обґрунтованості оформлення операцій з одержання, зберігання, виготовлення, реалізації товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів, основних засобів, надання послуг; документальної обґрунтованості відображення в обліку операцій з основними засобами, товарно-матеріальними цінностями, грошовими коштами, цінними паперами та іншими активами та ін.

Також як вид судово-економічної експертизи може проводитися експертиза документів про економічну діяльність підприємств й організацій та експертиза документів фінансово-кредитних операцій.

4. Під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги,

у порядку реалізації взаємодії, залучаються такі основні види слідчо-оперативних груп відповідно до їх функціонально-цільового призначення:

– які створюються для проведення однієї об'ємної і складної слідчої (розшукової) дії (огляд місця події, обшук) або тактичної операції (вважають 87,5% опитаних слідчих, 83,3% детективів);

– які створюються для розкриття і розслідування конкретного кримінального правопорушення (83,3% слідчих, 86,1 детективів);

– чергові, які створюються при чергових частинах для розкриття та розслідування злочинів, що вчинюються протягом доби (чергова або змінна слідчо-оперативна група) (86,1% слідчих, 80,5% детективів).

Вказана взаємодія є складною, й повинна відповідати таким вимогам: реалізовуватися з дотриманням нормативно-правових актів, відповідно до «духу» і «букви» закону; бути узгодженою між суб'єктами взаємодії (щодо учасників, поставлених завдань і особливостей їх досягнення, термінів проведення заходів); забезпечувати керівну й організуючу роль слідчого; проводитися з урахуванням особливостей слідчих ситуацій, за дотримання криміналістичних рекомендацій. Також успіх взаємодії залежить від активності та ініціативності її учасників, за атмосфери поваги та ділового співробітництва.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення, проведено емпіричні дослідження та запропоновано вирішення нового наукового завдання, суть якого полягає у формуванні криміналістичної характеристики, виокремленні теоретичних засади та наданні практичних рекомендацій щодо особливостей розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

За результатами здійсненого дослідження сформульовано такі висновки:

1. Опрацьовано праці вчених, які досліджували питання розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (В. П. Латишев, В. М. Шевців), і доробок науковців, які розглядали розслідування суміжних кримінальних правопорушень (Л. І. Аркуша, В. А. Журавель, С. С. Чернявський). Констатовано потребу в подальших наукових напрацюваннях та виокремлено напрями наукового пошуку.

Обґрунтовано, що необхідність наукового дослідження розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги пов'язана з потребою у виконанні низки практичних завдань (що підтверджено думкою опитаних практиків): з'ясування розгалуженого механізму реалізації протиправної діяльності (90,3 % слідчих, 83,3 % детективів); встановлення даних про всіх співучасників учинення кримінального правопорушення, дій кожного з них під час реалізації протиправних дій (86,8% слідчих, 86,1 % детективів); викриття корупційних механізмів, системи «кругової поруки» під час реалізації протиправної діяльності, її окремих складових (70,8 % слідчих, 88,9 % детективів); з'ясування даних про осіб, які безпосередньо не вчиняли протиправних дій та прямо не сприяли їх реалізації, але були обізнані з протиправною діяльністю суб'єктів, «закривали» очі на такі факти, не повідомляли компетентним суб'єктам, таким чином опосередковано сприяючи реалізації протиправного умислу (55,6 % слідчих, 72,2 % детективів); розкриття механізмів

приховування кримінального правопорушення на всіх етапах (52,8 % слідчих, 74,4 % детективів); викриття системи протиправної діяльності не лише в Україні, а й на території іноземних держав (48,6 % слідчих, 66,7 % детективів) тощо.

2. Сформовано систему нормативно-правових актів, що визначають правові засади криміналістичної характеристики та забезпечують правове регулювання розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги:

а) нормативно-правові акти, які визначають інститут благодійництва та надання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги як інституту соціальної та правової держави, регламентують порядок реалізації відповідної процедури (Конституція України, закони України «Про гуманітарну допомогу», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про волонтерську діяльність», Положення про автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 року № 927);

б) нормативно-правові акти, які визначають кримінальну відповідальність за дії з незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та засади кримінального провадження за цими фактами (КК та КПК України);

в) нормативно-правові акти, що регламентують діяльність уповноважених органів та інших компетентних суб'єктів щодо виконання завдань кримінального провадження за фактами незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (закони України «Про Національну поліцію», «Про Бюро економічної безпеки», «Про оперативно-розшукову діяльність» та ін.);

г) нормативно-правові акти, які регламентують окремі аспекти реалізації кримінального провадження за фактами незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги і стосуються: особливостей взаємодії слідчого з іншими суб'єктами в процесі кримінального провадження (Інструкція з організації взаємодії органів

досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затверджена наказом МВС України від 7 липня 2017 року № 575, Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України, затверджена наказом МВС України від 6 липня 2017 року № 570); використання спеціальних знань під час кримінального провадження (Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України, затверджена наказом МВС України від 17 липня 2017 року № 591, Інструкція з формування та ведення інформаційної підсистеми «СЛІД» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», затверджена наказом МВС України від 16 березня 2020 року № 257 та ін.);

д) нормативно-правові акти, які регламентують особливості кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги та засади кримінального провадження щодо даних фактів за умов воєнного стану в Україні (ч. 3 ст. 201-2 КК України, яка передбачає підвищену міру кримінальної відповідальності щодо дій, передбачених ч. 1 або ч. 2 ст. 201-2 КК України, вчинених організованою групою або в особливо великому розмірі, або під час надзвичайного або воєнного стану; постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану» від 5 вересня 2023 року № 953).

Попри проведену систематизацію, проблематику не можна вважати вичерпаною з огляду на постійні зміни як законодавства, так і правозастосовної практики, що перебувають у безперервному взаємозв'язку.

3. Зазначено, що механізм вчинення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, нерідко характеризується виходом протиправної діяльності за межі однієї держави, набуттям злочинністю транснаціонального характеру й необхідністю застосування

заходів міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні. Одним з ефективних механізмів розслідування транснаціональних кримінальних правопорушень визнано створення та діяльність спільних слідчих груп.

Правовою основою діяльності спільних слідчих груп є положення міжнародних договорів України (Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року, Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 2001 року, Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року, Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво від 14 грудня 2016 року) та положення національного законодавства (ст. 571 КПК України).

З боку України до складу спільних слідчих груп можуть включатися представники органів, уповноважених на проведення фінансових розслідувань. Це – Національна поліція України, Національне антикорупційне бюро України, Бюро економічної безпеки України, Державне бюро розслідувань, які протидіють кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності. Констатовано важливість залучення до складу спільних слідчих груп представників експертних установ (Експертної служби МВС України, науково-дослідних інститутів судових експертиз Міністерства юстиції України).

З боку іноземних партнерів, окрім власне представників правоохоронних органів залучених іноземних держав, слід використовувати допомогу профільних міжнародних організацій у сфері фінансових розслідувань. Ідеться про спеціальні міжнародні організації, правоохоронні підрозділи, які діють у світовому чи регіональному масштабі з метою протидії відмиванню коштів. Передусім, це FATF (міжурядовий орган, який визначає стандарти та розробляє політику з метою боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму). Також залучають представників Інтерполу та Європолу (як центрального рівня, так і на рівні держав).

Обґрунтовано доцільність розроблення спеціального нормативно-правового акта, наприклад, міжвідомчої інструкції чи спеціального порядку, що регламентуватиме порядок взаємодії учасників спільних слідчих груп під час

розслідування різних видів кримінальних правопорушень, зокрема пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

4. Криміналістичну характеристику незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги визначено як інформаційну модель, що охоплює систему ознак певного виду (групи) кримінальних правопорушень, які посягають на сферу благодійництва, і визначає алгоритм дій слідчого щодо встановлення її елементів: предмета посягання, способу вчинення кримінального правопорушення, обстановки та слідової картини події, особи правопорушника.

Основи тлумачення предмета кримінального правопорушення розкрито в положеннях законів України «Про гуманітарну допомогу» та «Про благодійну діяльність та благодійні організації». Ураховано також положення інших нормативно-правових актів, теоретичні й емпіричні джерела.

На підставі результатів проведеного емпіричного дослідження встановлено, що предметом кримінального правопорушення є: продовольство (67,4 % слідчих і 69,4 % детективів); санітарно-гігієнічні засоби (66,7 та 72,2 % відповідно); лікарські засоби та медичні вироби (62,5 та 75,0 %); одяг/взуття (47,2 та 55,5 %); технічні засоби (48,6 та 44,4 %); транспортні засоби (62,5 та 72,2 %); паливо (27,8 та 27,7 %); інше (9,0 та 22,2 %).

З'ясовано, що гуманітарна допомога буде визнаватися предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК України, за умови відповідності всім визначеним нормативно-правовим актам ознакам, зокрема Порядку пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2023 року № 953, оформлення згідно з декларацією про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою, відомості про котру містяться в автоматизованій системі реєстрації гуманітарної допомоги або в паперовій формі безпосередньо в пункті пропуску через державний кордон України. Вимоги щодо відповідності вимогам

нормативно-правових актів України стосуються й благодійних пожертв або безоплатної допомоги як предмета протиправного посягання.

5. Завдяки проведенню емпіричних досліджень отримано такі дані щодо способу незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: а) по-перше, продаж товарів чи предметів гуманітарної допомоги (на думку 56,9 % слідчих, 66,7 % детективів); б) використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги – розпорядження даними активами не за цільовим призначенням (22,2 % слідчих, 19,4 % детективів); в) укладання інших правочинів щодо розпорядження вказаними предметами (20,8 % слідчих, 13,9 % детективів).

Зауважено, що характеристика способу реалізації протиправного умислу залежить від таких особливостей: а) вчинення протиправних дій повторно; б) вчинення протиправних дій за попередньою змовою групою осіб або службовою особою з використанням службового становища; в) вчинення протиправних дій організованою групою; г) вчинення протиправних дій у значному розмірі, особливо великому розмірі, особливо великому розмірі; д) вчинення під час надзвичайного або воєнного стану.

Вивчення кримінальних проваджень (за ст. 201-2 КК України) продемонструвало вчинення кримінального правопорушення шляхом безпосередньої реалізації такого способу дій: а) продаж, інше незаконне використання (особисте безоплатне користування), укладення правочинів щодо розпорядження гуманітарною допомогою у вигляді транспортних засобів, що призначалися для потреб підрозділів, залучених до подолання збройної агресії російської федерації (57,1 %); б) продаж гуманітарної допомоги, що призначалася для військових потреб у вигляді амуніції, військового спорядження, комп'ютерної техніки, оптичних приладів, засобів зв'язку та РЕБ, зарядних станцій, генераторів, автозапчастин, дронів (35,7 %); в) продаж, інше незаконне використання гуманітарної допомоги у вигляді товарів медичного призначення, тактичних аптечок, медико-соціального обладнання та оснащення, що передається для реабілітаційних цілей (21,4 %); г) продаж, інше незаконне використання продуктів

харчування, напоїв, засобів гігієни для військових, одягу та взуття для соціально незахищених громадян, багатодітних родин, дітей-сиріт (30,3 %). Протиправне діяння за характером посягання може об'єднувати декілька способів реалізації протиправного умислу, мати різні предмети посягання.

6. Зазначено, що під час характеристики обстановки вчинення кримінального правопорушення принциповим є встановлення всіх складових, об'єктивних обставин і суб'єктивних умов, які сприяли реалізації протиправного умислу.

Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги реалізується у відповідних сферах суспільних відносин, що визначає особливості обстановки вчиненого кримінального правопорушення. Зокрема, ідеться про такі сфери:

а) надання допомоги підрозділам Збройних Сил України, МВС України, Державної спеціальної служби транспорту, Національної поліції України, Національної гвардії України, Державній прикордонній службі України, Державній службі України з надзвичайних ситуацій, Державній міграційній службі України, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, іншим державним органам, які входять до складу сектору безпеки й оборони України, а також для використання військовослужбовцями з метою забезпечення проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки та оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації, інших військових формувань;

б) надання допомоги органам державної влади під час дії правового режиму воєнного стану для сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення;

в) надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок війни: людям, які перебувають у безпосередній близькості до зони бойових дій; внутрішньо переміщеним особам; постраждалим від війни громадам; мешканцям і громадам деокупованих міст і сіл.

Особливу увагу приділено наданню допомоги вразливим категоріям громадян: багатодітним сім'ям; самотнім батькам/опікунам, що проживають

разом з дітьми; вагітним і мамам малолітніх дітей; самотнім людям похилого віку; людям з інвалідністю; важкохворим та ін.

Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги вчиняють переважно в прикордонних регіонах (зони розмитнення товарів і зони ведення бойових дій).

Встановлено, що час реалізації протиправних дій обумовлений дією правового режиму воєнного стану, а безпосередньо часовий момент вчинення протиправних дій пов'язаний з моментом перетину державного кордону України й декларування товарів (речей) як гуманітарної допомоги, наступні стадії реалізації протиправної діяльності пов'язані з порядком роботи підприємств, установ, організацій, торгівельних мереж тощо.

Слідова картина кримінальних правопорушень за ст. 201-2 КК України включає три блоки слідової інформації:

а) матеріальні сліди (зазначили 100 % опитаних) – трасологічні сліди-відображення, сліди пальців рук, сліди взуття, документи, рукописні тексти, предмети-носії ДНК інформації, власне товари (речі) гуманітарної допомоги, предмети благодійних пожертв або безоплатної допомоги, транспортні засоби, залишки упакування товарів тощо;

б) ідеальні сліди (на думку 97,2 % слідчих та 88,9 % детективів) – показання підозрюваного (обвинуваченого), свідка, потерпілого. Отримуються шляхом проведення вербальних слідчих (розшукових) дій з дотриманням організаційно-тактичних і психологічних засад проведення;

в) електронні (цифрові) сліди (96,5 % слідчих, 97,2 % детективів) – слідова інформація, яка виявляється, фіксується, вилучається, досліджується за допомогою цифрових (електронних) методів і засобів та зафіксована в електронній (цифровій) формі на матеріальному носії.

7. Доведено, що особа правопорушника за ст. 201-2 КК України – це будь-яка особа, яка наділена всіма обов'язковими ознаками (шістнадцятирічний вік, осудність, фізична особа). У ч. 2 ст. 201-2 КК України виділено також і

спеціального суб'єкта – службову особу, яка у своїй протиправній діяльності використовує службове становище.

З'ясовано криміналістично значущі ознаки особи правопорушника:

а) біологічні ознаки: стать (чоловіки (80,4 % кримінальних проваджень), жінки (19,6 %)); вік (16–25 років (8,9 %), 25–45 років (44,6 %), 45–60 років (33,9 %), 60 років і старші (12,5 % кримінальних проваджень)); фізичні ознаки (фізично здоровий (82,1 %), має серйозні вади здоров'я (17,8 %));

б) соціальні ознаки: суспільний статус (одружений (заміжня) (87,5 %); має на утриманні неповнолітніх дітей (75,0 %); освіта (вища (32,1 %), середня спеціальна (53,8 %), базова середня освіта (13,3%)); працевлаштування (працює офіційно в Україні (57,1 %), працює офіційно в іноземній державі (7,1 %); офіційно не працює (35,7 %)); наявність злочинного досвіду (попередня судимість є (14,3 %), раніше не судимий (85,7 %));

в) ознаки спеціального суб'єкта: службова особа (33,9 % кримінальних проваджень);

г) наявність співучасті під час учинення кримінального правопорушення: вчинено одноособово (8,9 %); кримінальне правопорушення вчинено як група осіб за попередньою змовою (57,1 %); організованою групою (25,0 %).

З особою правопорушника тісно пов'язане питання особи потерпілого. Як засвідчило вивчення кримінальних проваджень, лише в окремих випадках наявна особа потерпілого (16,1 %). Це пов'язано з тим, що потрібно встановити конкретну особу – набувача гуманітарної допомоги – фізичну або юридичну особу, яким ця допомога внаслідок вчиненого кримінального правопорушення не надалася, що спричинило збитки для конкретної особи.

8. Обґрунтовано використання ситуаційного методу як методу пізнання під час побудови криміналістичної характеристики та визначення особливостей розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Криміналістичні ситуації (ті, що складаються у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення і необхідності його розслідування), залежно від

сфери їх виникнення (діяльності суб'єктів) розподілено на такі, що виникають: у сфері реалізації протиправної діяльності; у сфері оперативно-розшукової діяльності; у сфері кримінальної процесуальної діяльності; у сфері криміналістичної діяльності.

Криміналістичні ситуації у сфері реалізації протиправної діяльності є складовими її криміналістичної характеристики, вивчення яких має важливе значення, залежно від етапів механізму протиправної діяльності (підготовка, вчинення, приховування).

Криміналістичні ситуації у сфері реалізації протиправної діяльності щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, класифіковано на:

1) ситуації, що передують вчиненню кримінального правопорушення (виникнення задуму щодо протиправної діяльності; вивчення нормативно-правової основи щодо порядку оформлення гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги; пошук варіантів реалізації речей гуманітарної допомоги; підбір співучасників);

2) ситуації вчинення кримінального правопорушення (суб'єкт кримінального правопорушення взаємодіє з навколишнім світом і реалізує протиправний намір. Відбувається оцінка ситуації. Саме через оцінку ситуації, відбувається взаємозв'язок між складовими криміналістичної характеристики кримінального правопорушення, а саме: протиправною діяльністю та ситуаціями, що складаються до, після та в момент вчинення кримінального правопорушення. У цьому виявляється індивідуальність кожної ситуації, оскільки кожен із співучасників кримінального правопорушення оцінює її по-своєму, і саме це накладає специфіку на її виникнення та подальший розвиток);

3) ситуації, що склалися після вчинення кримінального правопорушення (завершує протиправну діяльність, наступними є криміналістичні ситуації розслідування). На цій стадії відбувається знищення/приховування слідів кримінального правопорушення, зокрема шляхом інсценування господарських операцій, фальсифікації документів та ін.

Криміналістичні ситуації у сфері оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної, криміналістичної діяльності класифіковано на: ситуації початкового етапу розслідування; ситуації наступного етапу розслідування; ситуації завершального етапу розслідування.

Розглянуто систему криміналістичних ситуацій щодо їх зв'язку з етапом діяльності (як протиправної, так і її розслідування), які з урахуванням часу виникнення можна поділити на вихідні (початкові), проміжні та кінцеві.

9. Розкрито особливості тактики проведення окремих, найбільш поширених слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Це: 1) обшук (98,2 % кримінальних проваджень), а саме обшук житла та іншого володіння особи (83,9 %), підприємств, установ, організацій (66,1 %); особистий обшук особи (7,1 %); 2) огляд (100 % кримінальних проваджень), а саме огляд місця події (73,2 %), речей (67,8 %), документів (87,5 %), комп'ютерних даних (71,4 %); 3) допит (100 % кримінальних проваджень), а саме допит свідків (100 %) та підозрюваних (100 %);

Вивчення кримінальних проваджень дозволило виокремити такі дані щодо місць проведення обшуків за досліджуваних умов: а) місце проживання підозрюваного, місце проживання близьких йому осіб, а також місце проживання співробітників установи (організації), до діяльності котрої належать питання забезпечення гуманітарною допомогою, благодійними жертвами або безоплатною допомогою) (78,6 %); б) офісні та складські приміщення, які перебувають у розпорядженні благодійних, волонтерських та інших організацій (48,2 %); в) відкриті ділянки місцевості, де зберігаються товари гуманітарної та благодійної допомоги (37,5 %); г) інші місця, пов'язані з подією кримінального правопорушення (дачі, гаражі, транспортні засоби) (19,6 %).

Обшук за досліджуваних умов переважно відбувався за умов конфліктної слідчої ситуації: обшукувані застосовували різні заходи протидії (як явні, так і приховані), переховували речі, які цікавлять слідство, не дотримувалися вказаних слідчим правил проведення обшуку (на думку 86,1 % слідчих, 88,9 % детективів).

Огляд документів передбачає проведення їх криміналістичного аналізу. Відбувається загальна оцінка документа – чи має він усі необхідні реквізити, чи відповідає встановленій формі. Реквізити документів визначаються у відомчих нормативно-правових актах, внутрішній документації підприємств, установ, організацій. Перед проведенням огляду слідчому слід з ними попередньо ознайомитися. Також варто оцінити достовірність реквізитів, узгодженість змісту документу із функціональними обов'язками. Для успішного виконання поставлених завдань слід залучати допомогу спеціаліста-криміналіста. Огляду підлягають і такі документи, як інвентаризаційний номер гуманітарної допомоги, звіт про наявність і розподіл гуманітарної допомоги та інші документи, що супроводжують процес отримання й оформлення відповідних товарів (речей).

Допит є найбільш поширеною слідчою (розшуковою) дією і відносно розслідуваного кримінального правопорушення проводився у 100 % випадків. Ідеться про допит свідка (100 %), допит підозрюваного (100 %), допит потерпілого (16,1 % кримінальних проваджень).

Ураховуючи складність механізму кримінального правопорушення, допит учасників кримінального провадження був як первинний (100 % кримінальних проваджень), так і додатковий (85,7 %) або повторний (21,4 %). Це обумовлено такими обставинами: а) механізм злочинної діяльності таких протиправних діянь здебільшого характеризується наявністю сукупності кримінальних правопорушень; б) більша частина досліджуваних кримінальних правопорушень вчинена у співучасті, зокрема організованою групою; в) ускладнює предмет допиту вчинення кримінального правопорушення службовою особою або у великому розмірі; г) допитуваними є особи, які мають спеціальну економічну, юридичну освіту або професійну підготовку; д) запорукою успішного проведення допиту є вивчення нормативно-правового регулювання інституту гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги й документів, які супроводжують цей процес. За консультаціями і роз'ясненнями, на стадії підготовки до допиту, слідчий може звернутися до відповідних спеціалістів. Це вимагає від слідчого

комплексного підходу до організації допиту з метою з'ясування обставин, що підлягають доказуванню (ст. 91 КПК України).

10. Під час досудового розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги проводилися такі види судових експертиз: почеркознавча (19,6 % кримінальних проваджень); технічна експертиза документів (62,5 %); експертиза зброї (32,1 %); трасологічна (21,4 %); судова економічна (100 %); товарознавча (100 %); комп'ютерно-технічна (48,2 %).

Розкрито засади проведення судової економічної та судово-товарознавчої експертиз.

Під час проведення судово-економічної експертизи досліджувалися первинні документи (акти (прийому-передачі, внутрішній, внутрішнє переміщення); банківські виписки, касові ордери; звітні документи або відомості; накладні, накладні-вимоги (відпуск, оприбуткування, переміщення); товарно-транспортні накладні. Досліджувалися й інші підтвердуючі документи (запити, звернення, листи-прохання, письмова пропозиція донора (дарчий лист), письмова згода отримувача гуманітарної допомоги, договори, розпорядчі документи).

Наступною важливою судовою експертизою за досліджуваних умов є товарознавча. Відповідно до предмета дослідження, проводяться її такі різновиди: експертиза машин, обладнання, сировини та споживчих товарів; транспортно-товарознавча експертиза; товарознавча експертиза військового майна, техніки та озброєння.

Під час воєнного стану в Україні подолання збройної агресії російської федерації, процес проведення даних судових експертиз оцінки значно ускладнився через неоднорідність гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги, значні обсяги, різноманіття джерел походження, наявність у складі гуманітарних вантажів товарів, що були у використанні тощо.

11. Зауважено, що в межах підрозділу органу досудового розслідування під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, були

реалізовані такі форми взаємодії: а) діяльність у складі слідчо-оперативних груп (відповідно до функціонально-цільового призначення, а саме: для проведення слідчих (розшукових) дій; розкриття кримінальних правопорушень під час добового чергування; розкриття і розслідування конкретного кримінального правопорушення (100 % слідчих, 100 % детективів); б) виявлення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (65,3 % слідчих, 77,8 % детективів); в) спільне переведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій і непроцесуальних заходів (87,5 % слідчих, 80,5 % детективів); г) виконання доручень слідчого (98,6 % слідчих, 44,4 % детективів); д) обмін інформацією (100 % слідчих, 100 % детективів) тощо.

Підкреслено значення взаємодії, яка реалізується на міжвідомчому рівні, між практичними підрозділами різних правоохоронних органів. Розглянуто питання взаємодії правоохоронних органів (НПУ, БЕБ, НАБУ, ДБР) під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Акцентовано увагу на реалізації методу координації, а також використанні взаємного інформування правоохоронних органів під час розслідування чи проведення інших заходів, що стосуються виявлення, документування, розкриття, розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Ситуація ускладнюється тим, що між досліджуваними правоохоронними органами відсутні субординаційні зв'язки, відносини підпорядкування. Така взаємодія потребує розвитку методу координації, створення атмосфери ділового співробітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдєєва Г. К., Стороженко С. В. Електронні сліди: поняття та види. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. № 1 (77). С. 168–175.
2. Автоматизована система реєстрації гуманітарної допомоги. URL: <https://good.gov.ua/>
3. Антонюк Н. О. Кримінальна відповідальність за заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою : монографія. Львів : ПАІС, 2008. 216 с.
4. Аркуша Л. І. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності: характеристика, виявлення, розслідування : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2010. 376 с.
5. Без паперів та через цифрову платформу: як завозити гуманітарну допомогу з 1 квітня. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/bez-paperiv-ta-cherez-tsyfrovu-platformu-ia-k-zavozyty-humanitarnu-dopomohu-z-1-kvitnia>.
6. Берназ В. Д., Смоков С. М. Рішення слідчого (криміналістичний, процесуальний та психологічний аспекти) : монографія. Одеса : Одес. юрид. ін-т НУВС, 2005. 151 с.
7. Берназ П. В. Структура криміналістичної характеристики злочину. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 11–14. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/1138>.
8. Білецький С. В. Актуальні питання взаємодії між судово-експертними установами Міністерства юстиції України та підрозділами Служби безпеки України. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 150-річчю з дня народження Засл. проф. М. С. Бокаріуса, м. Харків, 18–19 квіт. 2019 р. / ХНДІСЕ. Харків, 2019. 508 с.
9. Благута Р. І., Кунтій А. І., Хитра А. Я. Взаємодія слідчого з іншими підрозділами під час досудового розслідування : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС. 2018. 204 с.

10. Бондаренко О. С., Савчук В. О., Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: аналіз законодавчої новели. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 1. С. 359–362. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/87>.
11. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2015. 479 с.
12. В Україну завозили шоломи та бронежилети під виглядом гуманітарної допомоги. 1 липня 2024 року. *Вечірній Київ*. 2024. 1 липня. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/100066/>.
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
14. Весельський В. К. Криміналістична характеристика злочинів. *Право України*. 2001. № 5. С. 112–114.
15. Весельський В. К. Організаційні основи розслідування злочинів. *Взаємодія слідчого зі спеціалістами експертних підрозділів ОВС у ході дослідчої перевірки : проблемн питання : матеріали наук.-практ. семінару (23 груд. 2011 р.) / М-во внутр. справ ; Нац. акад. внутр. справ ; Навч.-наук. ін-т підгот. слідчих і криміналістів*. Київ, 2012. С. 40–43.
16. Використали понад 2 млн. грн. пожертв на Збройні Сили України для власного збагачення – підозрюють двох псевдоволонтерів на Тернопільщині. 11.05.2022. *Тернопільська обласна прокуратура*. URL: https://tern.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_t=rec&id=313336&fp=14.
17. Винник А. О., Мармура О. З., Пасека О. Ф. Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності (в схемах) : навч. посіб. / за ред. О. Ф. Пасеки. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 160 с.
18. Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 27 липня 2023 року (провадження №1-кп/750/562/23). *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112473018>.

19. Вирок Довгинцівського районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 03 липня 2023 року. Провадження № 1-кп/211/467/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111930820>.

20. Вирок Коропського районного суду Чернігівської області від 8 листопада 2022 року. Провадження № 1-кп/735/40/2022. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107216259>.

21. Висновки Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави : додаток до Постанови Верховної Ради України від 11 квіт. 2023 р. № 3044-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3044-20#n14>.

22. Гвоздюк В. В. Тактика проведення слідчих (розшукових) дій з урахуванням практики Європейського суду з прав людини : дис. ... д-ра філос. : 081. Київ, 2021. 294 с.

23. Говійко Є. А. Структура та функції міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 4. С. 232–237.

24. Головіна В. П. Основи методики розслідування легалізації (відмивання) грошових коштів, здобутих злочинним шляхом, з використанням кредитно-банківської системи : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 22 с.

25. Головка М. Б. Організаційно-правові та психологічні засади вдосконалення взаємодії працівників оперативних підрозділів та слідчих : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2012. 210 с.

26. Гордін Л. Я. Види слідчо-оперативних груп: порівняльна характеристика. *Університетські наукові записки*. 2006. № 2 (18). С. 274–278. URL: <https://old.univer.km.ua/visnyk/1089.pdf>.

27. Гресь Н. Л., Недоступ К. К. Організаційно-процесуальні основи судово-економічної експертизи : навч. посіб. / М-во освіти і науки України ; Нац. техн. ун-т «Дніпровська політехніка». Дніпро : НТУ «ДП», 2020. 155 с.

28. Давидюк В. Проблемні аспекти діяльності благодійних організацій в Україні та перспективи їх вирішення. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 178–182.

29. Дановська І. І. Криміналістичне забезпечення слідчої діяльності в органах внутрішніх справ : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2012. 16 с.

30. Департамент міжнародного поліцейського співробітництва. *Національна поліція України*. URL: <https://npu.gov.ua/pro-policiyu/struktura-nacionalnoyi-policiyi/departament-mizhnarodnogo-policejskogo-spivrobotnictva>.

31. Деякі питання пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 верес. 2023 р. № 953. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2023-%D0%BF#Text>.

32. Дрозд В. Г. Правове регулювання досудового розслідування: проблеми теорії та практики : монографія. Одеса : Гельветика, 2018. 448 с.

33. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах : підписаний 8 листоп. 2001 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_518#Text.

34. Дудоров О., Мовчан Р., Каменський Д. Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги: проблеми кваліфікації та вдосконалення законодавства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1 (122). С. 21–37.

35. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правова заборона щодо незаконного використання гуманітарної допомоги: сумнівна законодавча новела.

Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2022. Вип. 2 (98). С. 99–115. URL: <https://luhbulletin.dnuvs.ukr.education/index.php/main/article/view/80/7>.

36. Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах : підписана 20 квіт. 1959 р. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text.

37. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за 2020–2024 роки. *Офіс Генерального прокурора.* URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

38. Жердєв В. К. Криміналістична характеристика та особливості розслідування кримінальних правопорушень, вчинених у сфері господарської діяльності з використанням підроблених документів : дис. ... д-ра філос. : 081. Харків, 2024. 231 с.

39. Журавель В. А. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : наук.-практ. посіб. Харків : Одиссей, 2005. 312 с.

40. За період воєнного стану до України надійшло медичної гуманітарної допомоги на суму понад 16 млрд грн. 25.09.2023. *Міністерство охорони здоров'я.* URL: <https://moz.gov.ua/uk/z-pochatku-povnomasshtabnoi-vijni-ukraina-otrimala-medichnoi-gumanitarnoi-dopomogi-na-sumu-ponad-16-mlrd-grn->

41. За продаж гуманітарної допомоги передбачена кримінальна відповідальність. Координаційний центр з надання правової допомоги. 11.05. 2022. *Урядовий портал.* URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/za-prodazh-gumanitarnoyi-dopomogi-peredbachena-kriminalna-vidpovidalnist>.

42. Зав'ялов С. М. Спосіб вчинення злочину: сучасні проблеми вивчення та використання у боротьбі зі злочинністю : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 232 с.

43. Застосування електронних доказів під час розгляду справ, пов'язаних із корупцією : збірка навчальних матеріалів тренінгу для суддів / розроб. Стівен Браун, В. С. Овсянніков, С. В. Шинкоренко ; Нац. школа суддів України. Київ, 2019.

<https://www.nsj.gov.ua/files/1581330611%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%95%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%96%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B8%202019.pdf>.

44. Західні країни-донори виділили Україні впродовж трьох років війни проти Росії близько 267 млрд євро допомоги, тобто понад 80 млрд євро щороку. 29.03.2025. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3960447-ukraina-za-tri-roki-vijni-otrimala-267-milardiv-zahidnoi-dopomogi.html>.

45. Заяць Д. Д. Ситуаційний підхід до тактики перевірки показань на місці : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 214 с.

46. Інструкція з бухгалтерського обліку руху гуманітарної допомоги організаціями громадянського суспільства (ОГС). Київ : УНЦПД, 2022. 34 с. URL: http://www.ucipr.org.ua/images/files/1965/1965_file.pdf.

47. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 7 лип. 2017 р. № 575. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17?find=1&text=%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81#w1_1.

48. Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України : затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 06 лип. 2017 р. № 570. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0919-17#Text>.

49. Інструкція з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 17 лип. 2017 р. № 591. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17#Text>.

50. Інструкція з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 27 квіт. 2020 р. № 357. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#n7>.

51. Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків Експертної служби МВС України : затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 10 жовт. 2009 р. № 390. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0963-09>.

52. Інструкція з оформлення документів у системі Міністерства внутрішніх справ України : затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 27 лип. 2012 р. № 650. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0650320-12#Text>.

53. Інструкція з формування та ведення інформаційної підсистеми «СЛІД» інформаційно-телекомунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» : затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16 берез. 2020 р. № 257. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0319-20#Text>.

54. Інструкція про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол : затв. наказом Міністерства внутрішніх справ України, Офісу Генерального прокурора, Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Державного бюро розслідувань, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 17 серп. 2020 р. № 613/380/93/228/414/510/2801/5. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0849-20?find=1&text=%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D1%87%D1%96+%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%BF#w1_5.

55. Інструкція про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами

дізнання, досудового слідства і суду : затв. наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, Державної податкової адміністрації України, Служби безпеки України, Верховного Суду України, Державної судової адміністрації України від 27 серп. 2010 р. № 51/401/649/471/23/125. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0051900-10#Text>.

56. Карпушин С. Ю. Проведення слідчих (розшукових) дій : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 210 с.

57. Кимлик Н. В. Особливості розслідування злочинів, пов'язаних із корупцією : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2013. 18 с.

58. Книженко С. О. Поняття окремої криміналістичної методики та її види. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2018. № 4 (83). С. 345–353. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2018.4.04>.

59. Коваль Н. О. Підстави та порядок переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Одеса, 2014. 19 с.

60. Козицька О. Г. Щодо поняття електронних доказів у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 418–421. URL: http://lsej.org.ua/8_2020/105.pdf.

61. Колесник Ю. В. Слідчі та негласні слідчі (розшукові) дії як криміналістичні засоби діяльності слідчого в досудовому розслідуванні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2016. 20 с.

62. Колеснік І. Л., Амеліна А. С., Взаємодія держаних органів під час здійснення фінансових розслідувань. *Фінансові розслідування: імплементація світового досвіду в Україні* : зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф., 19 трав. 2023 р. / відп. за вип. Є. Ю. Колосовський ; Державний податковий університет. Ірпінь, 2023. С. 63–66.

63. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року : прийнята резолюцією 55/25 ГА ООН від 15 лист. 2000 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.

64. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

65. Копитько В. Ю., Атаманчук В. М. Особливості призначення та проведення товарознавчої експертизи під час розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним використанням гуманітарної допомоги. *Криміналістика і судова експертиза*. 2024. Вип. 69. С. 329–336. DOI: 10.33994/kndise.2024.69.31.

66. Копча Н. В. Використання спеціальних знань під час розслідування службового підроблення : дис. ... д-ра філос. : 081. Київ, 2022. 265 с.

67. Котовщиков Р. А. Об'єкт складу незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 386–390. URL: http://www.lsej.org.ua/5_2024/98.pdf.

68. Кравченко О. А. Застосування спеціальних знань у доказуванні на досудовому слідстві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2003. 199 с.

69. Криміналістика : підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Самодін та ін. ; за заг. ред. В. В. Пясковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Право, 2020. 752 с.

70. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів : підручник / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 1998. 368 с.

71. Кримінальна відповідальність за злочини, пов'язані з гумдопомогою: представник БЕБ долучився до круглого столу. *Бюро економічної безпеки України*. URL: <https://esbu.gov.ua/news/kryminalna-vidpovidalnist-za-zlochyny-poviazani-z-humdomohoiu-predstavnyk-beb-doluchyvsia-do-kruhloho-stolu>.

72. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

73. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

74. Латишев В. П. Основи методики розслідування шахрайства у сфері надання гуманітарної допомоги : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2025. 226 с.
75. Ліхтанська А. П., Михайлов В. О. Використання OSINT в кримінальному праві України. *DICTUM FACTUM*. 2024. № 1 (15). С. 105–111. DOI: [ORG/10.32703/2663-6352/2024-1-15-105-111](https://doi.org/10.32703/2663-6352/2024-1-15-105-111).
76. Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2002. 506 с.
77. Мировська А. В., Комаринська Ю. Б., Патик Л. Л. Взаємодія слідчих та працівників оперативних підрозділів під час розслідування кримінальних правопорушень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 446–449. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/106>.
78. Мировська А. В., Саковський А. А. Проблемні питання правового регулювання проведення негласних слідчих (розшукових) дій. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. № 6. С. 186–192.
79. Міжвідомча співпраця при розслідуванні фактів незаконного використання гуманітарної допомоги. 16.06.2023. *Бюро економічної безпеки України*. URL: <https://esbu.gov.ua/news/mizhvidomcha-spivpratsia-pry-rozsliduvanni-faktiv-nezakonnoho-vykorystannia-humanitarnoi-dopomohy>.
80. Оржинська Е. Криміналістична характеристика кримінального правопорушення: поняття та практичне значення. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2021. Листопад. С. 99–102. URL: <http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2021/1/17.pdf>.
81. Орлов Ю. Ю., Чернявський С. С. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (13). С. 12–24.
82. Орлов Ю. Ю., Чернявський С. С. Електронне відображення як джерело доказів у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2017. Вип. № 2. С. 112–124.

83. Патик А. А. Взаємодія слідчих та оперативно-розшукових підрозділів при розкритті та розслідуванні майнових злочинів : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2011. 223 с.

84. Перлін С. І. Правові та організаційні особливості взаємодії слідчого з підрозділами Експертної служби МВС України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2017. № 1 (77). С. 270–277.

85. Пиріг І. В. Теоретичні основи експертної діяльності органів внутрішніх справ : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2011. 312 с.

86. Пілюков Ю. О. Окремі питання взаємодії та нормативно-правового врегулювання діяльності Експертної служби МВС України та підрозділів досудового розслідування Національної поліції України в умовах реформування системи МВС України. *Криміналістичний вісник*. 2016. № 2 (26). С. 13–19.

87. План реалізації зовнішньополітичної діяльності України : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 квіт. 2023 р. № 327-р. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/327-2023-%D1%80#Text>.

88. Погорецький М. А., Сергєєва Д. Б. Криміналістична тактика: щодо визначення поняття. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Право. 2012. № 1 (5). С. 1–20. URL: <https://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12pmasvp.pdf>.

89. Положення про автоматизовану систему реєстрації гуманітарної допомоги : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 9 жовт. 2020 р. № 927. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/927-2020-%D0%BF#n13>.

90. Порядок взаємодії між органами прокуратури, Національної поліції України, Служби безпеки України, уповноваженими органами державного нагляду (контролю), державними спеціалізованими установами під час виявлення та здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля : затв. наказом Офісу Генерального прокурора, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Міністерства захисту довкілля та

природних ресурсів України, Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16 черв. 2022 р. № 94/363/150/226/356. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v094_905-22#Text.

91. Порядок пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 5 верес. 2023 р. № 953. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2023-%D0%BF#n19>.

92. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>.

93. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5073-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>.

94. Про Бюро економічної безпеки : Закон України від 28 січ. 2021 р. № 1150-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>.

95. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. *Президент України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

96. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги : Закон України від 24 берез. 2022 р. № 2155-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-20#n5>.

97. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у каранті кримінальних правопорушень : Закон України від 13 лип. 2023 р. № 3233-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3233-20#n26>

98. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо удосконалення видів

кримінальних покарань : Закон України від 23 серп. 2023 р. № 3342-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3342-20#n142>.

99. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 1 березня 2022 р. № 174 та визнання таким, що втратив чинність, пункту 1 постанови Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 р. № 224 : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 берез. 2022 р. № 329. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2022-%D0%BF#Text>.

100. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19 квіт. 2011 р. № 3236-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text>.

101. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22 жовт. 1999 р. № 1192-XIV. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>.

102. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 листоп. 2015 р. № 794-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text>.

103. Про Державний бюджет України на 2025 рік : Закон України від 19 листоп. 2024 р. № 4059-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text>.

104. Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 7 лип. 2017 р. № 575. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>.

105. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листоп. 2012 р.

№ 114/1042/516/1199/936/1687/5. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

106. Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : наказ М-ва внутр. справ України від 3 листоп. 2015 р. № 1339. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15>.

107. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : наказ Міністерства юстиції України від 8 жовт. 1998 р. № 53/5. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

108. Про затвердження переліку категорій товарів, що визнаються гуманітарною допомогою без здійснення процедури визнання таких товарів гуманітарною допомогою у кожному конкретному випадку, на період воєнного стану та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань гуманітарної допомоги : Постанова Кабінету Міністрів України від 7 берез. 2022 р. № 224. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/224-2022-p#Text>.

109. Про звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань розслідування можливих порушень законодавства України у сфері отримання, розподілу, транспортування, зберігання, використання за цільовим призначенням гуманітарної та іншої допомоги, а також неефективного використання державного майна, яке може бути використане для тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб та забезпечення інших потреб держави : Постанова Верховної Ради України від 21 верес. 2023 р. № 3395-IX. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3395-IX#Text>.

110. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1698-VII. *Верховна Рада України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>.

111. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

112. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 груд. 1992 р. № 2135-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

113. Про ратифікацію Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах : Закон України від 1 черв. 2011 р. № 3449-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3449-17#Text>.

114. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво : Закон України від 5 жовт. 2010 р. № 2576-VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2022-%D0%BF#Text>.

115. Про ратифікацію Угоди між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво : закон України від 12 липня 2017 року. № 2129-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2129-19#n2>.

116. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

117. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв. 2016 р. № 1402-VIII. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

118. Пчеліна О. В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 568 с.

119. Розкриття та розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України) : метод. рек. / С. С. Чернявський, О. Є. Користін, М. М. Алексійчук та ін. Київ, 2010. 140 с.

120. Романюк Б. В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2002. 222 с.

121. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підручник. Київ : Кондор, 2005. 588 с.

122. Салтевський М. В. Криміналістика : підручник : у 2 ч. Харків : Консум ; Основа, 1999. Ч. 1. 416 с.

123. Синчук В. Л. Кореляційні залежності між елементами криміналістичної характеристики та їх використання у методиці розслідування вбивств : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2004. 20 с.

124. Сімакова-Єфремян Е. Б. Теоретико-правові та методологічні засади комплексних судово-експертних досліджень : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 40 с.

125. Сорок рекомендацій групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/2854776>.

126. Справа «Багієва проти України» (Заява № 41085/05) : рішення Європейського суду з прав людини від 28 лип. 2016 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_b65#Text.

127. Степанченко А. В. Взаємодія під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2024. № 4 (86). С. 326–331.

128. Степанченко А. В. Врахування міжнародного досвіду як запорука ефективного розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 16–17 квіт. 2024 р. / НДІ публ. права. Київ, 2024. С. 136–139.

129. Степанченко А. В. Криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 2. С. 142–147.

130. Степанченко А. В. Криміналістичні ситуації розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф, м. Київ, 19–20 жовт. 2022 р. / НДІ публ. права. Київ, 2022. С. 121–123.

131. Степанченко А. В. Правові засади розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *KELM. (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2025. № 1 (69). С. 192–195.

132. Степанченко А. В. Предмет посягання у структурі криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 1. С. 101–106.

133. Степанченко А. В. Спосіб незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф, м. Київ, 18–19 верес. 2024 р. / НДІ публ. права. Київ, 2024. С. 144–147.

134. Степанченко А. В. Стан наукових досліджень проблематики розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Перспективні напрями розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 18–19 лют. 2025 р. / НДІ публ. права. Київ, 2025. С. 71–73.

135. Степанюк Р. Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. А. Ф. Волобуєва. Харків : НікаНова, 2012. 382 с.

136. Стрілець Г. О. Генезис системи судово-експертних установ в Україні та напрямки їх діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 19 с.

137. Суми для притягнення до кримінальної відповідальності у 2025 році. *Bargen*. URL: <https://bargen.com.ua/2024/01/02/sumy-dlya-prytyahnennya-do-kryminal-noyi-vidpovidalnosti-u-2024-2/>.

138. Тіщенко В. В. Виникнення, розвиток і сучасний стан криміналістичної методики розслідування. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»* : зб. наук. пр. Одеса, 2017. Т. XIX. С. 361–381.

139. Тіщенко В. В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів : монографія. Одеса : Одес. нац. юрид. акад. ; Фенікс, 2007. 260 с.

140. Тіщенко В. В., Барцицька А. А. Теоретичні засади формування технологічного підходу в криміналістиці : монографія. Одеса : Фенікс, 2012. 198 с.

141. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про оперативне та стратегічне співробітництво : підписана 14 груд. 2016 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-16#Text.

142. Угода між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво : підписана 4 груд. 2009 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_954#Text.

143. Ушканенко Е. О. Криміналістична характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання суддями неправомірної вигоди. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 532–540. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.75>.

144. Халін О. В. Розслідування легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом : монографія. Херсон : Гельветика, 2018. 244 с.

145. Цимбал Г. П. Взаємодія як умова забезпечення виявлення і розслідування податкових злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 19 с.
146. Чаплинська Ю. А. Криміналістичне забезпечення організації проведення допиту. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2014. № 4. С. 424–432.
147. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2010. 560 с.
148. Чернявський С. С. Теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2010. 610 с.
149. Чичирко С. В. Основи виявлення та розслідування окремих проявів корупційної діяльності у правоохоронних та судових органах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2011. 21 с.
150. Чорний Г. Криміналістична характеристика злочинів терористичної спрямованості: теоретичні проблеми формування на сучасному етапі. *Публічне право*. 2020. № 3 (39). С. 156–163. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2020-39-17>.
151. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2013. 32 с.
152. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 492 с.
153. Чорноус Ю. М. Слідчі дії: поняття, сутність, напрями розвитку та удосконалення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2005. 245 с.
154. Чорноус Ю. М., Васюта Ю. В. Психологічна та організаційно-тактична характеристика діяльності спільних слідчих груп під час розслідування кримінальних правопорушень. *Юридична психологія*. 2022. № 2 (31). С. 113–121. DOI: <https://doi.org/10.33270/03223102.113>.

155. Шаповалова Н. М. Міжнародні засади протидії незаконному використанню з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 1. С. 490–494. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.01.85>.

156. Шевців В. М. Методика розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2023. 20 с.

157. Шевців В. М. Методика розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги : монографія. Вінниця : ТВОРИ, 2023. 292 с.

158. Шевчишен А. В. Доказування стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні корупційних злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. 624 с.

159. Шевчук А. В., Боднарук О. М. Кримінальна відповідальність за розкрадання гуманітарної допомоги. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2022. Вип. 72, ч. 2. С. 184–191. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.72.63>.

160. Шевчук В. М. Криміналістичне забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України: проблеми та напрямки удосконалення. *Проблеми законності*. 2022. Вип. 156. С. 114–129. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2022_156_10..2022.

161. Шевчук В. М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації : монографія. Харків : Апостіль, 2013. 440 с.

162. Шевчук В. М. Сучасні наукові концепції формування типової структури окремої криміналістичної методики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 359–365. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-4/85>.

163. Шерстюк В. М. Організаційно-правові та морально-психологічні засади судово-експертної діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2007. 199 с.

164. Шумейко Д. О. Розслідування прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. 256 с.

165. Щербак А. І., Фролов В. О. Особливості притягнення до кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Вип. 4 (57). С. 105–111. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2024.21>.

166. Щур Б. В. Теоретичні основи формування та застосування криміналістичних методик : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2011. 32 с.

167. Янковий М. О. Морально-етичні засади тактики слідчих (розшукових) дій в світлі вимог нового КПК України. *Юридичний бюлетень*. 2016. № 2. С. 161–168.

168. Joint investigation teams practical guide. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021. 100 p. URL: https://www.eurojust.europa.eu/sites/default/files/assets/joint_investigation_teams_practical_guide_2021_en.pdf

169. Stepanchenko, A. Conducting forensic expertise during the investigation of the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 3. pp. 143-148.

170. Chornous Yu., Dulskyi O. International and European forensic support standards for criminal proceedings. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2024. Vol. 14, No. 1. P. 9–19. DOI: <https://doi.org/10.56215/naia-chasopis/1.2024.09>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зведені дані за результатами проведеного анкетування 144 слідчих Національної поліції України у Вінницькій, Дніпропетровській, Київській, Одеській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській областях та м. Києві та 36 детективів Бюро економічної безпеки (БЕБ)

№	Запитання	144 слідчих НПУ %	36 детективів БЕБ %
1. Посада:			
	слідчий, детектив	84,0	83,3
	керівник підрозділу	16,0	16,7
2. Ваш вік:			
	до 30 років	34,7	5,6
	31–45 років	56,9	83,3
	45 років і старше	8,3	11,1
3. Досвід роботи:			
	до 3-х років	27,8	5,6
	від 3-х до 5-ти років	49,3	16,7
	від 5-ти до 10-ти років	13,9	55,6
	понад 10 років	9,0	22,2
4. Чи є у Вас досвід розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?			
	так	100,0	97,2
	ні	–	–
5. Чи вважаєте Ви за необхідне з метою підвищення ефективності розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги розробку теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо методики розслідування даного кримінального правопорушення?			
	так	97,2	94,4
	ні	0,7	2,8
	інший варіант	2,1	2,8
6. Дослідження розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або			

безоплатної допомоги обумовлено необхідністю вирішення ряду практичних завдань:			
	з'ясування розгалуженого механізму реалізації кримінально протиправної діяльності	90,3	83,3
	встановлення даних про всіх співучасників учинення кримінального правопорушення, дій кожного з них під час реалізації протиправного умислу	86,8	86,1
	викриття корупційних механізмів, системи «кругової поруки» при реалізації протиправної діяльності, її окремих складових	70,8	88,9
	з'ясування даних про осіб, які безпосередньо не вчинювали протиправні дії й прямо не сприяли їх реалізації, але були обізнані із протиправною діяльністю суб'єктів, «закривали» очі на такі факти, не повідомляли компетентним суб'єктам, таким чином опосередковано сприяючи реалізації протиправного умислу	55,6	72,2
	розкриття механізмів приховування кримінального правопорушення: від способів підготування, до безпосереднього вчинення та приховування	52,8	74,4
	викриття системи протиправної діяльності не лише в Україні, але й на території іноземних держав	48,6	66,7
	інший варіант	13,9	5,6
7. Чи вважаєте Ви систему правового регулювання розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги – досконалою?			
	ні, вказана сфера правовідносин регламентується численними нормативно-правовими актами, необхідна їх систематизація та узгодження	54,9	69,4
	ні, вказана сфера правовідносин має численні прогалини, необхідно удосконалити нормативно-правову регламентацію	34,0	30,6
	так, удосконалення нормативно-правової регламентації не потрібно	3,5	2,8
	інша думка	3,5	5,6
8. Визначте складові елементи криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги:			
	предмет посягання	97,2	97,2
	спосіб вчинення	100,0	100,0
	обстановка вчинення	97,9	97,2

	слідова картина	98,6	94,4
	особа підозрюваного	100,0	100,0
	інше	13,5	16,7
9. Предметом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є:			
	продовольство	67,4	69,4
	санітарно-гігієнічні засоби	66,7	72,2
	лікарські засоби та медичні вироби	62,5	75,0
	одяг/взуття	47,2	55,5
	технічні засоби	48,6	44,4
	транспортні засоби	62,5	72,2
	паливо	27,8	27,7
	інше	9,0	22,2
10. Спосіб незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги виражається у таких діях:			
	продаж товарів чи предметів гуманітарної допомоги, тобто будь-яка їх оплатна передача	56,9	66,7
	використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги – тобто розпорядження ними у будь-який спосіб не за фактичним цільовим призначенням	22,2	19,4
	укладання будь-яких інших правочинів щодо розпорядження будь-чим із зазначеного вище	20,8	13,9
	інший варіант	–	–
11. Чи вважаєте Ви доцільним віднесення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (розділ VII КК України «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності»), вчиненого з використанням службового становища, до числа корупційних кримінальних правопорушень?			
	так	86,1	91,7
	ні	13,9	8,3
	інший варіант	–	–
12. Визначте місце проведення обшуку за умови розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги:			
	місце проживання підозрюваного, місце проживання близьких йому осіб, місце проживання співробітників установи (організації), до діяльності котрої належать	41,7	72,2

	питання забезпечення гуманітарною допомогою, благодійними пожертвами або безоплатною допомогою		
	офісні та складські приміщення, які перебувають у розпорядженні благодійних, волонтерських та інших організацій	30,6	69,4
	відкриті ділянки місцевості, де зберігаються товари гуманітарної та благодійної допомоги	27,8	13,9
	інші місця, пов'язані із подією кримінального правопорушення (дачі, гаражі, транспортні засоби)	13,9	2,8
13. У практичній діяльності під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, використовуються такі види слідчо-оперативних груп відповідно до їх функціонально-цільового призначення:			
	які створюються для проведення однієї об'ємної і складної слідчої (розшукової) дії (огляд місця події, обшук) або тактичної операції;	87,5	83,3
	які створюються для розкриття і розслідування конкретного кримінального правопорушення;	83,3	86,1
	чергові, які створюються при чергових частинах для розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, що вчинюються протягом доби (чергова або змінна СОГ);	86,1	80,5
	спеціалізовані які створюються для розкриття та розслідування певної категорії кримінальних правопорушень;	40,9	77,8
	зональні, які створюються для розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, що вчиняються на певній території чи певному об'єкті	34,7	69,4
	інший варіант	0,7	2,8
14. У межах підрозділу органу досудового розслідування у процесі кримінального провадження щодо незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, були реалізовані такі форми взаємодії:			
	діяльність у складі слідчо-оперативних груп (відповідно до функціонально-цільового призначення, а саме: для проведення слідчих (розшукових) дій, розкриття кримінальних правопорушень під час добового чергування	100,0	100,0
	виявлення кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку	65,3	77,8

	гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги		
	спільне переведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій та непроцесуальних заходів	87,5	80,5
	виконання доручень слідчого	98,6	44,4
	обмін інформацією	100,0	100,0
	інший варіант	–	–
15. Визначте види слідчих ситуацій, що складаються при проведенні обшуку у процесі розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги:			
	безконфліктна слідча ситуація обшуку (обшукувані не перешкоджають діяльності слідчого та інших членів слідчо-оперативної групи або обшук відбувається за відсутності підозрюваного)	13,9	11,1
	конфліктна слідча ситуація обшуку (обшукувані застосовують різні заходи протидії (як явні, так і приховані), переховують речі які цікавлять слідство, не дотримуються культури поведінки й вказаних слідчих правил проведення обшуку)	86,1	88,9
16. Слідова картина кримінальних правопорушень за ст. 201-2 КК України включає такі блоки слідової інформації:			
	матеріальні сліди	100,0	100,0
	ідеальні сліди	97,2	88,9
	електронні сліди	96,5	97,2
17. У яких формах Ви використовуєте спеціальні знання під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги?			
	процесуальна форма – залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій	97,2	97,2
	процесуальна форма – проведення судової експертизи	100,0	100,0
	непроцесуальна форма – консультації із спеціалістом	100,0	97,2
	інший варіант	9,0	5,6

Узагальнені результати вивчення 56 кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких за ст. 201-2 КК України здійснювалось протягом 2022–2024 років.

1. Під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги проводилися такі слідчі (розшукові) дії:

- 1) допит (100 % кримінальних проваджень);
  - свідка (100 %);
  - потерпілого (16,1 %);
  - підозрюваного (100 %);
- 2) пред'явлення для впізнання (53,8 % кримінальних проваджень);
  - особи (8,9 %);
  - речей (44,6%);
  - трупа (0 %);
- 3) огляд (100 % кримінальних проваджень);
  - місця події (73,2 %);
  - речей (67,8%);
  - документів (87,5%);
  - трупа (0 %);
  - тіла живої особи (0 %);
  - комп'ютерних даних (71,4 %);
- 4) ексгумація трупа (0 % кримінальних проваджень);
- 5) обшук (98,2 % кримінальних проваджень);
  - житла та іншого володіння особи (83,9%);
  - підприємств, установ, організацій (66,1%);
  - особистий обшук особи (7,1%);
- 6) слідчий експеримент (10,7% кримінальних проваджень);
- 7) освідування особи (0 % кримінальних проваджень);
- 8) залучення експерта і проведення експертизи (100% кримінальних проваджень);
- 9) отримання зразків для експертизи (42,8% кримінальних проваджень);
- 10) зняття показань технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото-, кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото-, кінозйомки, відеозапису (42,8% кримінальних проваджень).

2. З'ясовані такі криміналістично значущі ознаки особи правопорушника, що вчинює незаконне використання з метою отримання

прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги:

- 2) біологічні ознаки:
  - стать (чоловіки (80,4 %), жінки (19,6 % кримінальних проваджень);
  - вік (16-25 років (8,9 %), 25-45 років (44,6 %), 45-60 років (33,9 %), 60 років і старші (12,5 %);
  - фізичні ознаки (фізично здоровий (82,1 %), має серйозні вади здоров'я (17,8 % кримінальних проваджень);
- 2) соціальні ознаки:
  - суспільний статус (одружений (заміжня) (87,5 % кримінальних проваджень), має на утриманні неповнолітніх дітей (75,0 % кримінальних проваджень);
  - освіта (вища освіта (32,1 %), середня спеціальна (53,8 %), базова середня освіта (13,3 кримінальних проваджень);
  - працевлаштування (працює офіційно в Україні (57,1 %), працює офіційно в іноземній державі (7,1 %); офіційно не працює (35,7 % кримінальних проваджень);
  - наявність злочинного досвіду (попередня судимість є (14,3 %), раніш не судимий (85,7 % кримінальних проваджень);
- 3) ознаки спеціального суб'єкта:
  - службова особа (33,9 % кримінальних проваджень);
- 4) наявність співучасті при вчиненні кримінального правопорушення:
  - вчинено одноособово (8,9 %), кримінальне правопорушення вчинено як група осіб за попередньою змовою (57,1%), організованою групою (25,0% кримінальних проваджень), злочинною організацією (0).

3. Допити свідків та підозрюваних під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги класифіковано відповідно до видів:

- 1) первинний (100% кримінальних проваджень);
- 2) додатковий (85,7% кримінальних проваджень);
- 3) повторний (21,4 % кримінальних проваджень).

4. Відомості про місце проведення обшуку за умов розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги:

- 1) місце проживання підозрюваного, місце проживання близьких йому осіб, а також місце проживання співробітників установи (організації), до діяльності котрої належать питання забезпечення гуманітарною допомогою, благодійними жертвами або безоплатною допомогою) (78,6 % кримінальних проваджень);
- 2) офісні та складські приміщення, які перебувають у розпорядженні благодійних, волонтерських та інших організацій (48,2% кримінальних проваджень);

3) відкриті ділянки місцевості, де зберігаються товари гуманітарної та благодійної допомоги (37,5% кримінальних проваджень);

4) інші місця, пов'язані із подією кримінального правопорушення (дачі, гаражі, транспортні засоби) (19,6 % кримінальних проваджень).

5. Спосіб вчинення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги виражався у наступних діях:

1) продаж, інше незаконне використання (особисте безоплатне користування), укладення правочинів щодо розпорядження (надання в оренду) гуманітарною допомогою у вигляді транспортних засобів, що призначалися для потреб підрозділів, залучених до подолання збройної агресії російської федерації (57,1 % кримінальних проваджень);

2) продаж гуманітарної допомоги, що призначалася для військових потреб у вигляді амуніції, військового спорядження, комп'ютерної техніки, оптичних приладів, засобів зв'язку та РЕБ, зарядних станцій, генераторів, автозапчастин, дронів та ін. (35,7 % кримінальних проваджень);

3) продаж, інше незаконне використання гуманітарної допомоги у вигляді товарів медичного призначення, тактичних аптечок, медико-соціального обладнання та оснащення, що передається для реабілітаційних цілей (21,4 % кримінальних проваджень);

4) продаж, інше незаконне використання продуктів харчування, напоїв, засобів гігієни для військових, одягу та взуття для соціально незахищених громадян, багатодітних родин, дітей-сиріт та ін. (30,3 % кримінальних проваджень).

6. Під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, призначалися та проводилися такі основні види судових експертиз:

Криміналістичні:

1) почеркознавча (19,6%);

2) технічна експертиза документів (62,5%);

3) експертиза зброї (32,1%);

4) трасологічна (21,4%);

5) економічна (100%);

6) товарознавча (100%);

7) комп'ютерно-технічна (48,2%).

7. Під час проведення слідчих (розшукових) дій у процесі розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, застосовували такі технічні засоби:

- 1) засоби фотозйомки (48,4 %);
- 2) засоби відеозапису (84,1 %);
- 3) засоби криміналістичної валізи для роботи зі слідовою інформацією (69,1 % кримінальних проваджень).

ЗРАЗКИ ДОКУМЕНТІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОРЯДКУ НАДАННЯ ГУМАНІТАНОЇ ДОПОМОГИ

ДЕКЛАРАЦІЯ № про перелік товарів, що визнаються гуманітарною допомогою

1. Повне найменування отримувача гуманітарної допомоги/Full Name of the Recipient of Humanitarian Aid					
2. Код згідно з ЄДРПОУ отримувача гуманітарної допомоги/USREO Code of the Recipient of Humanitarian Aid*					
3. Номер отримувача в Єдиному реєстрі отримувачів гуманітарної допомоги					
4. Унікальний код гуманітарної допомоги, наданий автоматизованою системою реєстрації гуманітарної допомоги					
5. Прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності) водія/Surname, First Name, Patronymic (where available) of the Driver					
6. Прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності) особи, що здійснює декларування/Surname, First Name, Patronymic (where available) of the Person Making the Declaration					
7. Марка машини/Brand of Car					
8. Номер машини/Licence Plate					
9. Донор гуманітарної допомоги, адреса, країна/Donor of Humanitarian Aid (Name, Address, Country)					
10. Вид гуманітарного вантажу / Type of Humanitarian Cargo					
Порядковий номер	Категорія товару/ Category of Goods	Найменування товарів/ Description of Goods	Кількість місць/ Number of Packages ***	Орієнтовна вага, кілограмів/ об'єм, літрів/ Approximate weight, kg/ Volume, l	Кількість, штук/ Number of Pieces ***
1	Продовольство/Food				
2	Санітарно-гігієнічні засоби/ Sanitary and hygienic means				

¹ Відповідно до Порядку пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2023 року № 953. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2023-%D0%BF#n19>

3	Лікарські засоби та медичні вироби/Medical devices and products				
4	Одяг/Взуття/ Clothing/Shoes				
5	Технічні засоби/ Technical means				
6	Транспортні засоби/Vehicles**				
7	Паливо/Fuel				
8	Інше/Other				
	Усього/Total		×		

11. Відомості щодо водія та транспортного засобу в разі перевантаження вантажу в пункті пропуску/Vehicle and driver information in case of overloading of goods at the checkpoint:

1) прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності), паспортні дані (серія, номер) водія/Surname, First Name, Patronymic (where available), Passport data (series number) of the Driver

2) марка машини/Brand of Car

3) номер машини/Licence Plate

12. Додаткова інформація щодо транспортних засобів/Additional pieces of information of Vehicles:

Порядковий номер	Ідентифікаційний номер транспортного засобу/Vehicle identification number	Марка/Brand	Комерційний опис/Commercial description	Об'єм двигуна, куб. сантиметрів/Capacity, cm ³	Тип палива/Fuel type	Рік випуску/Year of manufacture

(підпис)

(прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності) особи, яка здійснює декларування)

* Не зазначається для дипломатичного представництва, консульської установи іноземної держави або представництва міжнародної чи іноземної благодійної організації в Україні/Does not need to be specified for diplomatic mission, consular institution of a foreign state or a representative office of an international or foreign charitable organization in Ukraine.

** Додаткова інформація щодо транспортних засобів зазначається у пункті 12 декларації.

*** Зазначається за наявності.

Ідентифікаційний код отримувача гуманітарної допомоги згідно з ЄДРПОУ

ІНВЕНТАРИЗАЦІЙНИЙ ОПИС ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ №____
внутрішній первинний документ (акт)

Унікальний код гуманітарної допомоги, наданий автоматизованою системою реєстрації гуманітарної допомоги

Інвентаризація: розпочата ____ 20__ р.,

закінчена ____ 20__ р.

Отримано гуманітарної допомоги

Порядковий номер	Категорія товару	Найменування товарів, опис вантажу	Одиниця виміру	Вага, кілограмів/об'єм, літрів	Кількість, штук	Ціна за одиницю, гривень	Первісна (справедлива) вартість, гривень
1	Продовольство/ Food						
2	Санітарно-гігієнічні засоби/Sanitary and hygienic means						
3	Лікарські засоби та медичні вироби/Medical devices and products						
4	Одяг/Взуття/ Clothing/Shoes						
5	Технічні засоби/ Technical means						
6	Транспортні засоби/Vehicles						
7	Паливо/Fuel						
8	Інше/Other						
		Усього					

Підпис відповідальної особи _____

² Порядок пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2023 року № 953. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2023-%D0%BF#n19>

Звіт

станом на останній день звітного місяця _____ 20__ р.

Ідентифікаційний код отримувача гуманітарної допомоги згідно з ЄДРПОУ										
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Порядковий номер	Категорія товару	Найменування товарів	Отримано у звітному місяці		Розподілено у звітному місяці		Втрати загалом*		Залишок загалом	
			вага, кілограмів/об'єм, літрів	кількість, штук	вага, кілограмів/об'єм, літрів	кількість, штук	вага, кілограмів/об'єм, літрів	кількість, штук	вага, кілограмів/об'єм, літрів	кількість, штук

Вантаж фактично розподілено

Порядковий номер	Набувачі гуманітарної допомоги і юридичні особи	Код згідно з ЄДРПОУ	Категорія товару	Найменування товарів	Вага, кілограмів/об'єм, літрів	Кількість, штук	Підтвердні документи**	Кількість осіб	Дата розподілу гуманітарної допомоги	Адреса місця фактичного розподілу гуманітарної допомоги (КОАТУ, населений пункт, вулиця, будинок) або найближча відома адреса до місця фактичного розподілу
------------------	---	---------------------	------------------	----------------------	--------------------------------	-----------------	------------------------	----------------	--------------------------------------	---

Юридичні особи:

- 1
- 2
- 3

×

×

×

Фізичні особи

×

³ Порядок пропуску та обліку гуманітарної допомоги в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2023 року № 953. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/953-2023-%D0%BF#n19>

Усього

Керівник

(найменування отримувача, підпис та прізвище, власне ім'я, по батькові (за наявності) керівника або уповноваженої особи)

*На основі документального підтвердження втрат товарів.

**Первинні документи.

АКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ Додаток В

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України – начальник управління організації роботи та методичного забезпечення, д. ю. н., професор, заслужений юрист України
полковник поліції

Артем ШЕВЧИШЕН

2025 року

АКТ № 83212-2017

Про впровадження у практичну діяльність Головного слідчого управління Національної поліції України результатів дисертаційного дослідження

Уклала комісія у складі:

Голови: заступника начальника управління організації роботи та методичного забезпечення Головного слідчого управління Національної поліції України, полковника поліції Ананченка Володимира

членів комісії: начальника 3-го відділу (методичної роботи та правового забезпечення) управління організації роботи та методичного забезпечення Головного слідчого управління Національної поліції України, доктора філософії в галузі права, майора поліції Романова Максима

старшого слідчого в ОВС 3-го відділу (методичної роботи та правового забезпечення) управління організації роботи та методичного забезпечення Головного слідчого управління Національної поліції України, майора поліції Андрія Крушеницького

комісія відповідно до доручення Національної поліції України №34684/24/4/3-2022 від 20.12.2022 «Про впорядкування процедури видання актів впровадження наукових досліджень у діяльність органів досудового розслідування Національної поліції України», склала цей акт, щодо розгляду

основних положень та результатів дисертаційного дослідження Степанченка Андрія Володимировича на тему «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09.

Комісією встановлено, що висновки, які містяться у дисертаційному дослідженні, можуть використовуватись у практичній діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України під час проведення занять у системі службової підготовки, а також при проведенні нарад, семінарів, а викладені у них пропозиції та рекомендації можуть бути корисними під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги.

Матеріали, викладені у висновках до дисертаційного дослідження, можуть використовуватись під час підготовки листів-роз'яснень до органів досудового розслідування України, оскільки мають як необхідний теоретичний та методологічний рівень, так і практичну цінність, що сприятиме вдосконаленню їх процесуальної діяльності.

Голова комісії:

Володимир АНАНЧЕНКО

Члени комісії:

Максим РОМАНОВ

Андрій КРУШЕНИЦЬКИЙ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної
академії внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор
підполковник поліції

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

2025 року

АКТ

29.05.2025

м. Київ

№ 96-07

Впровадження результатів дисертації Степанченка А. В. «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» в освітній процес НАВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- начальника відділу організації освітнього процесу лейтенанта поліції Бойчук Вікторії Олександрівни;
- т.в.о. начальника відділу організації наукової діяльності, кандидата юридичних наук старшого лейтенанта поліції Горбенко Дар'ї Андріївни;
- завідувача кафедри кримінального процесу, доктора юридичних наук, професора підполковника поліції Таран Олени Вікторівни;
- завідувача кафедри криміналістики та судової медицини, кандидата юридичних наук, доцента майора поліції Антошука Андрія Олександровича;
- начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури, доктора юридичних наук, професора підполковника поліції Тихонової Олени Вікторівни;
- завідувача загальної бібліотеки Гайдар Людмили Георгіївни.

Комісія розглянула й узагальнила матеріали дисертації Степанченка Андрія Володимировича на тему: «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність», вивчила подані наукові праці здобувача, та на основі проведеного аналізу зробила висновок, що надана робота містить низку обґрунтованих теоретичних положень і пропозицій спрямованих на удосконалення діяльності з досудового розслідування досліджуваних кримінальних

правопорушень.

Проаналізовано основні результати дослідження Степанченка А. В., зокрема наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

1. Степанченко А.В. Взаємодія під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 4 (86). С. 326-331.

2. Stepanchenko, A. Conducting forensic expertise during the investigation of the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 3. pp. 143-148.

3. Степанченко А.В. Предмет посягання у структурі криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Випуск 1. С. 101-106.

4. Степанченко А.В. Криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Випуск 2. С. 142-147.

5. Степанченко А.В. Правові засади розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2025. № 1 (69). С. 192-195.

6. Степанченко А.В. Криміналістичні ситуації розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ, 19-20 жовтня 2022 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 121-123.

7. Степанченко А.В. Врахування міжнародного досвіду як запорука ефективного розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ, 16-17 квітня 2024 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 136-139.

8. Степанченко А.В. Спосіб незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ, 18-19 вересня 2024 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 144-147.

9. Степанченко А.В. Стан наукових досліджень проблематики розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ, 18-19 лютого 2025 р. –

Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 71–73.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок, що праці Степанченка А.В. містять науково обґрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації, що дає підстави запровадити їх для використання в освітньому процесі Національної академії внутрішніх справ, зокрема при викладанні навчальних дисциплін «Криміналістика», «Методика розслідування кримінальних правопорушень», «Криміналістичні засоби і методи розслідування кримінальних правопорушень», під час підготовки навчально-методичних та дидактичних матеріалів, а також рекомендувати їх до вивчення під час самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Члени комісії:

Вікторія БОЙЧУК

Олена ТАРАН

Андрій АНТОЩУК

Олена ТИХОНОВА

Людмила ГАЙДАР

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор
Національної академії
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор
полковник поліції

Олег ТАРАСЕНКО
2025 року

АКТ

29.05.2025

м. Київ

№ *97-40*

Впровадження результатів дисертації Степанченка А. В. «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» в наукову діяльність НАВС

Уклала експертна комісія з виявлення, узагальнення та впровадження позитивного досвіду роботи у складі:

- т.в.о. начальника відділу організації наукової діяльності, кандидата юридичних наук старшого лейтенанта поліції Горбенко Дар'ї Андріївни;
- завідувача кафедри кримінального процесу, доктора юридичних наук, професора підполковника поліції Таран Олени Вікторівни;
- завідувача кафедри криміналістики та судової медицини, кандидата юридичних наук, доцента майора поліції Антощука Андрія Олександровича;
- начальника відділу аспірантури (ад'юнктури) і докторантури, доктора юридичних наук, професора підполковника поліції Тихонової Олени Вікторівни;
- завідувача загальної бібліотеки Гайдар Людмили Георгіївни.

Комісія розглянула й узагальнила матеріали дисертації Степанченка Андрія Володимировича на тему: «Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність», вивчила подані наукові праці здобувача, та на основі проведеного аналізу зробила висновок, що надана робота містить низку обґрунтованих теоретичних положень і пропозицій спрямованих на удосконалення діяльності з досудового розслідування досліджуваних кримінальних правопорушень.

Проаналізовано основні результати дослідження Степанченка А. В., зокрема

наукові праці, в яких опубліковані теоретичні положення дисертації:

1. Степанченко А.В. Взаємодія під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 4 (86). С. 326-331.
2. Stepanchenko, A. Conducting forensic expertise during the investigation of the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 3. pp. 143-148.
3. Степанченко А.В. Предмет посягання у структурі криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Випуск 1. С. 101-106.
4. Степанченко А.В. Криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Випуск 2. С. 142-147.
5. Степанченко А.В. Правові засади розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2025. № 1 (69). С. 192-195.
6. Степанченко А.В. Криміналістичні ситуації розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р.* – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 121–123.
7. Степанченко А.В. Врахування міжнародного досвіду як запорука ефективного розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодні: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 квітня 2024 р.* – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 136–139.
8. Степанченко А.В. Спосіб незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 18–19 вересня 2024 р.* – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 144–147.
9. Степанченко А.В. Стан наукових досліджень проблематики розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Перспективні напрями розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 18–19 лютого 2025 р.* – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 71–73.

На основі проведеного аналізу комісія зробила висновок про те, що

вищезазначені матеріали дисертаційного дослідження Степанченка А. В. застосовуються під час підготовки монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, узагальнення аналітичних матеріалів, обґрунтування пропозицій до чинних проєктів нормативно-правових актів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову.

Члени комісії:

 Дар'я ГОРБЕНКО

 Олена ТАРАН

 Андрій АНТОЩУК

 Олена ТИХОНОВА

 Людмила ГАЙДАР

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Степанченко А.В. Взаємодія під час розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2024. № 4 (86). С. 326-331.

2. Stepanchenko, A. Conducting forensic expertise during the investigation of the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2024. № 3. pp. 143-148.

3. Степанченко А.В. Предмет посягання у структурі криміналістичної характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Випуск 1. С. 101-106.

4. Степанченко А.В. Криміналістична характеристика незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Випуск 2. С. 142-147.

5. Степанченко А.В. Правові засади розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2025. № 1 (69). С. 192-195.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Степанченко А.В. Криміналістичні ситуації розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Проблемні питання юридичної науки в контексті реформування правової системи України*: матеріали міжнародної

науково-практичної конференції, м. Київ, 19–20 жовтня 2022 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 121–123.

7. Степанченко А.В. Врахування міжнародного досвіду як запорука ефективного розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним використанням з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 16–17 квітня 2024 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 136–139.

8. Степанченко А.В. Спосіб незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 18–19 вересня 2024 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 144–147.

9. Степанченко А.В. Стан наукових досліджень проблематики розслідування незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Перспективні напрями розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 18–19 лютого 2025 р. – Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 71–73.